

OBČIANSKA VÍZIA 2016

OBČIANSKA VÍZIA 2016

OBSAH

1. Naše základné hodnoty	9
2. Hospodárska politika	15
3. Udržateľný vidiek	33
4. Silné mestá a regióny	45
5. Ústavný systém	55
6. Právny štát	67
7. Stratégia národnostnej politiky pre Maďarov žijúcich na Slovensku	87
8. Politika riešenia chudoby a rómska politika	103
9. Stratégia národnostnej politiky pre Rusínov žijúcich na Slovensku	121
10. Vzdelávacia politika	133
11. Zdravotníctvo	143
12. Zahraničná a bezpečnostná politika	153
13. Mládežnícka politika	165

POZDRAVUJEM VÁS, MILÍ ČITATELIA!

Ďakujem za prejavovaný záujem o Občiansku víziu, strategický dokument strany Most-Híd. Na nasledujúcich stranách sa môžete dočítať o vytýčených cieľoch a návrhoch našej strany, ktoré sa vzťahujú na tie kľúčové oblasti, o ktorých si myslíme, že v nich vieme ponúknuť niečo viac, niečo lepšie ako ostatné politické strany. Myslím si, že výsledkom našej tvrdej práce je mimoriadne zaujímavý materiál: Vízia určuje perspektívu dlhodobých strategických cieľov našej strany a zároveň ponúka aj celý rad konkrétnych krokov. Počas uplynulých dvoch rokov pracovná skupina strany Most-Híd vytvorila a uverejnila vyše 400 odporúčaní. Tieto odporúčania sledujú spoločný cieľ: načrtávajú obraz Slovenska, ktoré dokáže zabezpečiť dôstojný život pre všetkých svojich občanov.

Obraz Slovenska, kde sa cíti doma každý z nás. Obraz krajiny s fungujúcim hospodárstvom, ktoré umožní obyvateľom všetkých regiónov, aby žili v blahobyte, kde má prácu čo najviac ľudí a kde sa za prácu slušne platí. Obraz Slovenska s obecnými, mestskými a regionálnymi samosprávami, ktoré sú funkčné a slúžia občanom. Obraz štátu, kde ústava konštatuje rovnosť všetkých jej občanov a kde

sa v plnom rozsahu uplatňujú princípy právneho štátu – teda štát slúži občanom a nie naopak; kde menšiny vytvárajú dobre fungujúce, svojbytné spoločenstvá, aby sa zachovala mnohohofarebnosť; kde vzdelávací systém pomáha mladým obstáť v konkurencii; kde je fungovanie zdravotníctva efektívne a primerane dostupné pre každého. Obraz Slovenska, ktoré ako súčasť zjednotenej Európy vie a chce konať v záujme zabezpečenia blahobytu celého kontinentu. Teda obraz občianskeho štátu.

Strana Most-Híd sa hrdlo hlási k dedičstvu viac ako desaťročnej éry pravicových vlád v rokoch 1998 - 2012. Chceli by sme nadviazať na úspechy daného obdobia s cieľom pokračovať v budovaní konkurencieschopnej hospodárskej politiky, ktorá podporuje podnikateľské prostredie a je proeurópska, v budovaní právneho štátu a mnohých ďalších oblastí. Zároveň sme sa poučili z vlastných chýb, o čom svedčí aj samotný obsah Občianskej vízie.

Do prípravy Občianskej vízie bol zapojený celý rad odborníkov pod reďakčným vedením Ábela Ravasza. S radosťou môžem skonštatovať, že sa nám do tejto práce podarilo zapojiť

tak predstaviteľov nastupujúcej mladšej generácie, ako aj ostrieľaných odborníkov v úzkej spolupráci s politikmi strany. Výsledok v rozhodujúcej miere ovplyvnili aj naše dlhoročné skúsenosti, ktoré sme získali na stretnutiach s občanmi. O jednotlivých bodoch Občianskej vízie sme opakovane hovorili/diskutovali s voličmi, ktorí mali množstvo dobrých nápadov. Aj touto cestou všetkým ďakujem.

Na záver by som ešte chcel pripomenúť jednu dôležitú vec. Moja viac ako dvadsaťpäťročná skúsenosť politika mi hovorí, že konzervatívny mysliteľ Edmund Burke mal pravdu, keď argumentoval nasledovným spôsobom: úlohou politika nie je iba to, aby nasledoval ľud, ale aj to, aby zastupoval jeho záujmy podľa najlepšieho vedomia a svedomia v tých otázkach, na ktoré neexistuje jednoznačná odpoveď. Vízia vznikla v podobnom duchu. Politici a odborníci strany dobre poznajú vývoj verejnej mienky, ale náš program nie je iba jej reflektovaním. Je pravda, že politik musí poznať a rešpektovať vôľu voliča – preto sa už niekoľko rokov každý týždeň stretávam s občanmi –, ale som presvedčený o tom, že musíme ponúknuť aj niečo viac. Našou úlohou ako politickej strany je to, aby sme prebrali zod-

povednosť za tie rozhodnutia, ktoré sú zložité a majú výrazný vplyv na život občanov. Občianska vízia sa snaží ponúknuť usmernenia k uvedeným otázkam, naznačiť riešenia, ktoré slúžia záujmom občanov Slovenska.

Prosím, čítajte Občiansku víziu strany Most-Híd so záujmom. V prípade, že sme vzbudili váš záujem, ďalšie informácie získate na domovskej stránke obcianskavizia.sk. Verím tomu, že štýristo odvážnych a úprimných návrhov Občianskej vízie vysielala jednoznačný odkaz: Most-Híd má detailnú a usutočniteľnú predstavu o tom, ako dosiahnuť, aby bolo Slovensko prosperujúce, kooperujúce a aby bolo skutočným domovom všetkých občanov.

S úctou

**NAŠE
ZÁKLADNÉ
HODNOTY**

1. OBČIANSKA STRANA

1A. Most-Híd je občianska strana. Je založená na princípoch občianskej rovnosti a spolupráce a na ich základe ponúka alternatívu pre všetkých občanov, ktorí chcú žiť, pracovať a podnikáť v pokoji a bezpečí. Veríme, že otvorenosť, čestnosť, súdržnosť, zodpovednosť a tolerancia sú tie základné hodnoty, ktoré umožňujú spoluprácu a dosiahnutie spoločných cieľov. Most-Híd má záujem znižovať polaritu v spoločnosti, nie vytvárať ďalšie.

1B. Svetonázor strany Most-Híd je vytvorený z dvoch prameňov: zo slobody jednotlivca a zo sily spoločentiev. Tieto pramene nie sú protichodné. Práve naopak, navzájom sa posilňujú: sila komunity je postavená na dobrovoľnej práci jednotlivcov a na súdržnosti. Slobodu jednotlivca môžu zabezpečiť len silné spoločentvá a solidarita.

1C. Pracujeme preto, lebo chceme, aby Slovensko bolo krajinou, kde čo najväčší počet občanov žije v istote a má rovnaké šance bez rozdielu národnosti, pohlavia, veku, náboženského vyznania, polohy a veľkosti bydliska, sexuálnej orientácie a prípadného telesného hendikepu. Sloboda jednotlivca je hodnotou, len ak reflektuje slobodu ľudí, ktorí žijú v jeho okolí. Most-Híd urobí maximum pre ochranu základných ľudských práv.

1D. Našou snahou je, aby sa prirodzené spoločentvá, ktoré tvoria jadro spoločenskej súdržnosti, zachovali, či už sú to rodiny, kultúrne, etnické, náboženské, svetonázorové spoločentvá, alebo sídla a regióny. Spoločným záujmom nás všetkých musí byť, aby sme uchovávali a rozvíjali rôznorodosť, ktorá je naším spoločným dedičstvom. Predpokladom súdržnosti v spoločnosti je uznanie rozličnosti.

1E. Zvláštnu pozornosť venujeme spolupráci a vzájomnej tolerancii medzi Maďarmi, Slovákmi, Rómami, Rusínmi, Ukrajincami a inými národnosťnými spoločentvami. Dejiny 20. storočia boli dejinami národnosťných bojov a sporov, toto storočie musí byť iné. Jedným z hlavných cieľov strany Most-Híd je integrácia stabilných, rozvíjajúcich sa národnosťných menšín do slovenskej spoločnosti cez kultúrnu a školskú samosprávu a podpora pokojného a hodnotného spolunažívania obyvateľov na multietnických územiach. Presadzujeme princíp jednoty v rozmanitosti. Rozmanitosť je základná črta našej krajiny. Most-Híd sa stavia na jej obranu, lebo si myslíme, že Slovensko bude silné práve vtedy, keď sa všetci občania v ňom budú cítiť doma.

2. DEMOKRATICKÉ ZÁSADY

2A. Sme presvedčení, že demokracia je jedinou cestou vpred.

Len demokracia vie garantovať slobodu a bezpečnosť nás všetkých, naše základné práva, aj keď jej fungovanie nie je ideálne. Podľa nášho názoru musíme pracovať na tom, ako ju zlepšiť, a nie na tom, za čo ju treba zameniť. Budeme sa snažiť o to, aby sme čo najpružnejšie reagovali na výzvy, ktoré pred nás stavia zmenená politická situácia.

2B. Pozornosť politiky sa musí obrátiť smerom k miestnym spoločenstvám. Celoštátna politika je veľkým bremenom. Popri nej je však nevyhnutné, aby strany vrátane strany Most-Híd oživilí citlivosť na problémy obcí, miest a občanov. Na celoštátnej úrovni musíme urobiť maximum možného za všetkých, na miestnej úrovni aj za niekoľkých ľudí.

2C. Našou zásadou je politika malých krokov: to znamená, že cestou k dobrým riešeniam je diskusia, rozumné kompromisy a premyslené činy. Silnou stránkou našej strany je práve schopnosť uzatvárať a udržiavať partnerstvá, ktoré sú pre obe strany výhodné a ktoré pomáhajú dosiahnuť ciele. Na to však vždy treba minimálne dvoch partnerov.

2D. Popri ochrane ľudských práv je našou snahou aj povzbudzovať občanov k uvedomovaniu si a k domáhaniu sa vlastných práv. Zákony majú takú silu, do akej miery ich využívame. Uvedomelý ob-

čiansky postoj a silná a aktívna civilná sféra majú veľký vplyv na to, aby sa sľuby politikov premietli aj do reálnych činov. Zvyšovanie politickej uvedomelosti občanov a ich informovanie sú základným predpokladom maximálneho využitia možností, ktoré nám právny systém poskytuje.

2E. Zameriavame sa na tri hlavné princípy: princíp občianstva, na základe ktorého sú si občania rovní pred zákonom; **princíp právneho štátu,** v ktorom je štát aj subjektom práva, a nie je iba jeho vykonávateľom; a **princíp štátu priateľského voči svojim občanom,** ktorý funguje v záujme občana, a nie naopak. Uvedené princípy majú byť uplatnené tak v oblasti výkonu moci, ako aj v oblastiach verejnej služby.

2F. Korupcia a klientelizmus sú obrovským problémom našej spoločnosti. Spochybňujú fungovanie demokracie v jej základoch. Sme si vedomí toho, že korupciu nemôžeme odstrániť mávnutím čarovného prútika, ale chceme robiť maximum pre jej oslabenie a obmedzenie, v prvom rade sprehľadnením financovania politických strán a účinnejšou kontrolou činnosti štátnych úradníkov a politikov.

3. EURÓPA A SVET

3A. Most-Híd je európskou stranou a sme presvedčení, že spoloč-

ná a občianska Európa je našou budúcnosťou. Jedným z najpozitívnejších momentov v novodobej histórii Slovenska bol vstup do EÚ a členstvo v eurozóne. Chceme byť účastní na ochrane a rozvíjaní našich spoločných európskych hodnôt. Hlásime sa k myšlienke hospodárskej integrácie Európskej únie.

3B. Most-Híd je aj stredoeurópskou stranou. Primerane našim možnostiam sa budeme podieľať na zintenzívnení spolupráce V4, aj nad jej rámec. Naša spoločná minulosť a aktuálny týždeň z nás robia prirodzených partnerov. Vyvarujeme sa konfliktov a veľkú pozornosť budeme venovať pestovaniu dobrých susedských vzťahov s Maďarskom, ktoré nie je naším historickým nepriateľom, ale prirodzeným spojencom.

3C. Význam ochrany životného prostredia zo dňa na deň rastie. Už dnes musíme urobiť všetko pre to, aby sa klimatické zmeny nestali priamou hrozbou života na Zemi. Využitie obnoviteľných zdrojov energie a lepšie hospodárenie s odpadmi už nie je iba alternatíva, ale jediná možnosť, ktorá sa musí dostať do centra našej pozornosti v záujme ochrany životného prostredia pre budúce generácie.

4. ZODPOVEDNÁ HOSPODÁRSKA POLITIKA

4A. Podľa našich skúseností ekonomiku krajiny môžu úspešne pozdvihnúť len trh a štát spoločne. Budeme sa snažiť o to, aby štát nezasahoval do všetkého diania, do každodenného života. Na druhej strane očakávame, že všade, kde je to nevyhnutné, efektívne zasiahne do riadenia ekonomických procesov. Našou spoločnou úlohou v oblasti hospodárskej politiky je vytváranie rovnováhy medzi voľným trhom a štátnymi zásahmi.

4B. Kľúčom k našej spoločnej budúcnosti je práca. Tie krajiny, ktoré sú schopné vytvárať pracovné miesta pre svojich občanov, majú osud vo vlastných rukách. Radi by sme dosiahli, aby všetci občania mali prácu, ktorá zodpovedá ich schopnostiam, bez ohľadu na bydlisko, vek, pohlavie a národnosť. Za kľúčovú úlohu štátu preto považujeme vytváranie a udržiavanie pracovných miest. Štát musí vyvíjať aktívnu regionálnu politiku obzvlášť na trvalo zaostávajúcich územiach.

4C. Výkonnosť ekonomiky je priamo závislá od podnikateľskej sféry, preto sa chceme neustále sústreďovať na podporu jej fungovania. Prácu, tvorbu a kreativitu musíme podporovať a musíme poskytnúť priestor inováciám. Podni-

katelia, malé a stredné podniky sú hnacím motorom ekonomiky, preto je nevyhnutné skvalitňovať podnikateľské prostredie.

4D. Rovnosť šancí sa musí uplatniť aj na trhu práce. Budeme dôsledne odstraňovať znevýhodňujúce podmienky na trhu práce pre ženy, starších ľudí, absolventov, ľudí zo zaostávajúcich regiónov a príslušníkov národnostných menšín, v rámci nich najmä Rómov. Naším cieľom je, aby každý, kto chce pracovať, mal prácu a aby svoju plácu dostal za odvedený výkon, a nie podľa uvedených charakteristík.

4E. Nesúhlasíme s názorom, že efektívnosť je jediné smerodajné hľadisko. Svoje tradície, hodnoty, kultúru musíme chrániť aj vtedy, keď čísla diktujú niečo iné. Bez nich by sme neboli tým, čím sme.

5. SPOLOČENSKÁ SOLIDARITA

5A. Spoločenská solidarita je tmelom našich spoločenstiev. Žijeme ťažké časy, no solidarita nie je len povinnosť, ale aj jedna z našich najdôležitejších spoločných hodnôt. Most-Híd sa stavia na stranu tých, ktorí sú slabí, ale sú v práve. Budeme sa snažiť o zabezpečenie sociálnych istôt pre všetkých občanov Slovenska bez ohľadu na ich regionálny, resp. spoločenský hendikep. Účinnou sociálnou politikou chceme znižovať regionálne rozdie-

ly v životnej úrovni obyvateľov. Tak ako v prípade daňovníkov je najdôležitejším nástrojom solidarity platenie daní, v prípade najchudobnejších vrstiev to musí byť ochota pracovať.

5B. Ďalším z kľúčových pilierov našej spoločnej budúcnosti je školstvo. Na dráhu učiteľov musíme prilákať tých najlepších. Potrebujeme takých učiteľov, ktorým bez zábran zveríme výchovu budúcej generácie. Zvyšovanie plátov učiteľov je nevyhnutnosťou. Naše školy sa musia stať pružnejšími.

5C. Podpora vidieka je zároveň podporou zmenšovania sociálnych a regionálnych rozdielov. Potrebujeme znova vybudovať vidiek, kde sa bude dobre žiť. Nielen pre oživenie poľnohospodárstva, ale aj pre zachovanie spôsobu života na vidieku. Musíme vo väčšej miere využívať danosti regiónu a klásť väčší dôraz na výrobu potravín. Tie sa musia stať konkurencieschopnými a musíme podporovať ich uplatnenie na trhu.

HOSPODÁRSKA POLITIKA

V rokoch 2000 - 2010 dosahovalo Slovensko vďaka reformám a európskej integrácii najvyšší priemerný ekonomický rast zo všetkých štátov Európskej únie. Žiaľ, po roku 2012 sme svedkami prudkého prepadu konkurencieschopnosti našej krajiny, ktorá sa prejavuje znížením atraktivity Slovenska pre domáce i zahraničné investície. Slovensko sa prepadá z prvej na predposlednú priečku v príleve priamych zahraničných investícií z krajín V4, znižuje sa podiel hrubých fixných investícií na HDP. Klesajúce investície nie sú dobrým predpokladom budúceho ekonomického rastu a dobiehania životnej úrovne vyspelých štátov. Tiež neumožňujú postupné znižovanie obrovských regionálnych rozdielov, ktoré už dlhé roky pretrvávajú, a hrozí, že tu ostanú natrvalo. Slovensko prestalo byť ekonomickým tigrom a nezaznamenáva žiadne výraznejšie ekonomické úspechy. Ako výrazný problém sa ukazuje, že hospodárska kríza v rokoch 2008 - 2009 zrejme natrvalo vymazala takmer stotisíc pracovných miest v priemysle, čo znamená, že Slovensko musí hľadať nové zdroje tvorby pracovných miest.

Naším prvoradým cieľom v hospodárskej politike je preto obnovenie atraktivity Slovenska pre súkromné investície s cieľom vytvoriť podmienky pre dlhodobý ekonomický rast, rast zamestnanosti a rast životnej úrovne a postupné znižovanie

regionálnych rozdielov. Za kľúčový nástroj dosiahnutia tohto cieľa považujeme podporu podnikania, zamestnávania, konkurencie a trhového prostredia. Tak ako sa v minulosti podarilo na Slovensko pritažnúť veľké investície do automobilového a elektronického priemyslu, chceme dnes opäť posunúť Slovensko o stupeň vyššie. Chceme, aby na Slovensku vznikali nové pracovné miesta, predovšetkým v odvetviach s vyššou pridanou hodnotou, akými sú napríklad informačné technológie, výskum a vývoj, letecký a farmaceutický priemysel. Zároveň vidíme veľký priestor pre rozvoj ekonomiky služieb, predovšetkým v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a sociálnej sféry. Sme presvedčení, že pri dobrej hospodárskej politike sa môžeme pomerne rýchlym tempom približovať k priemerným platom v Európskej únii.

Za skutočný zdroj rastu blahobytu nepovažujeme nárast verejného prerozdelenia, ale rast produktivity práce a zamestnanosti. Ak bude zabezpečený ekonomický rast, bude zabezpečený aj nárast prostriedkov v sociálnych systémoch. Strana Most-Híd podporuje myšlienku sociálneho štátu, pod týmto pojmom si však predstavujeme niečo celkom iné ako nárast štátnej byrokracie, populistické prerozdelenie a deformovanie trhu. Moderný sociálny štát má adresne pomáhať tým, ktorí sú na pomoc skutočne odká-

zaní. Svojou činnosťou nemá ekonomickú aktivitu obmedzovať, ale, naopak, podporovať a umožňovať ju. Nemá za cieľ len jedným brať a iným dávať, jeho funkciou má byť poskytnutie kvalitných verejných služieb občanom za ich dane a odvody. To znamená predovšetkým efektívne zdravotníctvo, výkonné školstvo a široko dostupnú sieť sociálnej starostlivosti. Za kľúčový výzvu v oblasti sociálneho štátu považujeme starnutie obyvateľstva a jeho ekonomické dôsledky, proti ktorým chceme aktívne pôsobiť komplexnými reformami v ekonomickej a sociálnej sfére.

Za jeden z dôvodov nepriaznivého vývoja slovenskej ekonomiky považujeme nekompetentnosť, politický cynizmus a ideologickú nevyváženosť vládnej politiky. Preto pri tvorbe politík budeme vždy v prvom rade hľadať odborne podložené riešenia, ktoré sú odporúčané rešpektovanými medzinárodnými autoritami, akými sú napr. OECD, Svetová banka alebo Európska komisia, ale aj rešpektovanými domácimi autoritami, ako napr. Rada pre rozpočtovú zodpovednosť. Na Slovensku chceme aplikovať fungujúce riešenia vyspelých krajín (Nemecko, Holandsko, Británia), ale aj krajín, ktoré úspešne čelia podobným výzvam ako Slovensko (napr. Estónsko). Táto cesta sa v minulosti ukázala ako správna, okrem iného pri reformách v oblasti verejných financií.

Most-Híd bude vždy hľadať odborné a zodpovedné riešenia, vyhne sa prílišným zjednodušeniam a čisto ideologickej politike. V záujme tohto cieľa považujeme za potrebné posilniť analytické kapacity ústredných orgánov štátnej správy, predovšetkým ekonomických rezortov a výkonnosť finančnej správy.

1. ÚLOHA ŠTÁTU V EKONOMIKE

Úloha štátu v slovenskej ekonomike je v súčasnosti príliš rozsiahla, pričom štát zabezpečuje aj činnosti, ktoré by súkromný sektor zvládol efektívnejšie a lacnejšie. Vlastníctvo štátnych podnikov nevyhnutne vedie k politickým nomináciám, ktoré vytvárajú priestor pre klientelizmus a korupciu. Štátne podniky na Slovensku sú dlhodobo spravované neefektívne, čo vedie k ich rastúcim stratám a dlhom, ktoré nakoniec zaplatia slovenskí daňoví poplatníci.

1A. Štát sa má sústrediť na **poskytovanie kvalitných verejných statkov** (obrana, bezpečnosť, právo a poriadok), vybraných **verejných služieb** (vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna starostlivosť) a o výstavbu a udržiavanie **základnej infraštruktúry** (diaľnice, cesty, železnice). Budeme sa preto zasadzovať o to, aby obyvatelia Slovenska za svoje dane a odvody dostávali kvalitné verejné služby a v rámci Európskej únie sa nemuseli cítiť občanmi druhej kategórie. Zároveň

budeme dbať aj o to, aby verejné služby boli poskytované čo najefektívnejšie, s najnižšie možnou záťažou pre verejné financie.

1B. Štát by nemal byť v ekonomických vzťahoch zároveň rozhodcom i hráčom, lebo sa dostáva do konfliktu záujmov. Rozhodcovskú úlohu by mal prenechať nezávislým regulátorom, úlohu hráčov súkromnému sektoru. Štát má preto zabezpečiť podmienky pre existenciu **silných a skutočne nezávislých regulátorov** a vytvoriť pre nich legislatívny rámec, aby mohli dohliadať na dodržiavanie pravidiel hry všetkými aktérmi na trhu. V regulačných a kontrolných úradoch treba zabezpečiť skutočnú nezávislosť, čo najviac ich odpolitizovať a zabrániť tomu, aby jedna vláda mohla obsadiť celý úrad svojimi nominantmi (napr. postupnými voľbami členov rád, neprekrývajúcimi sa funkčnými obdobiami predsedov, podpredsedov a členov, odborným a nie politickým výberom ďalších zamestnancov). Štát by mal postupne obmedziť svoje podnikateľské aktivity na nevyhnutné minimum.

1C. **Regulačné prostredie by malo byť transparentné** a podľa možnosti **jednoduché**. Pravidlá hry musia byť jasné, logické a jednoznačne interpretovateľné. Treba sa zamyslieť nad súčasným trendom príliš podrobnej regulácie, ktorá sa zhmotňuje vo veľkom množstve

zákonov a vykonávacích predpisov. Takto vzniká ťažko prehľadná pavučina predpisov, ktorú treba neustále meniť, hodnotiť a kontrolovať prostredníctvom neustále sa rozrastajúceho štátneho aparátu. Naším cieľom je zjednodušiť pravidlá podnikania všade tam, kde to bude možné. Výsledkom našej snahy by mala byť znížená finančná a administratívna záťaž pre podnikateľský sektor.

1D. Štát by mal byť riadený **profesionálne s využitím metód zo súkromného sektora**. Aj v tých inštitúciách, ktoré zostanú verejnými, treba ukončiť tradíciu politických nominácií. Vrcholové posty by sa mali obsadzovať pomocou transparentných konkurzov, čo by malo viesť k zvýšeniu kvality vrcholového manažmentu. Štát by sa mal snažiť nastaviť pracovné a platové podmienky takým spôsobom, aby tieto pozície boli atraktívne aj pre manažérov zo súkromného sektora. Štát má zároveň ponechať vrcholovým manažérom štátnych podnikov a verejných inštitúcií voľnú ruku v ich manažérskej činnosti pri dôslednej kontrole dodržania pravidiel dobrého hospodárenia. Výborným príkladom z minulosti je vedenie sociálnej poisťovne v čase vlády Ivety Radičovej.

1E. **Nebudeme sa vyhýbať nepopulárnym ekonomickým opatreniam**. Je lákavé robiť iba populis-

tické opatrenia, ale pre dlhodobý rozvoj krajiny sú často nevyhnutné bolestivé hospodárske reformy. Súčasná vláda sa takýmto reformám vyhýba, čím ohrozuje dlhodobu udržateľný rozvoj slovenskej ekonomiky. Politici pôsobiaci v strane Most-Híd v minulosti opakovane dokázali, že v prípade potreby sú schopní presadiť aj nepopulárne (hoci potrebné) reformy. Tejto línie sa budeme držať aj v budúcnosti, keďže iba komplexné reformy dokážu zabezpečiť hospodársky rast a zvýšenie životnej úrovne obyvateľov Slovenska.

1F. Okrem svojich tradičných ekonomických úloh by sa štát mal snažiť aj o lepšie prepojenie vzdelávacieho systému s reálnymi ekonomickými výzvami každodenného života občanov. Preto považujeme za potrebné, aby štát zintenzívnil snahy o **zvýšenie finančnej gramotnosti obyvateľstva**, a to najmä posilnením prítomnosti tejto témy vo vzdelávacích programoch základných a stredných škôl. Pociťujeme totiž, že súčasný vzdelávací systém študentov nepripravuje dostatočne na ekonomické výzvy, ktorým každodenne čelia. Chceli by sme sa sústrediť na mladých a intenzívnou výučbou docieľiť, aby sa v budúcnosti už nikto nedostal do dlhovej špirály pre nevedomosť alebo nepozornosť. Zároveň považujeme za potrebné zlepšiť povedomie občanov o hospodárení štátu, aby

mali prehľad o dopadoch hospodárskych rozhodnutí verejnej správy na ich život.

2. ZAMESTNANOSŤ

Vysoká nezamestnanosť, predovšetkým dlhodobá nezamestnanosť, patrí medzi najväčšie problémy slovenskej ekonomiky. Kým výkonnosť ekonomiky pomerne rýchlo dosiahla úroveň pred krízy 2009, zamestnanosť sa doteraz nedostala na predkrízovú úroveň. Dôvodov je viacero, napríklad zvyšovanie regulácie pracovného trhu a zvyšovanie (už i predtým vysokého) daňovo-odvodového zaťaženia práce v posledných rokoch (dane a odvody sa zvýšili pre všetky kategórie pracujúcich: zamestnancov, živnostníkov aj dohodárov). Štát so svojou sociálnou a hospodárskou politikou by mal motivovať ľudí k práci, k vytváraniu hodnôt, k zodpovednému správaniu. Mal by ľudí podporovať v tom, aby sa mohli postarať predovšetkým o seba. Sme však svedkami toho, že svojou regulačnou, daňovou a sociálnou politikou pôsobí demotivujúco na strane dopytu aj ponuky: najmä v prípade nízkopríjmových skupín sa často neoplatí pracovné miesto vytvoriť, ani pracovnú ponuku prijať.

2A. Navrhujeme **zníženie daňovo-odvodového zaťaženia práce**. Navrhujeme návrat k rovnej dani z príjmov, zrušenie vyššej sadzby

dane z príjmov fyzických osôb, zavedenie odvodovej odpočítateľnej položky pre nízkopríjmové skupiny a progresívny daňový bonus na deti. Viac v podkapitole „Dane a odvody“.

2B. Sme za **súbeh dávok a práce**. V prípade krátkodobo aj dlhodobo nezamestnaných navrhujeme preplácať sociálne dávky (podporu v nezamestnanosti a dávku v hmotnej núdzi) zamestnávateľom, ktorí sú ochotní ich zamestnať. Viac o riešení dlhodobej nezamestnanosti nájdete v kapitole „Politika riešenia chudoby a rómska politika“.

2C. Podporujeme **zníženie regulačnej záťaže a zvýšenie flexibility pracovného trhu**. V Zákonníku práce je potrebné obmedziť privilégia odborárov, zrušiť súbeh výpovednej lehoty a odstupného. Kolektívne zmluvy vyššieho stupňa by nemali platiť pre firmy, ktoré s nimi nesúhlasia. Odporúčame zrušenie odstupňovania minimálnej mzdy na základe pozícií, pracovnej zdravotnej služby (minimálne pre malé firmy) a zbytočných zákonov a regulácií. Viac v nasledujúcej podkapitole „Podnikateľské prostredie“.

2D. Slovenská ekonomika potrebuje **flexibilnejšie zamestnávanie**. Budeme podporovať flexibilné formy zamestnávania, ako práca na čiastočný úväzok, pružný pracovný čas a práca z domu. Navrhujeme uvoľ-

nenie pravidiel na prácu na dobu určitú, na agentúrne zamestnávanie a na dohody o vykonaní práce. Zároveň je však dôležité aj to (najmä v prípade agentúrneho zamestnávania), aby sme poskytli dostatočnú ochranu aj zamestnancom a znížili mieru ich zraniteľnosti.

2E. Sme za **posilnenie programov na regionálnej úrovni**. Okrem celoštátnych nástrojov treba otázku zamestnanosti riešiť aj na regionálnej úrovni v rámci miestnych rozvojových programov. Navrhujeme silnejšiu podporu vidieckeho turizmu a iniciatív, ako branding jednotlivých mikroregiónov, výroba tzv. slowfoodu, vybudovanie bezprostredných predajných systémov v poľnohospodárstve, ako aj väčšiu podporu vytvárania združení malých rodinných fariem a samostatných roľníkov. Viac o možnostiach regionálneho rozvoja nájdete v nasledujúcej kapitole „Udržateľný vidiek“.

3. PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

Podnikateľský sektor je chrbticou slovenskej ekonomiky. Podnikatelia vytvárajú pracovné miesta a hodnoty, ako aj príjmy verejných rozpočtov, teda financovanie verejného sektora stojí a padá na podnikateľskej sfére. Štát so svojimi politikami by mal preto vytvárať čo najlepšie podnikateľské prostredie a motivovať tým k tvorbe hod-

nôť a pracovných miest – pričom by mal zostať čo najviac neutrálny: dávať rovnaké šance všetkým, vyžadovať dodržanie pravidiel hry rovnako od všetkých, nepreferovať selektívne žiadnu firmu alebo skupinu firiem na úkor ostatných. Realita sa však značne líši od tohto ideálneho stavu. Odvody na Slovensku patria medzi najvyššie na svete, celkové daňovo-odvodové zaťaženie neúmerne predražuje cenu práce a je hlavnou bariérou tvorby pracovných miest. Podnikateľov demotivuje aj komplikovaný a prebyrokratizovaný systém daní a odvodov, rastúca administratívna záťaž a nerovné podmienky v prípade investičných stimulov alebo verejného obstarávania. Osobitnou kapitolou je problém tzv. druhotnej platobnej neschopnosti, nezabezpečení veriteľa, teda menšie a stredné firmy, nie sú dostatočne chránené pri reštrukturalizácii a konkurzoch a často ťahajú za kratší koniec. Jednoducho štát nakladá na pleciah podnikateľov čoraz väčšie bremeno, ktoré však podniky prestávajú byť schopné znášať. Dobré to ukazuje fakt, že počet živnostníkov sa v posledných rokoch znížil o niekoľko desiat tisíc a v súčasnosti už klesá aj počet malých a stredných firiem. Už by bolo načase slovenským podnikateľom namiesto hádzania poľien pod nohy podať pomocnú ruku. Štátna politika má zohľadňovať záujmy v regióne pôsobiacich nadnárodných podnikov a zároveň aj zá-

ujmy malých a stredných podnikov takým spôsobom, aby postavenie týchto dvoch sfér bolo v rovnováhe.

3A. Navrhujeme zníženie administratívnej záťaže a daňovo-odvodového zaťaženia práce a podnikania. Budeme presadzovať návrat k rovnej dani z príjmov, zrušenie vyššej sadzby dane z príjmov fyzických osôb a zníženie dane pre právnické osoby na pôvodnú úroveň. Ďalej zrušenie daňových licencií, zdravotných odvodov z dividend a osobitného odvodu z podnikania v regulovaných odvetviach. Budeme podporovať zjednodušenie administratívy: jednotný výber daní a odvodov, jedno (daňovo-odvodové) priznanie, kontakt na jednom mieste, jeden spoločný vymeriavací základ. Podrobnejší opis navrhnutých krokov si môžete prečítať v podkapitole „Dane a odvody“.

3B. Zamestnávateľom treba rozviazať ruky. V posledných rokoch sa narušila rovnováha v postavení zamestnávateľov a zamestnancov v neprospech zamestnávateľov. Uznávame, že ochrana zamestnancov je dôležitou úlohou štátu, prílišné reštrikcie na trhu práce však vedú k zníženej tvorbe pracovných miest v ekonomike. Keďže Slovensko stále zápasí s nadpriemerne vysokou mierou nezamestnanosti, treba uskutočniť korekciu v pracovno-právnej legislatíve. V Zákonníku práce treba obmedziť privilégia od-

borárov, znovu zaviesť podmienku reprezentatívnosti pre odbory, zrušiť súbeh výpovednej lehoty a odstupného. Kolektívne zmluvy vyššieho stupňa by nemali platiť pre firmy, ktoré s nimi nesúhlasia. Minimálna mzda by mala byť len jedna, preto navrhujeme zrušiť odstupňovanie minimálnej mzdy na základe pozícií (zrušenie šiestich koeficientov, ktorými sa minimálna mzda zvyšuje v rámci tzv. minimálnych mzdových nárokov).

3C. Budeme presadzovať **zrušenie niektorých zbytočných zákonov a pravidiel a zníženie administratívnej záťaže**. Mnohé predpisy a pravidlá iba komplikujú život podnikateľom, ale reálne výsledky neprinášajú, alebo dokonca vedú k opačným než k želaným efektom. Budeme presadzovať zrušenie pracovnej zdravotnej služby (minimálne pre malé firmy) a niekoľkých zákonov (napríklad zákon o nepriemeraných podmienkach v obchodných vzťahoch alebo zákon o nadobúdaní vlastníctva poľnohospodárskeho pozemku). Znížime počet štatistických hlásení a zamedzíme tomu, aby štát za poplatok vyžadoval také údaje od občanov, s ktorým sám disponuje (napríklad potvrdenia o zaplatení poisťného, daní a podobne).

3D. Pri zlepšovaní podnikateľského prostredia použijeme najnovšie technológie a **posunieme verejnú**

správu do obdobia „big data“. Koncept inteligentných regulácií znamená, že dopady všetkých zákonov a pravidiel budú dôsledne preskúmané. Následne prijmeme opatrenia, aby ostali v platnosti len tie regulácie, ktoré majú pozitívny dopad na život občanov a konkurencieschopnosť krajiny. Dosiahneme tak radikálne zníženie administratívnej záťaže, odstránenie duplicít a celkové zjednodušenie súkromného a podnikateľského života.

3E. Aby sme zabránili ďalšiemu nárastu regulačného zaťaženia, budeme presadzovať nasledujúce princípy: 1. Princíp **„jeden prijatý, jeden zrušený“**. Každý nový zákon, pravidlo, ktoré zvyšuje regulačné zaťaženie, musí byť vyvážené zrušením existujúceho pravidla. 2. **Zavedenie „sunset“ klauzuly** do nových regulácií. Zákony sú prijímané na určitý čas, potom sa ich platnosť automaticky končí, keď nie sú obnovené parlamentom. 3. Pri transpozícii legislatívy EÚ preberať **len nevyhnutné minimum regulácií**, ktoré smernice EÚ naozaj vyžadujú.

3F. **Stop podvodným reštrukturalizáciám**. Vo verejnom obstarávaní a pri reštrukturalizácii navrhujeme zaviesť nasledovné princípy na ochranu subdodávateľov a veriteľov: Firmy sa dočasne nebudú môcť uchádzať o ďalšie zákazky vo verejnom obstarávaní, kým nezaplatia svojim dodávateľom z predošlých

verejných zákaziek. Tzv. schránkové firmy sa nebudú môcť uchádzať o verejné zákazky, tie budú otvorené len pre firmy s transparentnou vlastníckou štruktúrou. Počas reštrukturalizácie budú mať aj nezabezpečení menší veritelia nárok na uhradenie dlhov v miere minimálne 50 % v časovom období maximálne do dvoch rokov. Je potrebné prehodnotiť spôsob vytvárania veriteľského výboru tak, aby aj nezabezpečení veritelia mali v ňom svoje zastúpenie. Tiež treba prehodnotiť postavenie správcu tak, aby bolo garantované, že prihliada na záujmy všetkých strán zúčastnených na reštrukturalizácii. Čo sa týka odvádzania a odpočtov DPH, podporujeme pravidlo, že povinnosť zaplatiť DPH vzniká len vtedy, keď faktúry boli naozaj uhradené (na rozdiel od súčasnosti, keď DPH treba odvieť podľa dátumu vystavenia faktúr). Podobne by dlžník nemal mať nárok na odpočet (vratky) DPH, kým reálne nezaplatil svojim veriteľom (v súčasnosti je to možné, aj keď je v konkurze alebo reštrukturalizácii). A na záver pri prihlasovaní pohľadávok treba zaviesť povinnosť pridania čestného vyhlásenia (pod trestnoprávnou zodpovednosťou) o tom, že veriteľ nie je tzv. spriazneným veriteľom (teda vlastnícky a personálne prepojený s dlžníkom).

svedkami toho, že vláda na jednej strane svojou politikou zhoršuje všeobecné podnikateľské prostredie a konkurencieschopnosť Slovenska, na druhej strane sa snaží selektívne pomáhať niektorým skupinám a podnikom, aby zmiernila dopady vlastného zlyhania. Tento proces sa často končí klientelizmom a korupciou, keď sa k štátnej pomoci dostávajú firmy s pochybným pozadím a investičnými projektmi. Vzniká tak podozrenie, že ide o systematické zneužívanie štátnej pomoci na uspokojenie sponzorov vládnej strany. Investičná pomoc má nesporne svoje miesto v stratégii hospodárskeho rozvoja, treba sa však snažiť o jej transparentné a efektívne využívanie. Nepremyslené poskytovanie investičnej pomoci môže viesť k deformácii trhového prostredia a k diskriminácii malých a stredných podnikov. Naším cieľom je zvýšiť transparentnosť a adresnosť poskytovania investičnej pomoci. Navrhujeme takú zmenu pravidiel poskytovania investičnej pomoci, ktorá ich ešte výraznejšie nasmeruje do regiónov s nadpriemerne vysokou nezamestnanosťou. Navrhujeme tiež postupne odbúrať používanie priamej finančnej pomoci a koncentrovanie sa na výlučné využívanie daňových úľav ako formy investičnej pomoci.

3G. Slovensko potrebuje novú stratégiu poskytovania investičnej pomoci. V posledných rokoch sme

4. DANE A ODVODY

Daňovo-odvodové zaťaženie práce na Slovensku je veľmi vysoké, daňová administratíva rozsiahla a komplikovaná. V posledných rokoch sme svedkami zvyšovania daní aj administratívneho bremena. Je to dôsledkom najmä zle vedenej politiky konsolidácie verejných financií – tá sa počas druhej Ficovej vlády deje skoro výlučne na príjmovej strane zvyšovaním daní, odvodov a poplatkov. Slovensko sa stalo prvou postsocialistickou krajinou, ktorá najprv úspešne zaviedla rovnú daň a neskôr ju zrušila. Súčasná (navýšená) sadzba dane z príjmov právnických osôb (22 %) je najvyššia spomedzi všetkých nových členských štátov EÚ od Estónska až po Bulharsko. Pritom podnikatelia musia platiť aj daň zo straty (daňové licencie), živnostníci a dohodári vyššie odvody. Daňový systém je komplikovanejší, daňová administratíva čoraz náročnejšia. Na riešenie týchto problémov navrhujeme:

4A. Strana Most-Híd bude iniciovať ústavné **zakotvenie stability daňového systému**. Myslíme si, že v súčasnosti dochádza k príliš častým zmenám daňovej legislatívy, čo podkopáva stabilitu a predvídateľnosť systému a zároveň zbytočne zvyšuje finančnú a administratívnu záťaž podnikateľského sektora. Stabilnejší daňový systém by prispel k zlepšeniu podnikateľského pro-

stredia na Slovensku a tým aj k zvýšeniu medzinárodnej konkurencieschopnosti krajiny.

4B. Budeme presadzovať **zníženie daňovo-odvodového zaťaženia práce a podnikania**. Podporujeme návrat k rovnej dani z príjmov na úrovni 19 %, pričom pri priaznivom vývoji verejných financií navrhujeme ďalšie postupné znižovanie. Odporúčame teda zrušiť vyššiu sadzbu dane z príjmov fyzických osôb (25 %) a znížiť daň pre právnické osoby (zo súčasných 22 %). Zároveň navrhujeme zrušenie daňových licencií, zdravotných odvodov z dividend a osobitného odvodu z podnikania v regulovaných odvetviach.

4C. Sme za **čo najjednoduchší daňový systém**. Budeme presadzovať zjednodušenie daňového systému: kde pri dani z príjmu fyzických osôb by mala existovať jedna sadzba dane, jedna odpočítateľná položka na daňovníka a progresívny daňový bonus na deti, ktorý sa postupne bude zvyšovať v závislosti od počtu detí (vyšší bonus na druhé, tretie dieťa atď.).

4D. Sme za **jednoduchšiu daňovú administratívu**. Podporujeme jednotný výber daní a odvodov, jedno (daňovo-odvodové) priznanie, kontakt na jednom mieste, jeden spoločný vymeriavací základ s nižšími sadzbami sociálneho odvodu pre živnostníkov a dohodárov.

4E. Navrhujeme zaviesť **odvodovú odpočítateľnú položku pre nízkopríjmové skupiny**. Týmto krokom sa vytvorí priestor na zvýšenie čistého príjmu podpriemerne zarábajúcich ľudí a na zníženie mzdových nákladov zamestnávateľov, čo by zvýšilo motiváciu vytvárať pracovné príležitosti. Odpočítateľná položka by mala platiť na podpriemerné mzdy, čo by výrazne zlepšilo situáciu približne 40 % všetkých zamestnaných.

5. DÔCHODKY

Populácia Slovenska rýchlo starne, pomer medzi dôchodcami a aktívnymi pracujúcimi, ktorí platia dane a odvody, sa zhoršuje a bude sa zhoršovať aj v budúcnosti. V dôsledku starnutia sa verejné výdavky na dôchodky, ale aj na zdravotníctvo neustále zvyšujú. Tzv. prvý pilier dôchodkového systému (štátny systém fungujúci na báze medzigeneračnej solidarity, t. j. na prerozdelení príjmov od aktívnych pracujúcich k dôchodcom) je v dôsledku demografických zmien dlhodobo neudržateľný. Stabilitu dôchodkového systému je možné zaistiť len rozumnou kombináciou troch existujúcich pilierov. Úloha druhého a tretieho piliera v zabezpečovaní príjmov dôchodcov by mala postupne rásť a to by malo vyvážiť negatívne dôsledky starnutia, ktoré sa prejavajú v čoraz väčšom nedostatku zdrojov v prvom pilieri. Namiesto

toho sme v posledných rokoch svedkami destabilizácie druhého piliera v réžii dvoch Ficových vlád. Druhý pilier bol štyrikrát otvorený a vláda presviedčala pracujúcich, aby odtiaľ vystúpili. Odvody, ktoré doň smerujú, znížili o viac ako polovicu (z 9 na 4 % hrubej mzdy) a bolo prijatých viac ako 20 legislatívnych zmien, niektoré z nich boli veľmi škodlivé z hľadiska úspor (a teda aj budúcich dôchodkov) sporiteľov v druhom pilieri.

5A. Trváme na **posilnení druhého piliera**. Výška odvodov, ktoré smerujú do druhého piliera, má byť podobná, ako pred výrazným znížením v roku 2012 (zodpovedať 9 % odvodov v starom systéme). Odporúčame zaviesť automatický vstup mladých, ktorí vstupujú na trh práce, do druhého piliera s možnosťou vystúpenia. Navrhujeme zavedenie regulačných mechanizmov, ktoré majú viesť k zlepšeniu manažmentu fondov zo strany dôchodkových správcovských spoločností, čím by sme dosiahli vyššiu výnosnosť dôchodkových fondov. Výpadok (príjmov z odvodov do prvého piliera) v dôsledku existencie druhého piliera by bol krytý najmä z príjmov pokračujúcej privatizácie.

5B. Sme za **väčšie možnosti výberu sporiteľov v druhom pilieri**. Navrhujeme zrušiť praktický monopol niekoľkých súkromných životných poisťovní na výplatu dôchod-

kov z druhého piliera a povinnosť kúpy doživotného dôchodku pre (drvivú väčšinu) sporiteľov. Chceme výrazne rozšíriť možnosť programového výberu (postupného čerpania peňazí z vlastného účtu) pre dôchodcov, ktorí časť svojho dôchodku už dostávajú z druhého piliera. Taktiež odporúčame zatraktívniť vyplácanie dôchodkov z druhého piliera aj pre iné finančné inštitúcie (okrem troch životných poisťovní), aby vznikla väčšia súťaž, zároveň je však potrebné vyžadovať od nich väčšiu transparentnosť pri vyplácaní dôchodkov.

5C. V prvom pilieri podporujeme **inštitút minimálnych dôchodkov** a sme za to, aby sa odvody do Rezervného fondu solidarity (4,75 % z hrubej mzdy) reálne započítavali do dôchodkového poistenia (na čo sú reálne použité) – to by pre budúcich „dvojpilierových“ dôchodcov (ktorí sú súčasne v oboch pilieroch) znamenalo nárok na vyšší dôchodok z prvého piliera. Podporujeme aj automatické zvyšovanie veku odchodu do dôchodku v závislosti od zvyšovania očakávanej dĺžky života.

6. HOSPODÁRENIE ŠTÁTU

Slovensko sa v posledných rokoch rýchlo zadlžovalo a štát neustále hospodári s deficitmi, akoby bolo najprirodzenejšie, že míňame viac, než máme príjmy. Verejný dlh sa

zvýšil z úrovne 28,2 % HDP v roku 2008 na 54,6 % v roku 2013, čiže sa skoro zdvojnásobil. V roku 2014 síce poklesol o jeden percentuálny bod, avšak najmä kvôli zmene metodiky štatistík EÚ, ktorá spôsobila čisto účtovný pokles, a tiež v dôsledku poklesu hotovostných rezerv. Čistý dlh verejnej správy však naďalej rastie a rast verejného dlhu v absolútnych číslach (teda nie v pomere k HDP) je ešte rýchlejší, v súčasnosti už prevýšil 40 miliárd eur, teda vyše 7,4-tisíc eur na každého občana Slovenskej republiky. Musíme zastaviť rast zadlženosti a verejné financie vrátiť na udržateľnú trajektóriu.

6A. **Štát by mal byť príkladom dobrého hospodára.** To znamená, že v čase ekonomického rastu by nemal míňať viac, než má príjmy. Ide o základný princíp fungovania každej rozumne hospodáriacej rodiny, ktorá sa nechce zadlžiť. Ideálom, ktorému by sme sa mali približovať, je vyrovnané hospodárenie štátu (verejný sektor), resp. rozpočtový prebytok počas rokov ekonomického rastu. Treba znižovať dlh verejnej správy, pričom ideálna by bola jeho úplná eliminácia a vytváranie rezerv, ktoré by sa dali použiť len počas recesií. Preto navrhujeme ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti doplniť o prísne výdavkové limity, ktoré by kontrolovala Rada pre rozpočtovú zodpovednosť.

6B. Slovensko nemá na veľké investície s otáznou návratnosťou.

Treba si uvedomiť, že Slovensko jednoducho nemá na megalomanské investície typu ďalšie 2 jadrové bloky v Jaslovských Bohuniciach alebo širokorozchodná trať. Z verejných zdrojov by sme nedávali peniaze na tieto účely. Samozrejme, nechceme a ani nebudeme brániť žiadnemu súkromnému investorovi v uskutočnení týchto investícií.

6C. Navrhujeme uskutočniť **rozsiahlý audit inštitúcií verejnej správy** s cieľom zefektívniť fungovanie úradov a organizácií, zrušiť zbytočné inštitúcie a byrokratické prekážky a odstrániť duplicitné činnosti. Výsledkom by mala byť štrhľejšia a lacnejšia verejná správa. Na základe výsledkov auditu zrealizujeme komplexnú reformu prioritných sektorov verejnej správy. Samotné projekty reformy však nastavíme tak, aby boli riadené kreatívne a využili sa skúsenosti z novej ekonomiky (agilita, obmedzenie byrokracie, rýchle nasadzovanie výstupov, učenie sa z chýb, orientácia na výsledok). Podporíme maximálne zapojenie a otvorenú účasť relevantnej komunity. Väčšia otvorenosť pre skúšanie, vlastnú iniciatívu a možné omyly prinesie lepšiu kvalitu výsledkov.

6D. Navrhujeme **prehodnotiť podnikateľské aktivity štátu**. Štát nemá podnikateľ, ale vytvárať dob-

ré podnikateľské prostredie. Preto navrhujeme uskutočniť dôsledný audit štátnych aktív a preskúmať možnosti predaja zvyšných podielov štátu okrem prirodzených monopolov (SEPS, železničné trate, podiel v podnikoch Eustream a Transpetrol). Odštátnenie musí byť čo najviac transparentné buď formou priameho predaja, kde sa o víťazoch rozhodne v medzinárodnej súťaži na základe najlepšej ponuky, alebo formou predaja akcií podnikov na burze. Príjmy z privatizácie odporúčame použiť na zníženie verejného dlhu a na výpadky v sociálnej poisťovni v dôsledku existencie druhého piliera. Štát by sa však mal venovať oblastiam, kde dokáže byť užitočný – napríklad cielej podpore inovácií v prioritných sektoroch (zdravotníctvo, poľnohospodárstvo, životné prostredie) pomocou spoluúčasti na financovaní start-upov.

6E. V sociálnom systéme navrhujeme rozšíriť adresnosť a obmedziť univerzálne prerozdelenie.

V rámci väčšej adresnosti a v spojení so zavedením progresívneho daňového bonusu odporúčame obmedziť poskytovanie detských prídavkov pre domácnosti s nadpriemernými príjmami. Z univerzálnych dávok chceme prehodnotiť nastavenie poskytovania jednorazového príspevku pri narodení dieťaťa a rodičovského príspevku. Podobne navrhujeme zmenu štátnej politiky podpory bývania: zrušenie alebo as-

poň obmedzenie niektorých prvkov (štátna bonifikácia hypoték, štátna podpora stavebného sporenia) a sústredenie sa na podporu výstavby nájomných bytov.

6F. Podporíme **participáciu komunity na poskytovaní verejných služieb**. V oblastiach, kde bude záujem, môžu verejné služby priamo poskytovať komunity alebo súkromný sektor. Zachováme vysokú dávku transparentnosti (zverejňovanie výsledkov, rating a spätná väzba). Úlohy štátu upravíme tak, aby sa venoval najmä nastavovaniu kritérií kvality takýchto služieb, regulácii a kontrole.

6G. Súčasná inovatívna kapacita štátu je roztrúsená vo viacerých rezortoch a sektoroch. Podporíme **zjednotenie a koordináciu inovačných politík** a využívanie informačných technológií a moderných postupov. Pre riadenie zlepšovania štátu zriadime akčnú jednotku, ktorá bude centrálnie koordinovať aktivity a monitorovať pokrok v jednotlivých sektoroch. Pre zvýšenie konkurencieschopnosti Slovenska podporíme aj program „imigrácie mozgov“, aby sme získali vysokokvalifikovaných odborníkov vo všetkých oblastiach.

7. DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA

V posledných rokoch sa dopravná infraštruktúra na Slovensku buduje

draho, neefektívne a nerovnomerne. Bez väčších investícií zostal nielen východ a juh krajiny, ale aj okolie hlavného mesta zostalo zanedbané, prakticky bez väčších investícií. Buduje sa tak najnáročnejšie, najdrahšie a najdlhšie diaľničné prepojenie západu a východu a spojenie Bratislavy a Košíc diaľnicou sa neustále odsúva do nekonečna. Železničné spoločnosti sú vysoko stratové a zadlžené, patria medzi symboly všetkých negatívnych dôsledkov štátneho vlastníctva a ich služby často výrazne zaostávajú za medzinárodným štandardom. Dotovanie železničnej dopravy pritom požiera značné množstvo finančných prostriedkov.

7A. **Dobudovanie dopravnej infraštruktúry štátu** musí byť absolútnou prioritou. Najdôležitejšími prvkami sú dobudovanie diaľnice D1, vybudovanie rýchlostných ciest R2 a R7, ktoré sú najlacnejším a najrýchlejším variantom spojenia medzi východnou a západnou časťou Slovenska a výstavba D4, diaľničného obchvatu Bratislavy. Z teritoriálneho hľadiska je potrebné, aby sa dopravná infraštruktúra rozvíjala oveľa rovnomernejšie. Navrhujeme aby ťažiskom jej budúceho rozvoja boli zaostávajúce regióny, resp. oblasti s vyššou intenzitou dopravy. Môžeme sa inšpirovať Nemeckom, základom jeho hospodárskeho rozvoja sú kvalitné cesty a množstvo rýchlostných ciest.

7B. Jedným z ústredných cieľov strany Most-Híd je, aby v budúcnosti nebola na Slovensku obec, ktorá by nebola dostupná **do 30 minút** po odbočení z diaľnice či rýchlostnej cesty. Nedostupnosť pre „diery“ v sieti ciest má negatívny vplyv najmä na regióny s výrazne vidieckym rázom. **Dostupnosť regiónov** má kľúčový význam z hľadiska rozvoja miestneho hospodárstva a investícií.

7C. V súčasnosti je stav cestných komunikácií vo viacerých regiónoch vo veľmi zlom stave. Na zníženie nerovnosti je potrebné **najmä rovnomerné prerozdelenie financií na cestné komunikácie** medzi krajinami. V krajinách, kde sa budujú diaľnice, by sa použili prostriedky na dokončenie rozostavaných diaľnic a ich údržbu, a v tých, kde sa diaľnice nebudujú, by sa financie použili na opravu, údržbu a rozvoj ciest nižších tried. Tak by sa podporilo aj vybudovanie a udržiavanie ciest I. a II. triedy.

7D. Úpravu si vyžadujú aj chaotické predpisy **správny ciest**. Súčasný model, v ktorom rôzne triedy ciest podliehajú rôznym stupňom samosprávnych orgánov, v praxi neobstáva a jeho výsledkom je nekonzistentnosť a cestná sieť, ktorej kvalita zaťažuje aj hospodárstvo, aj každodenný život. V súčasnosti dostávajú kraje nižšiu finančnú podporu ako pred prerozdelením kompetencií,

keď správa ciest spadala do kompetencie štátu. Potrebujeme účinnejšiu koordináciu a zlúčenie kompetencií. Nie je to iba otázka zdrojov: efektívnejším využitím existujúcich prostriedkov (pozri napr. Rakúsko) by sme mohli doceliť výrazné zlepšenie.

7E. Z uvedených dôvodov sme **za vypracovanie dlhodobého strategického plánu rozvoja dopravnej infraštruktúry SR (tzv. generel)**, ktorý by bol záväzný aj pre ostatné nastupujúce vlády. Plán by sa mal tvoriť na základe základných pilierov ako intenzita dopravy, dlhodobá regionálna rovnomernosť, výhodnosť výstavby s možnosťami prepojenia na ostatnú diaľničnú sieť, formy financovania a ekonomický prínos pre určitý región.

7F. Navrhujeme **návrat k optimálnym modelom financovania diaľnic a rýchlostných ciest**, ktoré sú výhodné pre štát. Mimoriadnu pozornosť budeme venovať otázke otvorených, transparentných a čo najviac súťaživých tendrov, aby sa zabezpečila najvýhodnejšia cena, samozrejme, pri zachovaní kvality. Podporujeme aj využitie PPP projektov pri výstavbe infraštruktúry, pokiaľ nie sú iné finančné možnosti (eurofondy, výhodné štátne úvery), ale musia byť transparentné, nepredražené.

7G. V železničnej doprave je s vý-

nimkou trati potrebné **privatizovať prepravné spoločnosti** (nákladnú aj osobnú prepravu). Na regionálnych tratiach treba vypísať súťaže na prevádzkovateľov osobnej dopravy na základe vzoru RegioJet. Na hlavných tratiach môžu prevádzkovať rýchliky viaceré spoločnosti, medzi ktorými bude zdravá súťaž, ktorá vygeneruje najlepšiu cenu pre občana. Na základe možnosti otvorenia dopravného trhu treba dbať na prevádzku aj na menej ziskových tratiach, ale významných pre zabezpečenie dostupnosti regiónov. V žiadnom prípade už nezastavovať osobnú dopravu na železnici. Vďaka týmto liberalizačným opatreniam by sa zvýšila kvalita železničnej dopravy, pričom daňový poplatník by už nemuseli hradiť také vysoké straty štátnych spoločností. V každom prípade treba zabezpečiť zladenie grafikonu autobusovej a železničnej dopravy, čo sa dá docieľiť len zmenou dotačných pravidiel dopravnej politiky štátu.

7H. Zvýšiť investície do cyklotrás.

Len potom môžeme hovoriť o možnostiach využívania cyklodopravy a cykloturistiky, keď je už vybudovaná cykloinfraštruktúra. Treba výrazne viac investovať do siete cyklotrás, ktoré sú oddelené od ciest. Sú neporovnateľne lacnejšie a v ich využití sa dá dosiahnuť veľmi výrazný pokrok. Na vidiecky turizmus môžu mať pozitívny účinok predovšetkým v zaostalejších východ-

ných a južných regiónoch a tým aj na regionálnu zamestnanosť a rozvoj, pričom znamenajú bezpečnejšiu, ekologickejšiu a zdravšiu formu dopravy aj pre miestnych. Cyklodoprava je zaužívaná forma dopravy vo vyspelých krajinách ako možnosť príchodu do zamestnania, školy alebo prestupu na iný dopravný prostriedok. Z hľadiska zabezpečenia prepojenosti a bezpečnosti je koordinovanie stavby komunikácií veľmi dôležité.

UDRŽATEĽNÝ VIDIEK

Otázka rozvoja regiónov a vidieka je aj z dlhodobého hľadiska jednou z najproblematickejších oblastí politiky: napriek neodškriepiteľnému faktu, že dlhodobé a strategické plánovanie by bolo nevyhnutné, sa daná téma pričasto stáva akýmisi zajatcom miestnych rozdrobených nedomyslených záujmov. Je to problém najmä preto, lebo viac ako polovica obyvateľov Slovenska žije na vidieku; 60 % v obciach a mestách s počtom obyvateľov pod 20-tisíc. Charakteristická je aj nerovnováha medzi jednotlivými regiónmi: popri typickom – čo však zároveň neznamená aj prijateľnom – delení po východno-západnej osi je potrebné venovať sa aj protikladu juhu a severu krajiny. Nevyhovujúce členenie verejnej správy tiež sťažuje podmienky účinného pôsobenia verejnej politiky.

V pokračovaní v súlade s cieľmi Občianskej vízie 2016 sa podujmeme načrtnúť takú politiku regionálneho rozvoja, ktorá sa zakladá na miestnych skúsenostiach, zároveň je však schopná sledovať vytýčenú strategickú líniu. Náš materiál sa sústreďuje na tie oblasti, ktoré sú dôležité nielen z hľadiska súčasnosti, ale aj z hľadiska budúcnosti Slovenska: na verejnú správu, poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka, na ochranu prírody a na turistiku. Len premyslené a spoločné riešenie týchto tém vytvára reálne základy zmien budúceho obrazu regiónov.

1. ROZVOJ REGIÓNŮV

Najväčšou prekážkou rozvoja regiónov v súčasnosti je absencia organických regiónov, ktoré by sa mohli rozvíjať ako celok. Pôvodné prirodzené regióny boli ukryté v rámci veľkých krajov, v horšom prípade boli rozčlenené medzi viaceré kraje či okresy. Práve preto sa zdá jednoznačné, že účinný rozvoj regiónov sa dá realizovať len prehodnotením členenia verejnej správy. Nové a kvalitnejšie členenie by umožnilo zvýšiť efektívnosť alokácie regionálnych zdrojov a cielene podporovať tie regióny, ktoré sú na pomoc najviac odkázané. Základným cieľom reforiem bude: **lacnejšie a bližšie k občanom.**

1A. **Reforma systému krajov** je nevyhnutná. Súčasné členenie, ktoré nereflektuje miestne a regionálne špecifiká, nedokáže byť dostatočne funkčné. Nerovnováha v rámci krajov sa prejavuje aj v nízkej účasti voličov na voľbách do krajských zastupiteľstiev. Potrebujeme kraje, ktoré sú logické jednak z hľadiska ekonomických aspektov a zároveň sú pre obyvateľov čitateľné a prijateľné. Most-Híd navrhuje nové členenie na také administratívne jednotky, ktoré by boli bližšie k občanom a zároveň by fungovali efektívnejšie. Pri jeho vytvorení musíme vychádzať predovšetkým z **prirodzených regiónov** – teda z tých organicky previazaných oblastí,

ktoré spája aj históriou generovaná tradícia.

1B. Zároveň je nevyhnutná aj **úplná revízia systému členenia okresov**. Súčasný stav okresev je nesúmerný, neberú do úvahy reálne hospodárske a spoločenské väzby, sú nepopierateľným dedičstvom éry mečiarizmu. Potrebujeme okresev, ktoré rešpektujú hranice tzv. mikroregiónov: sú to územné jednotky, ktoré sú určené prirodzeným a reálnym pohybom obyvateľstva po súradnici: úrady – nemocnice – obchod. Hranice mikroregiónov boli definované už aj v dopadovej správe vlády Mikuláša Dzurindu v roku 2005.

1C. Na úrovni miestnych samospráv je potrebná **väčšia pružnosť**, aby obce, miestne časti a ich obyvatelia mali možnosť rozhodovať o vlastnej budúcnosti. Na základe doterajších skúseností je nevyhnutné zrevidovať systém pravidiel **miestneho referenda**; treba zabezpečiť, aby zo strany vlády nebolo možné ignorovať vôľu obyvateľov, či ide o otázky spájania a rozdeľovania obcí, alebo o zmenu ich názvu. Samozrejme, je nevyhnutné, aby aj v prípade týchto tém boli pevne stanovené kritériá vymedzujúce priestor miestnych samospráv, ale zároveň má byť umožnené obyvateľom vyjadriť svoj vôle autonómnym spôsobom.

1D. Súčasne s reformou verejnej správy sa stane aktuálnou aj **otázka**

revízie orgánov miestnej samosprávy. Aktuálny stav – okresev bez volených predstaviteľov, krajské zastupiteľstvá takmer neznáme – navrhujeme zásadne zmeniť. Priamo volený by mal byť iba župan. Voľby do krajov by tak mali byť spojené s voľbami do miestnych samospráv. Takto by sa mohli spojiť voľby do žúp a samospráv a namiesto troch volebných dní by sme absolvovali jeden. Toto zlúčenie znamená pre štátnu pokladnicu úsporu 14 miliónov eur.

1E. Nevyhnutným krokom je **definovanie nového systému kompetencií jednotlivých úrovní samospráv**. Je to proces, ktorý si vyžaduje konzultácie s aktívnymi starostami o určení dlhodobých stratégií a má dva určujúce piliere. Prvým je subsidiarita, ktorá hovorí, že kompetencie majú prislúchať úrovni, na ktorej sa dajú riešiť najefektívnejšie, čiže vyššie úrovne samosprávy riešia to, čo sa na miestnej úrovni rieši komplikovanejšie. Druhým pilierom je reprezentácia, t. j. čo najviac kompetencií má prislúchať voleným predstaviteľom a čo najmenej tým vymenovaným.

1F. Dôležitým krokom je **vytvorenie nového systému prerozdeľovania financií na rozvoj infraštruktúry**. Pri jeho realizácii je potrebné súčasne presadzovanie viacerých princípov. Na prvom mieste stojí požiadavka rozdeľo-

vania zdrojov **výlučne na základe hospodárskych** a nie iných, napr. zemepisných faktorov. Štát má k dispozícii objektívne ukazovatele aj v súčasnosti – od výsledkov zamestnanosti až po daňové príjmy. Najviac zdrojov má smerovať do oblastí, ktoré ich najviac potrebujú. Druhým princípom je **princíp kontrolovateľnosti** – štátom podporované projekty musia mať také kontrolné body, ktoré umožnia objektívne sledovanie použitia poskytnutých finančných prostriedkov (indexovanie, benchmarking, output).

1G. Musíme sa sústrediť na **posilnenie cezhraničnej spolupráce**, ktorá prináša výhody pre dané regióny. Pre zlepšenie dostupnosti daných regiónov je dôležitou úlohou dobudovanie, resp. vybudovanie, absentujúcej infraštruktúry (mosty, diaľničné privádzače). Mimoriadny význam má spolupráca regiónov najmä tam, kde je región na druhej strane hranice hospodársky vyspelejší. Jeho podniky a spotrebitelia majú potenciál objaviť sa aj na slovenskej strane hranice.

2. ROZVOJ VIDIEKA

Napriek tomu, že väčšina územia Slovenska má vidiecky charakter, niet pochybností o tom, že vidiecky spôsob života je na ústupe. Príčinami sú: pokles poľnohospodárskej výroby, nedostatok pracovných miest, ale aj neefektívne rozdeľo-

vane prostriedkov na rozvoj. Zároveň však treba povedať aj to, že v súčasnosti na Slovensku na úrovni štátu neexistuje koncepcia perspektív vidieckeho života. Pokúsime sa o načrtnutie tejto alternatívy vytvorením obrazu vidieka schopného reagovať na výzvy doby.

2A. Kľúčovou otázkou vidieka budúcnosti je **zachovanie poľnohospodárskej výroby, ale aj výroby ako takej**. Potrebujeme také programy regionálneho rozvoja, ktoré sú schopné riešiť otázky udržateľnej poľnohospodárskej výroby a vytvárania pracovných miest mimo tejto sféry a to súčasne. V mnohých obciach je práve poľnohospodárska výroba a lesné hospodárstvo možným zdrojom tvorby pracovných miest. Dôležitým bodom programov by mala byť výchova kvalitných vidieckych poľnohospodárskych odborníkov, ako aj podpora tvorby pracovných miest práve v týchto odvetviach.

2B. V zaostávajúcich regiónoch majú mimoriadny význam **konkrétne regionálne programy rozvoja**. Je nevyhnutné prepojiť ich so sociálnou politikou, systémom poradcov, mentorskými programami s cieľom, aby aj dlhodobo nezamestnaní alebo tí, čo majú len príležitostné zamestnania, dostali adekvátnu pomoc na riešenie úloh a aby bola ich odbornosť na vyhovujúcej úrovni. Vďaka väčšiemu uplatne-

niu a rozvoju programu vidieckej zamestnanosti by bolo možné vytvoriť až 15-tisíc pracovných príležitostí na vidieku.

2C. V štátnom podporovaných programoch rozvoja vidieka by **mal byť kladený dôraz aj na to, aby boli dotknuté miestne komunity zvýhodnené**. Ako možnosti sa javia zľavy dohodnuté pre miestnych obyvateľov, všeobecná dostupnosť vytvorenej infraštruktúry (cesty, chodníky), otváracie hodiny prispôbené potrebám miestnych obyvateľov.

2D. Dôležitým aspektom je aj **výraznejšia podpora konkurenčieschopných regionálnych produktov** a lokálnych iniciatív, ako napríklad vidiecky turizmus, prezentovanie kultúrneho dedičstva regiónu (stavby, umenie, tradície), súčasné umenie, regionálne výrobky. Jej súčasťou môže byť aj kampaň na zvýšenie podielu domácich regionálnych produktov na pulloch slovenských obchodov.

2E. Z hľadiska budúcnosti vidieka môže byť určujúcim pochopenie a využitie možností **vidieckeho turizmu**. Vidiecky turizmus je možný nielen v ikonických horách Slovenska, ale aj na iných miestach. Aj v tomto prípade je nevyhnutné komplexné plánovanie: aby si prichádzajúci turisti v danom regióne mohli vybrať z čo možno najväčšie-

ho množstva opcí. Nie sú to iba prírodné alebo kultúrne pamiatky (tie sa tak či onak nedajú premiestniť), ale aj reštaurácie, múzeá, pamätné domy, podujatia, ubytovne, možnosti športovania aj nakupovania.

2F. Pozornosť si zasluhujú aj možnosti tzv. **slowfoodu**; jedlá pripravené z miestnych surovín na základe miestnych zvyklostí sa stávajú módou v celej Európe. Slovensko má všetky predpoklady na využitie tohto trendu. Úlohou štátu môže byť najmä poskytnutie odborného zázemia (napr. v oblasti hygieny, vydávania povolení), resp. podpora prezentácie jednotlivých iniciatív vytvorením spoločnej platformy ich prezentácie (napr. tematické dni).

2G. **Branding, budovanie značky jednotlivých mikroregiónov**, môže zohrať dôležitú úlohu v rozvoji turistiky, ako aj v motivovaní miestnych obyvateľov. V súčasnosti väčšina mikroregiónov nemá profesionálne vytvorenú silnú značku regiónu, no tie, ktoré ju majú, sú schopné výrazne z nej profitovať. Ako užitočné opatrenie sa javí štátnom podporovaná sebaaprezentácia regiónov cez tematické podporné programy, možnosti zahraničnej prezentácie, vytvorenie kvalitatívnych štandardov a ich uvedenie do povedomia verejnosti, ako aj šírenie existujúceho vedomostného obsahu rozvoja regiónov.

3. UDRŽATEĽNÝ VIDIEK

Dlhodobá aj ekologicky udržateľná vidieka znamená takú poľnohospodársku a inú výrobu, ktorá je v súlade s prírodnými danosťami, akceptuje ich a nebojuje proti nim. Tento postoj z hľadiska krátkodobého profitu nemôže konkurovať nekontrolovanej industrializácii, ale je víťazom z hľadiska udržateľného využívania prírodných zdrojov, zdravého prostredia a spoločenského úžitku. Ekologické hospodárenie predstavuje aj spôsob udržateľného poľnohospodárstva, ako i produkcie zdravých potravín. Práve preto zelený aspekt dnes už nemôže byť marginálny: jeho význam musí byť porovnateľný s významom hospodárskych záujmov.

3A. V prípade na to vhodných oblastí sa angažujeme za naštartovanie projektov **manažmentu krajiny**. Sme za vytvorenie oblastných plánov manažmentu krajiny so zapojením tých, ktorí pôdu využívajú. Základným prvkom takýchto programov je aj rozvíjanie spoločenstiev, základom čoho je aktívna úloha miestnych účastníkov (samospráva, mimovládne organizácie/občianske združenia, obyvateľstvo) a ich aktívne zapojenie sa už do prípravných fáz projektov. Spoločné hospodárenie a komunikácia smerujú k posilneniu povedomia spolupatričnosti a znižujú nezamestnanosť.

3B. Z hľadiska vidieka je potrebné kľúčové zdroje EÚ využívať takým spôsobom, aby poľnohospodári, ktorí **dobrovoľne plnia predpisy udržateľného rozvoja**, boli v tejto snahe podporovaní, ako aj finančne kompenzovaní.

3C. Poľnohospodárstvo bez **vody** nemôže dobre fungovať a využívanie zdrojov vody má veľký význam aj z hľadiska klimatických zmien. Potrebujeme **komplexnú stratégiu** na vyrovnanie výkyvov (povodne – spodné vody – suchá) a na posun od iba ochranných reakcií. Na to je nevyhnutná aj zmena využívania krajiny najmä v záplavových oblastiach, pri korytách riek a na svahoch (lesné pásy, nárazníkové zóny, nahradenie jednoročných rastlín trvalým porastom). Hospodárenie s vodou má smerovať k istému stupňu rozptylu povodní a k zadržaniu spodných vôd, teda má pomôcť vsakovaniu vody. Predpokladom je **mozaikovo štruktúrovaný povrch krajiny** a hospodárenie, ktoré je v súlade s prírodnými danosťami.

3D. Dnešné **odvodňovacie a zavlažovacie systavy** nie sú vôbec využívané, alebo len v značne obmedzenej miere, v mnohých prípadoch sú neudržiavané a chátrajú. Pričom sú nesmierne dôležité z protipovodňového hľadiska, ale aj z hľadiska zavlažovania. V záujme sprevádzkovania je naším cieľom uvedený majetok **dať do správy nezisko-**

vých organizácií, miest a obcí poľnohospodárov pôsobiacich na daňových či príľahlých pozemkoch a vodohospodárskych podnikov, pretože v spoločnom prístupe dotknutých vidíme záruku úspešného prevádzkovania tohto majetku.

3E. Slovensko má pozoruhodné **zásoby vody**, ktoré majú výrazný hospodársky potenciál smerom do budúcnosti, no zároveň sú aj využiteľnou možnosťou dneška. Termálne pramene majú okrem oblasti turistiky aj energetický význam a podpora udržateľného podnikania v tejto oblasti môže byť dlhodobým strategickým cieľom.

3F. Slovenské pohoria majú veľké **lesné plochy**, no veterná smršť z roku 2004, ako aj následná invázia drevokazného hmyzu napáchali výrazné škody – najmä v monodominantnom smrekovom poraste. Bolo by žiaduce prehodnotiť štruktúru lesov, ako aj **celkový prístup k lesnému hospodáreniu**. Cieľom je zosúladiť hospodárskych záujmov so záujmami prírody: lesy ako miesta dynamických procesov ekopriestoru a ako životný priestor.

3G. Medzi najväčšími výzvami 21. storočia bude bez pochyb aj otázka lacných zdrojov energií. Práve preto je mimoriadne veľkou chybou, že na Slovensku nie sú dostatočne využité **dostupné obnoviteľné zdroje energií**. Najväčší potenciál

majú vodné elektrárne, následne geotermická energia, slnečná energia, recyklované zdroje, biologické palivá a veterná energia. Na zabezpečenie energetickej sebestačnosti Slovenska je potrebné vytvoriť strategickú štruktúru tzv. energetického mixu, ktorého súčasťou musia byť aj obnoviteľné zdroje z poľnohospodárskej a lesníckej činnosti. Sme však za to, aby sa zachoval únosný podiel takýchto zdrojov, aby nedošlo k ohrozeniu potravinovej bezpečnosti krajiny. Zároveň produkcia zdrojov bioenergie musí byť plne v súlade s princípmi efektívnej ochrany životného prostredia.

3H. Na vidieku sú väčšinou vyhovujúce podmienky na zabezpečenie malokapacitnej výroby energie decentralizovanou formou **s použitím miestnych obnoviteľných zdrojov** (slnko, termálne zdroje). Tieto programy majú byť integrované súčasťou väčších oblastných projektov rozvoja krajiny. Aj lokálne spracovanie miestnej biomasy môže byť rentabilné v prípade, že nemá výraznejšie nároky na poľnohospodársku pôdu vhodnú na výrobu potravy a krmiva. Samozrejme, prvotným princípom zostáva efektivita, čiže znižovanie energetickej náročnosti. Za vhodné považujeme oboznámenie sa s konkrétnymi fungujúcimi príkladmi.

3I. Energetická náročnosť slovenského hospodárstva je výrazne nad

priemerom EÚ, čo znamená zbytočné plytvanie a znečisťovanie prírody. Práve preto je **zníženie energetickej náročnosti** aj cieľom našej vízie.

3J. Strana Most-Híd sa trvalo zasaďuje za **transparentnosť predaja prebytočných emisných kvót**, aby nevýhodné zmluvy v budúcnosti nespôsobili hospodárske a/alebo environmentálne škody.

3K. Oproti súčasnému postojú vlády, ktorá **podporuje nové investície, tzv. na „zelenej lúke“**, poskytovaním stimulov na výstavbu nových priemyselných zón, strana Most-Híd je zástancom inej stratégie. Podporujeme revitalizáciu investormi opustených závodov, tovární, bývalých hospodárskych dvorov družstiev. Nespornou výhodou takýchto postupov je aj ochrana poľnohospodárskej pôdy pred ďalšou zástavbou.

3L. V oblasti ochrany prírody, ako aj v oblasti predchádzania znečisťovaniu prírody a krajiny je potrebné **riešenie odpadového hospodárstva a recyklácie**. V súčasnosti nemáme fungujúci systém recyklácie jednotlivých komodít. Je potrebné venovať pozornosť nedostatkom systému separácie a navrhnuť riešenia na zdokonalenie fungovania systému.

4. POĽNOHOSPODÁRSTVO

V poľnohospodárstve čelí Slovensko podobným problémom ako okolité krajiny. V poľnohospodárskej výrobe sa kladie dôraz na veľkovýrobu, ktorá síce produkuje kvalitné suroviny, ale nič viac a vo veľkej miere ich spracúvajú spracovateľské firmy v zahraničí. Potraviny, ktoré by sme boli schopní vyrábať doma, dovážame. Domáce spracovateľské závody by pritom mohli vytvoriť až 15-tisíc pracovných miest. Z hľadiska dlhodobej udržateľnosti je však nevyhnutné pochopiť, že pôda nie je len jedným z komponentov výroby; je nenahraditeľným prírodným zdrojom, komponentom krajiny, životným priestorom, obytným priestorom, je silou, ktorá vytvára a spája spoločenstvá. A práve preto popri úzko chápaných hospodárskych záujmoch musia mať pri plánovaní rovnocenné postavenie aj otázky ochrany prírodného prostredia, udržateľnosti a hospodárnosti energetických zdrojov, otázky zamestnanosti a kvality života. Výsledkom úspešnej poľnohospodárskej politiky štátu by malo byť zvýšenie sebestačnosti Slovenska pri výrobe domácich potravín a posilnenie tej časti poľnohospodárskej produkcie, ktorá zvýrazní domáce tradície v pestovaní poľnohospodárskych plodín a chovu domácich zvierat.

4A. Poľnohospodárska politika na území EÚ sa realizuje na základe

Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). Poľnohospodársku výrobu je možné dotovať aj z vlastných zdrojov jednotlivých členských krajín. Tento systém teda nevytvára rovnaké podmienky na území celej Únie. Most-Híd sa dlhodobo usiluje o to, **aby dotačná politika nebola len spoločná, ale aj výhradná**. Snažíme sa o to, aby slovenskí gazdovia neboli znevýhodnení na jednotnom trhu EÚ.

4B. Je nevyhnutné, aby prebehla **kontrola a následná reforma systému poskytovania dotácií v poľnohospodárstve**. Projektové podpory sa v súčasnosti prisudzujú na základe subjektívnych rozhodnutí, na základe názorov jednotlivcov. Systém znevýhodňuje malovýrobcov, väčšina z nich nemá prístup k dotáciám a následne nie sú schopní konkurovať veľkovýrobcom. Podľa nášho názoru sa tieto dotácie v budúcnosti musia prideľovať na základe objektívneho a prehľadného bodovacieho systému a má byť verejne kontrolovateľný.

4C. V poľnohospodárstve budúcnosti sa na základe našej vízie poľnohospodársky produkt musí **vypestovať, spracovať a predávať v rámci jedného regiónu**. Dôraz sa má klásť na také investície, ktoré podporujú konečnú výrobu, resp. priamy predaj poľnohospodárskych produktov. Naším mottom je: výroba, spracovanie a predaj v rámci re-

giónu. Uskutočnenie tohto plánu by výrazne znížilo závislosť výrobcov od veľkých obchodných reťazcov.

4D. Podporujeme vybudovanie **bezprostredných predajných systémov** práve preto, lebo takýto systém môže pomôcť rozvoju miestnych hospodárstiev, môže vytvoriť priestor pre mnohých hráčov: výrobcov, malospracovateľov, malo-predajcov, reštaurácie, miestne spoločenstvá a, samozrejme, spotrebiteľov. Veľká časť hodnoty tovaru zostáva pritom u výrobcu. Na synchronizáciu vzťahu medzi výrobcom a spotrebiteľom, na rôzne formy miestnych hospodárstiev existuje celý rad príkladov hodných nasledovania, ktoré sa dajú prispôbiť miestnym podmienkam. V tejto oblasti je veľmi dôležitá spolupráca s miestnymi samosprávami a mimovládnyimi organizáciami.

4E. **Živočišna výroba, pestovanie zeleniny a ovocia** sú náročné na ručnú prácu, preto sa im budeme venovať prioritne. Výzvy na projektové podpory by sme prioritne umožnili menovaným oblastiam, čím by sme podporili aj ich rozvoj. Od tohto opatrenia očakávame kvantitatívny nárast chovu hospodárskych zvierat a pestovania ovocia a zeleniny. Samozrejme, prispeje to aj k vzniku pracovných miest.

4F. **Živočišna výroba** je tou súčasťou poľnohospodárskej výroby,

ktorá si vyžaduje prácu 365 dní do roka, ale zároveň je schopná túto prácu aj zabezpečiť. Jej kapacita tvorby pracovných miest sa prejaví najmä vtedy, keď dokážeme vytvoriť dostatočné množstvo malých poľnohospodárskych podnikov. Sme presvedčení, že tí veľkí investori, ktorí prevádzkujú veľkopodniky využívajúce finančne náročné špičkové technológie, ktoré si zároveň vyžadujú menej ľudskej práce, sú schopní zabezpečiť chod firiem z vlastných zdrojov. Práve preto je z hľadiska požiadaviek na ľudskú prácu oveľa účinnejšie podporovať náročnejšie malé a stredné poľnohospodárske podnikanie. Záhsahy štátu by mali byť zamerané na rozvoj domácej živočíšnej výroby a malopodnikov. Ony sa totiž nevyznačujú iba výrobnou funkciou, ale majú aj peniazmi nevyjadriteľné funkcie ochrany prírody, zachovania krajiny, vidieka a spoločenstiev obývajúcich krajinu, čiže majú funkcie ekologické, kultúrne a spoločenské.

4G. Pre bývalé krajiny socialistického bloku je typická nízka schopnosť presadzovania záujmov. Zásadnou požiadavkou je efektívna podpora **vytvárania združení malých rodinných fariem, samostatných roľníkov**. Pri ich absencii v danom hospodárskom priestore nedokážu byť menšie poľnohospodárske podniky životaschopné, sú vydané napospas záujmom dodávateľov, odberateľov, obchodníkov. Možnosť

zdruzenia sa je kľúčom k udržateľnému poľnohospodárstvu, postavenému na základoch menších fariem.

4H. Dôležitou úlohou je tiež **iniciovanie a podpora účinnej poradenskej siete a zastupiteľských združení fungujúcich na demokratických princípoch**. Politický lobing predstaviteľov agrárnych veľkopodnikov sa uplatňuje jednoducho, ale zodpovednosťou politikov presadzujúcich princípy udržateľného poľnohospodárstva je aj zabezpečenie podmienok na vznik a účinné fungovanie zastupiteľských záujmových združení aj ostatných poľnohospodárov.

4I. Naším dôležitým cieľom je, aby sme vytvorili podmienky **na čo najvyšší stupeň spracovania produktov** (mlieko, vajčička, jablká) v samotných poľnohospodárskych podnikoch a ich predaj s najvyššou možnou pridanou hodnotou. Má to priamy dosah na výnosnosť a výkonnosť týchto podnikov a na vytváranie pracovných miest na vidieku.

4J. Dôležitým cieľom je **skrátienie potravinového reťazca**. Účinným krokom by mohlo byť presmerovanie dotácií z EÚ smerom k malokapacitnému miestnemu spracovaniu, baleniu a predaju. V prípade týchto dotácií by sme chceli docieľiť, aby spoluúčasť klesla na 50 %.

4K. Za dôležitý považujeme aj **rozvoj domáceho malohospodárskeho pestovania**. Na našom vidieku je veľmi veľa nevyužitých záhrad a možností v prídomových hospodárstvach. Je to v prvom rade z dôvodu prebyrokratizovaného systému povolení. Z našich dedín zmizlo malohospodárenie, fóliovníky, lebo sú nevýnosné z hľadiska „podnikania“. Aby sme podnietili rozvoj tejto formy hospodárstiev, navrhujeme, aby sa produkty z maximálne polhektárových záhrad (5000 m²) mohli dostať na trh bez dane, povolení a zbytočnej byrokracie (v max. hodnote 3000 eur/rok). Predaj týchto produktov by bol umožnený len v regióne, v ktorom boli vyprodukované.

4L. Na základe skúsenosti z uplynulých rokov môžeme skonštatovať, že v obchodných reťazcoch sa **bezpečnosť potravín** nezlepšila. Aj naďalej nachádzame na pulloch tovar po lehote spotreby a pokazený tovar. Dnes vieme, že tomu, aby sme sa stretávali s takýmto tovarom, nezabránia ani vysoké pokuty. Preto si myslíme, že najlepším riešením je **poskytnúť informácie o výsledkoch potravinových kontrol** zákazníkom v reálnom čase a na reálnom mieste.

4M. Za dôležitú iniciatívu považujeme **obnovu kvalitného odborného vzdelávania**, ktoré by prispelo k zníženiu nezamestnanosti v re-

giónoch s dobrým poľnohospodárskym potenciálom a prispelo by k lepšiemu využitiu daností regiónu. O potrebe posilnenia kvality odborného vzdelávania viac v príslušnej podkapitole kapitoly „Vzdelávacia politika“.

4N. Po celospoločenskej diskusii je potrebné doriešiť pozemkové právo na poľnohospodársku a lesnú pôdu. Budeme pritom sledovať cieľ: **jeden kataster, jeden vlastník, jeden list vlastníctva**, čím plánujeme zjednodušiť a sprehľadniť evidenciu pozemkového vlastníctva.

SILNÉ MESTÁ A REGIÓNY

Existuje priama súvislosť medzi bohatstvom štátu, efektívnosťou zabezpečovania verejných služieb a usporiadaním verejnej správy. Úspešné štáty, s ktorými sa chce Slovenská republika porovnávať, sú najmä tie, ktoré obmedzili moc centrálnej vlády, ktoré vyvažujú druhy mocí v štáte fungujúcim s nezávislým súdnictvom, kvalitným ústavným súdom a viaceré aj s dvojkomorovým parlamentom. Tieto štáty decentralizovali moc do regiónov, podporujú angažovanosť obcí a regiónov pri riešení miestnych záležitostí a vysoko si cenia vlastnícke práva a slobodu jednotlivca.

Na Slovensku sa napriek výraznému posunu najmä po roku 1998 ešte stále nepodarilo nahradiť vertikálne, rezortne a byrokraticky centralizovaný systém riadenia štátu z predchádzajúcich desaťročí systémom založeným na zodpovednosti občanov a nimi priamo volených zástupcov na jeho jednotlivých úrovniach.

Predpokladom naplnenie tejto vízie usporiadania štátu je pokračovanie v realizácii stratégií decentralizácie a liberalizácie, ktoré umožnili doterajší úspešný príbeh Slovenska. Obe stratégie boli neoddeliteľnou súčasťou transformácie spoločnosti a umožnili nielen ekonomický rast štátu a dobehnutie hendikepov voči mnohým štátom po rozdelení ČSFR, vstup do EÚ, ale aj vyššiu kvalitu životnej úrovne občanov. Realizácia

oboch stratégií viedla a vedie k vytváraniu možnosti efektívnej spolupráce miestnej samosprávy, podnikateľských subjektov a mimovládnych organizácií na miestnej úrovni, čo bude mať v budúcnosti pre bohatstvo štátu a jeho občanov rozhodujúci význam. Pokračovanie v realizácii oboch stratégií znamená aj to, že štát nebude zasahovať nespravodlivým a zastaraným spôsobom prerazdeľovania verejných financií do právomocí obcí a regiónov, nebude manipulovať s cenami a nebude zasahovať do rozhodovania podnikov a života ľudí.

Hlavným cieľom elít v štáte by malo byť uvoľnenie energie obyvateľstva v prospech ich obce, regiónu a štátu. Hlavným mottom by teda nemala byť regulácia, ale deregulácia samosprávy. Nástrojom pre dosiahnutie tohto cieľa by mala byť aj zodpovednosť obcí fungovať najmä z vlastných finančných prostriedkov a majetku. Miestna samospráva nesmie byť založená len na dotáciách, transferoch centrálnej vlády. Občania a ich volení predstavitelia na miestnej úrovni musia zároveň chápať veci v súvislostiach a prejaviť zvýšenú snahu o spoluprácu a spájanie pri riešení problémov a rozvojových zámerov.

Vízia úspešného Slovenska musí reagovať na nové rámcové podmienky, celosvetové trendy, ktoré dnes spôsobujú mnohé štrukturál-

ne a finančné problémy obciam, regiónom, štátu a majú negatívny dopad na zamestnanosť, výrobu, služby. V nových podmienkach narastá konkurenčný boj aj na miestnej a regionálnej úrovni. Súboj o zachovanie firiem, o usídlenie nových, súboj o miesto, kde „skončia“ dane, súboj o turistov, to sú len niektoré z nich. Nová situácia prináša aj novú paradigmu a tou je rastúci význam spolupráce a zlučovanie sa územnosprávnych jednotiek do celkov, ktoré dokážu zabezpečiť úlohy čo najefektívnejšie. Dobrovoľné spájanie sa do mestských regiónov, aglomerácií a spolupráca v nich alebo navzájom sa Slovensku nevyhne.

Posledných 22 rokov ukázalo, že väčšina centrálnych riadených programov na riešenie miestnych záležitostí zlyhala, nepriniesla pre občanov pozitívne zmeny, preto považujeme za nevyhnutné zmeniť štruktúru a kompetencie miestnych a regionálnych inštitúcií tak, aby priniesli lepšie využitie potenciálu obcí, regiónov a tým aj štátu. Pokračovanie decentralizácie, spravodlivá delba právomocí a zodpovednosti, silné mestá a regióny sú pre rozvoj a budúcnosť Slovenska nevyhnutnosťou, ako deklaroval francúzsky kňaz, spisovateľ a filozof Frédéric de Mennais: „Centralizácia spôsobuje mŕtvicu jadra a anémiu na okrajoch“.

Oddelený model verejnej správy

zavedený na Slovensku v roku 1990 sa osvedčil. Pre zvýšenie jeho čitateľnosti, obmedzenie zložitosti rozhodovania a zefektívnenie kontroly bude Most-Híd presadzovať:

- A. Zmenu rozdelenia kompetencií medzi štátnou správou, vyššími územnými celkami a obcami.
- B. Odstránenie negatívnych dopadov roztrieštenej štruktúry obcí a ich nedostatočnej spolupráce.
- C. Zvýšenie podielu vlastných príjmov obcí a úpravu finančného vyrovnávania daňovej sily obcí a regiónov.
- D. Zvýšenie vplyvu priamo volených predstaviteľov občanov v regiónoch na tvorbe legislatívy.

1. ROZDELENIE KOMPETENCIÍ

Neexistuje optimálna veľkosť obce, ale optimálna veľkosť pre efektívne plnenie konkrétnej úlohy. Preto je rozhodujúca väzba medzi rozdelením úloh a veľkosťou správnej jednotky, ktorá je za úlohu zodpovedná. Je dôležité, aby príslušná správna jednotka mala nevyhnutné vecné aj finančné právomoci a priamu zodpovednosť za jej plnenie. Akékoľvek delenie kompetencií prináša rast nezodpovednosti, vyhováranie sa na druhých, neriešenie problémov občanov.

Pri zmene rozdelenia kompetencií bude Most-Híd dbať na to, aby vyššia územnosprávna jednotka pre-

vzala plnenie úloh od nižšej jednotky iba v nevyhnutných a odôvodnených prípadoch, a na to, aby sa právomoci a zodpovednosť nedelili medzi viaceré správne jednotky. Most-Híd preto bude presadzovať zmeny v rozdelení kompetencií vo väzbe na zmeny územnosprávneho usporiadania.

Súčasný stav právneho a ekonomického postavenia územnej samosprávy je nedostatočný. Stačí obyčajná väčšina poslancov NR SR na to, aby obmedzila jej práva a postavenie, aby spochybnila význam priamo volených starostov, primátorov, predsedov vyšších územných celkov v očiach občanov - ich voličov.

1A. Je nevyhnutná **ústavná garancia kompetencií, skutočnej právnej a ekonomickej samosprávy miest a obcí**. Iba tak sa zaručia podmienky pre demokraciu na Slovensku, pre obmedzenie privatizácie majetku, za ktoré zodpovedá územná samospráva centrálnymi inštitúciami, a štátnym úradom sa znemožní meniť podmienky, dopĺňovať zákony, vstupovať do práv samosprávy predpismi a nariadeniami v rozsahu ústavnoprávných garancií.

1B. V prípade spájania obcí a prehĺbenia ich spolupráce budeme presadzovať, aby **miestna samospráva** v súlade s princípom subsidiarity **prevzala dnešné úlohy samosprá-**

vy vyšších územných celkov najmä v oblasti regionálneho školstva (s výnimkou odborného školstva), sociálnych vecí, kultúry, miestnej a prímestskej hromadnej dopravy, cestného hospodárstva, ale aj viaceré kompetencie miestnej štátnej správy, čím sa odstráni väčšina duplicitného výkonu.

1C. **Vyššie územné celky následne prevzmu od centrálnej vlády nové úlohy** najmä v oblasti hospodárskeho a regionálneho rozvoja, integrovaných dopravných systémov, zamestnanosti, odborného školstva, zdravotníctva a životného prostredia.

1D. Podporujeme **dereguláciu, výrazné zníženie povinných úloh územnej samosprávy**, pretože prílišné zozákoňovanie robí z územnej samosprávy štátnu správu, čím obmedzuje efektívne využívanie ľudského, výrobného a prírodného potenciálu obcí, regiónov a tým aj štátu.

1E. Súčasťou deregulácie by malo byť aj **zrušenie centrálného určovania platových pomerov** starostov, primátorov, poslancov samosprávnych zastupiteľstiev a hlavných kontrolórov, ale aj zamestnancov miest a regiónov, pretože centrálna vláda nemá čo zasahovať do ich samosprávnych (originálnych) pôsobností.

1F. Nepodporíme ďalšiu centrálnu organizovanú privatizáciu v oblastiach, za ktoré zodpovedá územná samospráva. Negatívnymi príkladmi v minulosti bola privatizácia hromadnej autobusovej dopravy, teplární atď. Privatizácia musí prebiehať na úrovni samosprávy, podľa miestnych a regionálnych podmienok, tam majú volení predstavitelia občanov rozhodovať o vstupe súkromného sektora do jednotlivých druhov služieb, za ktorých plnenie občanom zodpovedajú.

2. FINANCOVANIE OBCÍ A REGIÓNOV

Pretrvávajúca centralizácia financovania (až 80 % zdrojov obcí a regiónov Slovenska tvoria dotácie a transfery) spôsobuje nedostatok zdrojov v miestnych rozpočtoch, znižuje motiváciu na využívanie potenciálu územia, obmedzuje spojenie medzi kvalitou a dostupnosťou služieb a platením daní, znižuje zodpovednosť za verejné výdavky a obmedzuje potrebu vyjednávania volených predstaviteľov obcí s daňovými poplatníkmi o zvýšení daňového zaťaženia. Práve preto navrhujeme výrazné zmeny v oblasti financovania obcí a regiónov.

2A. Most-Híd bude presadzovať posilnenie skutočných vlastných príjmov obcí, a to zavedením poplatku za rozvoj, ktorý zaplatia

investori obcí, v ktorej investujú a ktorá ho v súlade so zákonom použije na realizáciu prislúchajúcej občianskej a technickej vybavenosti; oslobodením obcí **z dane z príjmov z podnikania a činností, ktoré sama vykonáva,** s cieľom motivovať obce k podpore podnikania; **ponechaním celého výnosu dane z príjmu fyzických osôb zo závislej činnosti obciam; zvýšením výnosov dane z nehnuteľností; zmenou financovania regionálneho školstva** s výrazným posilnením pozície miestnej samosprávy.

2B. Finančné vyrovnávanie rozdielnej daňovej sily obcí je z dôvodu regionálnych disparít na Slovensku nevyhnutné. Musí však byť založené na spravodlivých a motivačných kritériách, preto je potrebná úprava vzorca zavedeného v roku 2005. Finančné vyrovnávanie by malo zohľadňovať daňovú silu obce, regiónu a ich sociálno-ekonomickú charakteristiku.

2C. Most-Híd zároveň podporí väčšie zohľadnenie významu centier osídlenia. Osobitnú pozornosť bude venovať financovaniu hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy a mestám so špecifickým postavením (napr. štátom uznané kúpeľné, historické miesta a ďalšie).

2D. Na úrovni obcí budeme s možnými čiastkovými úpravami presadzovať súčasný väčšinový voleb-

ný systém a navyiac, kde je to potrebné, **zníženie počtu poslancov**.

2E. V súlade so zmenou rozdelenia kompetencií bude Most-Híd presadzovať financovanie nových úloh vyšších územných celkov **blokovým grantom** (neúčelovou dotáciou), ktorého objem bude zodpovedať preneseným úlohám a ktorý bude jednotlivým vyšším územným celkom pridelený na základe vzorca zloženého z objektívnych a merateľných kritérií.

3. MUNICIPALITY A ÚZEMNOSPRAVNÉ USPORIADANIE

Nové trendy, požiadavky na efektívnejšie vládnutie, presun ďalších úloh, obmedzené verejné zdroje, ale aj desaťročiami overená socio-priestorová organizácia slovenskej spoločnosti vytvárajú tlak na zmenu súčasného územnosprávneho usporiadania, na spoluprácu a spájanie územnosprávnych celkov do väčších, konkurencieschopných jednotiek, na nové formy správy.

Za prioritné považujeme zahájiť proces spolupráce a spájania síl na miestnej úrovni, čo umožní efektívnejšie a kvalitnejšie zabezpečovanie úloh, ale aj presun ďalších úloh na miestnu samosprávu. Spájanie síl posilní miestnu ekonomiku pre spoluprácu samosprávy a podnikateľských subjektov, dostupnosť

a kvalitu služieb, vytvorenie podmienok pre lepšie a dostupné predškolské a školské zariadenia, väčší rozsah poskytovaných sociálnych služieb, podmienky pre voľnočasové aktivity, šport pre všetky generácie obyvateľov obcí, ale tiež umožní zvýšenie bezpečnosti obyvateľov a podnikateľov.

Slovenská republika patrí k štátom s vysokým počtom malých obcí, z ktorých je každá územnosprávnou jednotkou. Je pravda, že po roku 1989 prispela táto štruktúra obcí k budovaniu miestnej demokracie a autonómia (i keď často iba fiktívna) aj tých najmenších obcí je považovaná ich občanmi za veľmi dôležitú hodnotu. Nové trendy a zmeny, ale aj rastúca konkurencia sa nevyhnú ani Slovensku, preto je súčasný stav dlhodobou neudržateľný. Problémom však nie je samotná existencia malých obcí, ale ich fungovanie ako samostatných územnosprávnych jednotiek.

Po desiatich rokoch existencie vyšších územných celkov v súčasných hraniciach sa ukázala ich nefunkčnosť, pretože pri ich vymedzení, napriek vtedajším snahám predstaviteľov strany, neboli rešpektované odborné kritériá, ale ani požiadavky občanov a mimovládnych organizácií. Povýšenie administratívnych krajov na samosprávne iba podporuje ďalšiu devastáciu prirodzených regiónov Slovenska, ich genius re-

gionis. Dôsledkom je pokračovanie ich úpadku, hladové doliny, odchod mladých ľudí, starnutie obyvateľstva, nezáujem investorov atď. Diskusia o hraniciach a počte vyšších územných celkov sa podľa strany Most-Híd má odvíjať od posilnenia a konsolidácie miestnej úrovne samosprávy, preto by mala byť až následným krokom.

3A. Podporujeme **vznik municipalít** na báze vzťahu a väzieb medzi obcami (a mestami). V rámci vzniknutých municipalít bude prebiehať spolupráca a dobrovoľné spájanie obcí, spolupráca samosprávy a podnikateľského sektora, spolupráca samosprávy a mimovládnych inštitúcií.

3B. Sme za **posilnenie finančnej zodpovednosti obcí** za svoj rozvoj z vlastných prostriedkov (v súlade so zámerom ich posilnenia – viď. bod 2A), čo povedie k zvýšenému záujmu obcí o spoluprácu a spájanie sa.

3C. Navrhujeme **zatraktívniť spoluprácu a spájanie obcí** z dôvodu lepšieho využitia potenciálu územia a ochrany pred poštáťňovaním obcí v prípadoch, ak dobrovoľná spolupráca nebude efektívna.

3D. Sme za **zlučovanie obcí**, ale len so súhlasom dotknutých obyvateľov.

3E. V prípade vzniku municipalít budeme presadzovať **nové územné členenie na úrovni vyšších územných celkov** zvýšením ich počtu, rešpektujúc výsledky práce mnohých geografov, historikov, urbanistov, ekonómov, ale aj výstupy celoštátne platných dokumentov (konceptcia územného rozvoja Slovenska – KURS) a očakávaných trendov. Centrál samosprávy vyšších územných celkov budú zároveň centrami mestských regiónov „európskeho formátu“, v rámci ktorých bude prebiehať spolupráca centrálného mesta a obcí, ako aj spolupráca medzi súkromným a verejným sektorom s cieľom zvýšenia prosperity územia.

3F. Po zavŕšení procesu municipalizácie **podporíme zrušenie priamych volieb na úrovni vyšších územných celkov**. Poslancami samosprávy vyšších územných celkov by boli zvolení primátori municipalít, župan bude volený z radov poslancov. Tým nielenže ušetríme verejné zdroje a zvýšime legitimitu volených orgánov na miestnej úrovni, ale zároveň zabezpečíme previazanie a koordináciu riešenia obecných a nadobecných problémov, ako aj zvýšime efektivitu rozvojových zámerov.

3G. Ak nedôjde k vzniku municipalít, čiastočným riešením môže byť **vytvorenie spoločných úradovní obcí**, resp. prenesenie výkonu nie-

ktorých činností na centrum osídlenia v rámci prirodzených regiónov na báze efektívnosti.

3H. Zmenám štruktúry územnej samosprávy prispôbíme aj **zmeny v lokalizácii miestnej štátnej správy**, pretože z hľadiska rozvoja a prosperity miest, regiónov a tým aj štátu je dôležitejšie vymedzenie miestnych a regionálnych samosprávnych jednotiek, ako rozmiestnenie miestnej štátnej správy pre výkon administratívnych úloh, najmä v čase pokračujúcej informatizácie spoločnosti.

3I. Most-Híd bude presadzovať **úpravu a zjednotenie terminológie vo verejnej správe**, ktorá je jej neoddeliteľnou súčasťou a prispieva k jej čitateľnosti a prehľadnosti pre občana, ale aj pre zahraničné inštitúcie a jednotlivcov.

3J. Slovenská republika sa nachádza iba na začiatku vytvárania prostredia a podmienok pre otvorené vládnutie (Open Government). Účasť občanov na správe vecí verejných nespočíva iba v ich vtiahnutí do plánovania, rozhodovania, prerozdeľovania časti financií. Znamená to aktívne angažovanie sa obyvateľov a skupín občianskej spoločnosti vo verejnom priestore, t. j. spoločné zabezpečovanie úloh, výkonov, služieb. Most-Híd preto bude presadzovať a **podporí zmenu legislatívy v prospech budovania**

otvorenej vlády, na miestnej a regionálnej úrovni bude presadzovať **vytváranie podmienok pre väčšiu participáciu občanov na rozvoji spravovaného územia**.

ÚSTAVNÝ SYSTEM

Ústava Slovenskej republiky bola prijatá 1. septembra 1992. Do súčasnosti bola novelizovaná dvadástimi ústavnými zákonmi, ktoré rozličným spôsobom zasiahli do pôvodnej ústavnej štruktúry. Boli sme pritom svedkami ústavných novelizácií, ktoré zohľadňovali politický vývoj a spoločenskú objednávku (novela ústavy, ktorá zaviedla priamu voľbu prezidenta Slovenskej republiky /1999/; veľká novela, ktorá revidovala postavenie súdnej moci, odstránila viaceré systémové nedostatky vo vzťahoch medzi legislatívou a exekutívou a umožnila vstup SR do NATO a EÚ /2001/; novela, ktorá umožnila VOP obracať sa na ÚS SR s návrhmi na posúdenie ústavnosti zákona /2006/), no aj takých ústavných noviel, ktoré nielenže neboli nevyhnutné, ale ktoré nesystémovým spôsobom zasiahli do ústavného mechanizmu Slovenskej republiky (napr. v r. 2004, 2011, 2014). Pomerne časté zmeny ústavného textu nevytvádzajú nevyhnutne iba o jeho nedostatočnej príprave v roku 1992 a dynamickom spoločenskom vývoji za ostatných dvadsať rokov, ale aj o relatívnej flexibilitate Ústavy SR, na ktorej zmenu stačí súhlas kvalifikovanej trojpäťnovej väčšiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Na tomto všetkom sa podpísala skutočnosť, že Slovenská republika má jednokomorový zákonodarný orgán (nie je vytvorený priestor na posudzovanie ústavných zmien z iného uhla po-

hľadu, než je ten poslanecký, ktorý je do značnej miery ovplyvňovaný politickými stranami), ako aj fakt, že pokiaľ sa dosiahne politická dohoda na potrebnej poslaneckej podpore, proces ústavných zmien môže byť veľmi rýchly bez toho, aby sa vytvoril priestor na vecnú a odbornú diskusiu k riešenej ústavnej otázke či na vyjadrenie samotných občanov. Výsledkom je potom stav, pri ktorom sme stále častejšie svedkami pokusov (a niekedy, žiaľ, aj úspešných) o parciálne a účelové ústavné zmeny, ktoré síce zohľadňujú predstavy ústavnej väčšiny (niektorých politických strán) na určitú otázku, no pritom sú nezriedka aj výsledkom politického „obchodovania“. Obsah ústavy sa tak odsúva do úlohy rukojemníka politických strán, ignorujúc jej charakter základného zákona štátu, no najmä predstaviteľa spoločenskej dohody občanov. Súčasná situácia preto podľa nášho názoru dospela do stavu, ktorý si vyžaduje nielen jednoznačné odmietnutie podobnej praxe, ale zároveň aj predstavenie vlastnej vízie a potrebných krokov, ktoré by v Slovenskej republike pomohli dobudovať moderný, demokratický a stabilný ústavný systém.

NÁVRHY NA POTREBNÉ SKVALITNENIE ÚSTAVNÉHO TEXTU

Ako parlamentná politická strana, ktorej záleží na záujmoch všetkých

občanov Slovenskej republiky, sa chceme nielen kriticky vyjadrovať k všetkým parciálnym a účelovým novelám ústavného textu, ale najmä aktívne sa zasadzovať za doriešenie jeho dlhodobu neriešených a pretrvávajúcich skutočných problémov a tiež predstaviť vlastnú víziu ďalšieho ústavného vývoja Slovenskej republiky. Celá táto naša snaha sleduje niekoľko hlavných cieľov. Ide najmä o presadenie, aby: došlo k skutočnému naplneniu obsahu čl. 2 ústavy, v zmysle ktorého štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo; jednotlivé ústavné orgány účinne a efektívne pracovali pre blaho občanov a zabezpečovali ich práva a slobody; ústavný mechanizmus dokázal účinne a bezproblémovo fungovať a netraumatizoval našu spoločnosť zbytočnými kompetenčnými a výkladovými spormi. Upozorňovanie na pretrvávajúce technické i systémové nedostatky v ústavnom mechanizme Slovenskej republiky a presadzovanie krokov na ich odstránenie pokladáme za stabilnú súčasť našich politických cieľov.

Aj preto sa chceme zaradiť o to, aby nielen nedochádzalo k účelovému otváraniu ústavného textu, ale aby sa konečne začala diskusia o takých zmenách Ústavy Slovenskej republiky, ktoré prispejú k demokratizácii a stabilite ústavného mechanizmu,

posilnia postavenie občana v štáte, jeho vieru v existenciu spravodlivosti a vnímanie štátu a jeho orgánov nie ako zbytočných príjemcov a spotrebiteľov jeho daní, ale ako ochrancu a služobníkov, ktorí majú skutočný záujem o jeho celkové blaho.

1. ÚSTAVA PRE OBČIANSKE SLOVENSKO

Štátne občianstvo je od vzniku samostatnej Slovenskej republiky spájajúcim prvkom príslušníkov slovenského národa i všetkých národností a etnických skupín žijúcich na jej území. Aj keď text preambuly nemá normatívny charakter, sme stále presvedčení, že základom moderného demokratického štátu v 21. storočí by mal byť občiansky, a nie národný princíp a že tento princíp by mal nájsť svoje vyjadrenie aj v texte úvodného vyhlásenia k Ústave SR.

Ústavu musíme priblížiť občanom nielen z formálneho, ale aj z obsahového hľadiska. To sa týka aj inštitútu referenda. V slovenskom právnom poriadku chýba napríklad zákon o miestnom referende. Následkom sú rôzne všeobecne záväzné nariadenia obcí a samosprávnych krajov, ktoré rozličným spôsobom uplatňujú podmienky pre uplatnenie priamej demokracie.

Uplatňovanie základných práv a slobôd fyzických a právnických osôb je

neoddeliteľne spojené s ich právom na súdnu a inú právnu ochranu (čl. 46 až 50 Ústavy Slovenskej republiky). Aj keď sa toto právo zvyčajne nesprávne spája viac s rozhodovacou činnosťou súdov, vieme, že do našich práv a slobôd v oveľa väčšej miere zasahujú, prakticky každodenne, orgány verejnej správy (katastre nehnuteľností, stavebné úrady, orgány územnej samosprávy, sociálna poisťovňa, daňové úrady, živnostenské úrady a ďalšie). Konanie a rozhodovanie týchto orgánov pritom upravuje buď všeobecný predpis (Správny poriadok), alebo celý rad osobitných predpisov, ktorými boli jednotlivé orgány verejnej správy zriadené. Občania prichádzajú do styku s týmito orgánmi, ktoré vo svojich konaniach veľmi často zasahujú do ich základných práv a slobôd, prakticky každodenne. Nezriedka sme pritom svedkami toho, že tieto orgány sa k občanom nesprávajú v súlade s požadovaným štandardom, šikanujú ich alebo nerozhodujú o ich záležitostiach v primeraných lehotách, či nestranne. Navrhujeme nápravu tohto neudržateľného stavu ústavnými prostriedkami.

1A. V súvislosti s uvedeným pokladáme za potrebné opätovne upozorniť na **potrebu návratu k občianskemu princípu už v obsahu Preambuly Ústavy SR**. Uvedená požiadavka je plne v súlade aj s obsahom čl. 2 ods. 1 Ústavy SR, podľa

ktorého štátna moc pochádza od občanov, a nie od „národa slovenského... spoločne s príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín žijúcich na území Slovenskej republiky“. Namiesto uvedenej formulácie budeme presadzovať verziu „my občania Slovenskej republiky“.

1B. S naplnením obsahu ústavného čl. 2 ods. 1 súvisí aj stále ústavne nedoriešená otázka charakteru referenda ako nástroja priamej demokracie v ústavnom mechanizme Slovenskej republiky. Nejasný ústavný text, v zmysle ktorého má celoštátne referendum iba konzultatívny charakter, nezodpovedá deklarovanej zásade, v zmysle ktorej štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo. To isté však možno konštatovať o referende na úrovni územnej samosprávy (obcí, samosprávneho kraja). Pokladáme preto za potrebné vykonať v druhom oddiele V. hlavy Ústavy SR (Referendum) také zmeny, ktoré **zakotvia aj právne záväzný charakter referenda v určených otázkach**, aby vôľa občanov prejavená v referende dostala reálny význam. Rovnako v IV. hlave Ústavy SR (Územná samospráva) pokladáme za potrebné deklarovať povinnosť určených subjektov vykonať v stanovenom termíne výsledky miestneho referenda (dosiaľ sa iba vyhlasujú).

1C. Pre stabilitu demokratických ústavných systémov je dôležité ústavné **vyjadrenie materiálneho jadra ústavy**. Materiálne jadro ústavy chráni ústavný systém a ústavu pred svojvoľným konaním ústavných orgánov a garantuje nemennosť základných ústavných princípov. V ústavnom texte dosiaľ chýba jednoznačné vyjadrenie nemennosti základných ústavných princípov. Vzhľadom na skutočnosť, že ústavný text je možné pomerne jednoducho zmeniť ústavným zákonom, pokladáme za potrebné zabezpečiť nemennosť týchto základných princípov a hodnôt nielen priamymi ústavnými zmenami, ale aj ich prípadným výkladom. Z uvedených dôvodov sme presvedčení o potrebe doplniť ústavný text o konštatovanie, že politické rozhodnutia vychádzajú z vôle väčšiny vyjadrenej v slobodnom hlasovaní; rozhodnutia väčšiny rešpektujú ochranu menšiny; zmena podstatných náležitostí demokratického a právneho štátu je neprípustná; a tiež je neprípustný taký výklad právnych noriem, ktorý by mal za následok zmenu podstatných náležitostí demokratického a právneho štátu.

1D. Sme presvedčení, že súčasťou základných práv a slobôd v Ústave Slovenskej republiky by sa malo stať **právo každého „na dobrú správu vecí verejných“**. Súčasťou práva na dobrú správu vecí verejných by

malo byť napríklad právo, aby orgány verejnej správy vybavovali záležitosti dôstojným spôsobom, neustranne, spravodlivo a v primeranej lehote; aby orgány verejnej správy poskytovali účastníkom konania, zúčastneným osobám a iným osobám, ktorých sa konanie týka, pomoc a poučenia, aby tieto osoby pre neznalosť právnych predpisov neutrpeli v konaní ujmu; aby každý účastník konania, zúčastnená osoba a iná osoba, ktorých sa konanie týka, mali právo byť vypočutí pred akýmkoľvek individuálnym rozhodnutím, ktoré by sa ich mohlo nepriaznivo dotknúť, mali príležitosť svoje práva a záujmy účinne obhajovať, vyjadriť sa k podkladu rozhodnutia a uplatniť svoje návrhy; aby každý účastník konania, zúčastnená osoba a iná osoba mali možnosť nahliadať do spisu orgánu verejnej správy, ktorý sa týka ich záležitosti; aby každé rozhodnutie orgánu verejnej správy vychádzalo zo spoľahlivo zisteného stavu vecí a bolo riadne odôvodnené.

1E. V nasledujúcej kapitole Občianskej vízie (Právny štát) navrhujeme presunúť oprávnenia v oblasti ochrany základných práv fyzických a právnických osôb (dnes aj časť netrestnej oblasti v pôsobnosti prokuratúry) na verejného ochrancu práv. V ústavnej rovine preto pokladáme za potrebné **oddeliť tieto dva ústavné orgány** (v súčasnosti VIII. hlava ústavy, Prvý oddiel: Pro-

kuratúra SR, Druhý oddiel: Verejný ochranca práv), **vytvoriť samostatnú hlavu ústavy nazvanú „Verejný ochranca práv“** a rozšíriť a precíznejšie definovať jeho oprávnenia.

1F. Základné nediskriminačné kritériá sú v ústavom systéme Slovenskej republiky vyjadrené v čl. 12 ods. 2. V jeho zmysle sa základné práva a slobody zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvýhodňovať alebo znevýhodňovať. Od prijatia tohto ústavného textu (ktorý vychádza z obsahu federálnej Listiny základných práv ú. z. 23/1991 Zb.) uplynulo viac ako 23 rokov. Počas tohto obdobia sa však ukázalo, že spoločnosť dokáže diskriminovať aj z viacerých ďalších dôvodov, než sú tie, ktoré sú výslovne zmienené v čl. 12 ods. 2 ústavy. Ak má text Ústavy Slovenskej republiky reflektovať súčasný spoločenský vývoj a stále sa rozširujúcu ochranu osobitne definovaných kategórií občanov proti diskriminácii, je potrebné **ústavný text doplniť minimálne o kategórie zdravotné postihnutie a vek.**

2. PRÁVOMOCI PREZIDENTA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Nejasné rozhodnutia ústavného súdu, účelové zmeny ústavného textu, neraz aj neočakávané rozhodnutia predchádzajúcich prezidentov a najmä zrejmä nechota politických elít akceptovať základné atribúty fungovania ústavných orgánov v parlamentnej vládnej forme vyvolávajú podľa nášho názoru aj potrebu otvorenej diskusie o budúcnosti vládnej formy v Slovenskej republike, teda o vzájomných vzťahoch medzi legislatívou a exekutívou (medzi ktorú sa v súčasnosti stále zaraďuje aj prezident republiky).

Prezident Slovenskej republiky je v súčasnosti zaradený do prvého oddielu VI. hlavy Ústavy SR, označenej ako „Výkonná moc“. Ústavné vyjadrenie postavenia prezidenta (reprezentuje Slovenskú republiku navonok i dovnútra a svojím rozhodovaním zabezpečuje riadny chod ústavných orgánov, vykonáva svoj úrad podľa svojho svedomia a presvedčenia a nie je viazaný príkazmi) však nie celkom korešponduje s úlohami výkonnej moci, do ktorej súčasťou bol zaradený. Táto ústavná konštrukcia (spolu s niektorými rozhodnutiami Ústavného súdu SR), podporená aj nie vždy jednoznačne formulovanou pôsobnosťou prezidenta (čl. 102 Ústavy SR), tak prispieva k celkovej nejasnosti,

pokiaľ ide o jeho pôsobenie voči vláde i voči Národnej rade Slovenskej republiky.

2A. Sme preto presvedčení, že s cieľom odstrániť formulačné nedostatky a následné výkladové problémy je potrebné **zakotviť postavenie prezidenta Slovenskej republiky v samostatnej hlave ústavy** („Prezident republiky“); zakotviť do ústavy, že prezident nesmie byť členom politickej strany alebo politického hnutia a že po svojom zvolení je povinný vzdať sa členstva v nich ešte pred zložením sľubu.

2B. Rovnako potrebné je aj **spresniť a zjednotiť formulačné vyjadrenia pôsobnosti prezidenta** (vyjadriť, kedy prezident koná ako notariátny orgán a kedy je priamou súčasťou rozhodovacieho procesu, ako to vyjadril vo svojich rozhodnutiach Ústavný súd SR, súčasný čl. 102, ktorý súhrnne definuje oprávnenia prezidenta, neobsahuje jeho kompetenciu obrátiť sa na Ústavný súd SR s otázkou, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom, ani oprávnenie prezidenta podať návrh na preskúmanie ústavnosti právnych predpisov podľa čl. 125 ústavy – sú uvedené na iných miestach v ústavnom texte).

2C. Novela ústavy z roku 2011 prišla do ústavného systému ne-systémové posilnenie kompetencií prezidenta republiky, ktoré malo negatívne dôsledky nielen na činnosť vlády, ale aj poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. V zmysle tejto novely (nové znenie čl. 115 ods. 3 Ústavy SR) ak prezident republiky odvolá vládu, ktorej Národná rada Slovenskej republiky vyslovila nedôveru, alebo ak zamietla jej návrh na vyslovenie dôvery, rozhodnutím vyhláseným v Zbierke zákonov Slovenskej republiky ju poverí vykonávaním jej pôsobnosti až do vymenovania novej vlády v obmedzenom rozsahu – v rozsahu podľa čl. 119 písm. a), b), e), f), m), n), o), p) a r) – a výkon jej niektorých pôsobností výslovne zaviazá na predchádzajúci súhlas prezidenta Slovenskej republiky. Takéto oprávnenia prezidenta republiky odporujú koncepcii parlamentnej formy vlády a vťahujú prezidenta do spoluzodpovednosti za výkon vládnych kompetencií. Sme preto presvedčení, že **ustanovenie čl. 115 ods. 3 Ústavy SR je potrebné vypustiť a bez ďalšieho iba spresniť znenie čl. 115 ods. 2** tak, aby pokrývalo aj situáciu, pri ktorej Národná rada Slovenskej republiky vysloví vláde nedôveru alebo zamietne jej návrh na vyslovenie dôvery.

2D. Keďže ústavná prax poukázala aj na možnosť postupu, ktorý nepredpokladali tvorcovia ústavného

textu, totiž že súčasťou procesu vymenovania sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky (a rovnako aj sudcov všeobecných súdov a generálneho prokurátora) nemusí byť aj zloženie ich sľubu, a teda že medzi vymenovaním osoby sudcu (sudcu ústavného súdu, generálneho prokurátora) a zložením sľubu môže uplynúť isté časové obdobie, pokladáme za potrebné preformulovať príslušné ustanovenia ústavy – čl. 102 ods. 1 písm. s) a písm. t) tak, aby **vymenovanie a zloženie sľubu sudcu (sudcu Ústavného súdu, generálneho prokurátora) sa konalo súčasne.**

3. ÚSTAVNÝ SÚD

Pravidlá rozhodovacej praxe Ústavného súdu SR naznačujú aj potrebu vykonať isté úpravy v procesných otázkach, ktoré sa týkajú jeho rozhodovania. Plénum Ústavného súdu sa uznáša nadpolovičnou väčšinou všetkých sudcov. Ak sa táto väčšina nedosiahne, návrh sa zamietne. Ako ukázala viacročná rozhodovacia činnosť Ústavného súdu SR, ústavná požiadavka na dosiahnutie nadpolovičnej väčšiny hlasov všetkých sudcov Ústavného súdu je nezriedka prekážkou prijatia rozhodnutia. Ak sa totiž takáto väčšina nedosiahne, návrh sa pokladá za odmietnutý bez toho, aby sa o ňom vôbec rozhodovalo.

K odmietnutiu návrhu pritom môže

dôjsť aj na základe skutočnosti, že časť sudcov Ústavného súdu sa k takémuto návrhu vôbec nevyjadrí, keďže sa jednoducho nezúčastní na rozhodovaní. Aj na základe toho sme boli napríklad svedkami odmietnutia viacerých návrhov na disciplinárne konanie voči sudcom a predstaviteľom súdnej moci, čo aj slovenská verejnosť vnímala mimoriadne citlivo.

3A. Sme preto presvedčení, že je **potrebné prehodnotiť rozhodovanie Ústavného súdu** vo veciach, v ktorých tento orgán rozhoduje v pléne a ktoré sú upravené v čl. 131 Ústavy SR, a vo viacerých prípadoch umožniť, aby na prijatie jeho uznesenia bola dostatočná nadpolovičná väčšina nie zo všetkých sudcov ústavného súdu, ale z určeného minimálneho kvóra (napr. 10 sudcov Ústavného súdu).

3B. Súčasná rozhodovacia prax Ústavného súdu Slovenskej republiky a aj jeho predstavitelia už dlhšie signalizujú, vzhľadom na značný rozsah právomocí a tiež veľké množstvo práce, **potrebu prehodnotiť nevyhnutnosť niektorých právomocí tohto súdneho orgánu ochrany ústavnosti.** Ako obzvlášť zaťažujúce sa pre Ústavný súd SR ukazuje oprávnenie vyplývajúce z ústavného čl. 129 ods. 2 rozhodovať o ústavnosti a zákonnosti volieb do orgánov územnej samosprávy. Keďže sme presvedčení, že prinavrá-

tenie rozhodovania o tejto otázke všeobecným súdom (Najvyššiemu súdu SR) by prispelo k odbremeneniu Ústavného súdu SR, vytvorilo by lepší priestor na jeho rozhodovanie a urýchlilo by jeho konanie v iných otázkach, pokladáme za potrebné vykonať príslušné zmeny v texte Ústavy Slovenskej republiky a súvisiacom zákonodarstve.

4. FUNGOVANIE NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V kapitole o právnom štáte navrhujeme viacero opatrení na **skvalitnenie a väčšiu transparentnosť legislatívneho procesu**. Diskusia o systémových zmenách aj na úrovni štrukturálnej zmeny zloženia parlamentu by sa mala stať súčasťou diskusie o tom, ako zlepšiť rozhodovacie procesy najvyššieho zákonodarného zboru.

Postavenie Národnej rady Slovenskej republiky ako jednokomorového parlamentu je v súčasných moderných demokraciách do istej miery výnimočné (medzi tradičné demokracie, ktoré poznajú takéto ústavné riešenie, patrí v rámci EÚ iba Dánsko, Nórsko, Švédsko a Portugalsko a spomedzi tzv. nových demokracií je to Maďarsko, Lotyšsko, Litva a Estónsko). Jednou z hlavných nevýhod jednokomorových parlamentov je okrem nadmerného vplyvu politických strán aj absencia

vnútorného vyvažovania zákonodarnej moci. Výsledkom je potom zvyčajne väčšia rýchlosť a nižšia kvalita legislatívneho procesu a ďalších rozhodovacích činností, na ktorých sa podieľa iba jedna komora zákonodarného orgánu.

Existuje viacero dôvodov, pre ktoré môžeme vysloviť názor, že druhá komora parlamentu by prispela k fungovaniu demokratického prostredia aj v Slovenskej republike. Táto komora by bola nielen neopomenuteľnou súčasťou legislatívneho procesu, ale mohla by aj prevziať niektoré kreačné pôsobnosti v prípade funkcií, v ktorých má prevládať odborný rozmer (napríklad výber kandidátov na funkciu sudcov Ústavného súdu, oprávnenie voliť a odvolávať predsedu a podpredsedu Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky, troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky, vyberať kandidáta na funkciu generálneho prokurátora, voliť verejného ochrancu práv), a mohla by mať tiež vlastné kontrolné oprávnenia. V praxi sa druhé komory parlamentov utvárajú odlišným spôsobom než tie prvé (spravidla v jednomandátových volebných obvodoch), volebné obdobie ich členov je dlhšie a ich počet sa neobnovuje naraz.

Práve v súvislosti s kvalitou legislatívnej činnosti NR SR (napr. v roku 2012 bolo schválených celkovo 83 zákonov, z toho v skrátrenom legis-

latívnom konaní 9 zákonov, v roku 2011 to bolo celkom 139 zákonov, z toho v skrátrenom legislatívnom konaní 16 zákonov, a v predchádzajúcich rokoch bol tento počet ešte vyšší) je potrebné konštatovať, že skúsenosť z krajín s dvojkomorovým parlamentným systémom jednoznačne potvrdzuje pozitívny vplyv práve druhej komory na kvalitu legislatívnej činnosti parlamentov.

4A. Ústava Slovenskej republiky dostala pri svojom zrode do vienka nielen jednokomorový parlament, ale aj ustanovenie o tom, že ku každej zmene jej textu môže dôjsť na základe súhlasu kvalifikovanej trojpäťinovej väčšiny tohto „jediného ústavodarného a zákonodarného orgánu“. V zmysle toho vyjadrujeme presvedčenie o potrebe zmeny a doplnenia ústavného textu o **vyjadrenie nového mechanizmu ústavných zmien v osobitnej hlave ústavy**.

4B. Pokladáme preto za potrebné **otvoriť diskusiu o znížení počtu členov Národnej rady SR** (napr. na 100) a o **vytvorení druhej komory** zákonodarného zboru Slovenskej republiky s nižším počtom členov (napr. 50), volených v jednomandátových volebných obvodoch na 6 rokov, pričom každé 2 roky by dochádzalo k obnove jednej tretiny členov tejto komory. Vytvorené obvody musia zabezpečiť repre-

zentatívnosť zákonodarného zboru v zmysle rovnomerného zastúpenia regionálnych záujmov, vrátane záujmov národnostných menšín. Za hlavnú **výhodu dvojkomorového systému** sa pokladá najmä jeho schopnosť zabezpečiť lepšiu stabilitu a kvalitnejšie politické zvažovanie prijímaných rozhodnutí; zabezpečiť lepšiu informovanosť občanov o legislatívnych návrhoch; umožniť priame a rovnoprávne zastúpenie územným súčastiám na rozhodovaní ústredného orgánu; znížiť vplyv politických strán na fungovanie ústavného mechanizmu; obmedziť vplyv záujmových skupín (lobistov) na zákonodarnú moc a tým zvýšiť stupeň demokracie v krajine. Za azda hlavnú nevýhodu jednokomorových parlamentov však možno pokladať zníženú mieru demokracie, keďže takýto jednokomorový parlament sa dostáva do područia vládnucej politickej strany alebo koalície, pretože vláda sa utvára na základe výsledkov parlamentných volieb do jedinej komory parlamentu a víťazi (strany koalície) sú tí, ktorí v nej získavajú väčšinu. Vytvára sa tak závislosť medzi takto koncipovanou legislatívnou a exekutívnou mocou a prestáva fungovať reálna parlamentná kontrola, ktorá je základom každej parlamentnej formy vlády.

4C. Ako ukazuje prax prakticky všetkých členských štátov Európskej únie (ale aj ostatných vyspelých

demokracií), základom stabilného ústavného systému je **mechanizmus, ktorý neumožní kvalifikovanej väčšine zmeniť ústavný text kedykoľvek**, keď sa takúto väčšinu podarí dosiahnuť. Na nebezpečenstvo takejto „diktatúry väčšiny“ poukazovali a poukazujú prakticky aj všetci ústavní právnici a právni teoretici. Na zakotvenie stability a väčšej spoluúčasti občanov na zmene textu ich spoločenskej zmluvy, základného zákona štátu, existuje viacero riešení. Môže to byť napríklad potreba následného schválenia každej ústavnej zmeny v referende občanmi a môže to byť aj potreba vykonať nové voľby medzi predložením návrhu ústavnej zmeny a jej schválením v ústavodarnom orgáne. Podporujeme **otvorenie diskusie o tejto otázke** a každé riešenie, ktoré prispeje nielen k stabilite ústavného textu, ale aj k zvýšeniu spoluúčasti občanov na jeho tvorbe.

PRÁVNÝ ŠTÁT

Aj na Slovensko dolieha najväčší súčasný problém vyspelých demokratických krajín: takmer absolútna nedôvera občanov voči politikom a politickým inštitúciám. Pričom ľudia aj naďalej považujú demokraciu za najlepší možný systém, ale o politike si to už nemyslia. A nie je to prekvapujúce: je každodennou skúsenosťou nás všetkých, že štát neľahčuje život občanom, ale naopak, skôr ho sťažuje.

Najdôležitejším prvkom načrtnutej krízy dôvery je absencia právnych istôt. Inými slovami, občania sú zneistení, či v každodennej praxi dokážu uplatniť svoje práva. Situáciu komplikujú aj obavy súvisiace s otázkou rovnosti pred zákonom, ako aj obavy z rôznych foriem diskriminácie.

Občianska vízia má snahu načrtnúť obraz takého Slovenska, kde sa každý môže cítiť doma, kde sa oplatí pracovať, kde sa žije dobre a kde sa každý môže cítiť v bezpečí, a keď má problém, tak vie, kto mu pomôže. Bez ohľadu na jeho pohlavie, národnosť, vierovyznanie, farbu pleti, sexuálnu orientáciu a vek. Zameriavame sa na tri hlavné princípy: princíp občianstva, na základe ktorého sú si občania rovní pred zákonom; princíp právneho štátu, v ktorom je štát aj subjektom práva a nie je iba jeho vykonávateľom; a princíp štátu priateľského voči svojim občanom, ktorý funguje v záujme občana,

a nie naopak. Uvedené princípy majú byť uplatnené tak v oblasti výkonu moci, ako aj v oblastiach verejnej služby.

Východiskom pre naše úvahy je uvedomenie si, že dnešný stav slovenskej spoločnosti je výsledkom 25-ročného ponovembrového vývoja Slovenskej republiky, ale súčasne aj poznanie, že vývoj slovenskej spoločnosti sa nezačal ani v roku 1992, ani v roku 1989 a stav spoločnosti je ovplyvnený nielen formálnymi, ale aj neformálnymi pravidlami poznamenanými dlhodobým kultúrohistorickým vývojom. Akákoľvek zmena tak nie je len vecou zmeny legislatívy, ale aj zmeny politického a praktického manažmentu a kultúry. Dane, odvody, Zákonník práce možno za existencie politickej vôle zmeniť rýchlo a účinky sa dostavia v horizonte jedného volebného obdobia: zmena fungovania inštitúcií štátu a verejných služieb. Verejná správa, justícia, školstvo, zdravotníctvo si však vyžadujú nielen zmenu zákonov, ale aj ich implementáciu. Implementácia predstavuje väčšiu časť úspechu a zložitosť implementácie spočíva v tom, že pre ňu treba získať kritickú masu ľudí, ktorí v tom-ktorom systéme pôsobia, pričom prirodzenou reakciou akéhokoľvek prostredia je brániť sa zmene aj v situácii, keď vládne nespokojnosť s existujúcim stavom.

ZÁSADNÉ PROBLÉMY PRÁVNEHO ŠTÁTU V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Súčasný stav právneho systému Slovenskej republiky musíme paralelne analyzovať, čo sa týka formálnej stránky, čiže právnych inštitúcií samotných, aj čo sa týka obsahovej stránky. **Formálny rámec** nepredpisuje, čo má byť zákonom a čo nie; stanovuje, ako sa určí to, čo sa stane predmetom zákona, a následne ako sa tento obsah bude účinne presadzovať. Zásadné problémy v SR z tohto pohľadu vidíme v tomto:

A. Legislatívny proces je úplne oddelený od celospoločenskej objednávky; je riadený výlučne politicky. Politické sľuby víťaznej strany vyúsťia do volebného programu a ten do vládneho programu, preto chýba akákoľvek kontinuita v prípade zmeny vládnucej politickej garnitúry.

B. Zákonodarstvo je pod silnejším tlakom krátkodobu orientovaných záujmov ekonomických skupín. Tie do zákonov presadzujú princípy, ktoré uprednostňujú konkrétne záujmy týchto skupín. Inak povedané, zákony sú tvorené na „hospodársku“ alebo „politickú“ objednávku. Pritom v ideálnej situácii zákony nesmú priamo riešiť konkrétnu situáciu, konkrétny prípad alebo konkrétny problém.

C. Chýbajúca legislatívna vízia, ab-

sentujúca verejná diskusia a často konkrétna politická a hospodárska objednávka vedú k tomu, že sa zákony stále menia. Osoby, ktorým sú určené, sa s nimi nestotožňujú, nerozumejú im a nestíhajú sledovať ich jednotlivé zmeny. V dôsledku toho nedochádza k zvyšovaniu právneho povedomia občanov a dobrovoľné plnenie zákonných povinností je stále zriedkavejšie.

D. Často „otrocké“ preberanie európskych smerníc spôsobuje nejasnosť právnej úpravy, v ktorej sa okrem iného objavujú aj závažné obsahové chyby spôsobené nesprávnym prekladom alebo nepochopením smerníc, čo prispieva k celkovej nezrozumiteľnosti práva pre občanov a s tým súvisiacej zvyšujúcej sa miere právnej neistoty.

E. Problémom je aj slabá úroveň informovania verejnosti o preberanej európskej legislatíve.

F. Štátne inštitúcie aplikujú právo čisto formalisticky, keďže často nechápu, resp. úmyselne popierajú jeho zmysel; nezriedka neexistuje súlad medzi aplikáciou rovnakého zákona dvomi rôznymi štátnymi inštitúciami, či dokonca dvomi podčkami tej istej inštitúcie. Chýba snaha o jednotný výklad v súlade s „duchom“ zákona. Štátni úradníci nie sú efektívne trestaní za prípady svojvoľného „prekrúcania“ práva. V mnohých prípadoch dochádza

k tomu, že štátni úradníci ukladajú občanom dodatočné povinnosti a tým priamo porušujú jeden zo základných ústavných princípov, podľa ktorého možno povinnosti ukladať len prostredníctvom zákona.

G. Súdne konania sú pomalé, pričom hlavne sudy prvej inštancie rozhodujú v mnohých prípadoch nekompetentne; procesné predpisy umožňujú ťahať spory. Sudcovia si často neprehlbujú kvalifikáciu, nesledujú aktuálne trendy, európsku judikatúru.

H. Korupcia a rodinkárstvo v štátnej správe a súdnictve „konzervujú“ existujúci negatívny stav. Chýbajúca verejná kontrola, resp. nevyvozdovanie osobnej zodpovednosti, vedie k tomu, že sa postupne „nakazia“ aj mladí úradníci a sudcovia.

I. Polícia je často „podkvalifikovaná“ a nie je schopná odkrývať zložitejšiu majetkovú trestnú činnosť. Naopak, je ťahať do obchodnoprávných a občianskoprávných sporov, keďže sudy nie sú schopné poskytnúť účinnú ochranu v civilnom konaní, resp. podanie trestného oznámenia sa neraz vníma ako ľahšia a lacnejšia cesta k získaniu potrebných dôkazov a k donúteniu zastavenia údajného protiprávneho konania. Trestné konanie sa tak stáva nátlakovým prostriedkom riešenia civilných sporov.

J. Vymáhanie súdnych rozhodnutí je pomalé. Rozsudky voči právnickým osobám sú často nevykonateľné, lebo majetok z nich bol včas „vytiahnutý“; ručenie štatutárnych orgánov za vzniknutú situáciu je nedostatočné; rozhodcovské rozsudky sú všeobecnými súdmi rušené aj v prípadoch, keď na to nie sú relevantné dôvody. Na zrušenie platobného rozkazu stačí v podstate akýkoľvek odpor bez ohľadu na to, či sa v ňom uvádzajú konkrétne argumenty podložené dôkazmi, ktoré by reálne spochybňovali žalobcom uplatnený nárok.

Z obsahového hľadiska musí platiť, že obsah zákonov má závisieť od dohody občianskej spoločnosti a štátu o tom, akú podobu má mať štát v dlhodobom horizonte. Medzinárodné záväzky tvoria do istej miery výnimku, pričom aj tu je účelná verejná diskusia o tých oblastiach, ktoré sú ponechané na rozhodovanie jednotlivých členských štátov. Ak obsah zákonov určuje úzka politická alebo hospodárska skupina podľa svojich predstáv, nemožno hovoriť o právnom štáte. Opakujeme, že zákony nesmú riešiť konkrétnu situáciu, konkrétny prípad alebo konkrétny problém. Ich dodržiavanie by okrem trestov malo byť motivované najmä stimulmi (výhodami), pričom ako prirodzený stimul by malo nevyhnutne pôsobiť zlepšenie vykonateľnosti práva, ktoré zabezpečí, aby

sa jednotlivci, resp. obchodné spoločnosti, ktoré pravidelne porušujú alebo obchádzajú zákony, nemali lepšie než subjekty, ktoré svoje aktivity vykonávajú striktne v medziach právnych noriem. Všetky zákony by mali byť tvorené na základe princípu čo najnižšej možnosti vytvárania „korupčných ohnísk“, t. j. situácií, v ktorých nositeľ rozhodnutia (napr. úradník) svojou činnosťou/nečinnosťou môže podnecovať podnikateľské prostredie na korupciu.

1. FUNGOVANIE INŠTITÚCIÍ ŠTÁTU A BOJ PROTI KORUPCII

V tejto časti Občianskej vízie sa nevenujeme otázkam efektívnosti štátu z pohľadu znižovania počtu inštitúcií štátnej a verejnej správy a zefektívnenia procesov, venujeme sa výlučne identifikácii problémov a možných riešení, pokiaľ ide o kapacitu a kvalitu výkonu právomocí, rozhodovania a poskytovania verejných služieb inštitúciami štátu. Efektívna a kvalitná štátna a verejná správa zužuje priestor pre korupciu. Priestor pre korupciu vzniká všade tam, kde existuje rozpor medzi ponukou a dopytom, a tak už samotná ponuka kvalitných služieb, zúženie miery subjektívneho rozhodovania a rozhodovanie včas zužuje priestor pre korupciu, pretože sa znižuje rozpor medzi dopytom a ponukou. Korupcia bujnie taktiež vtedy, keď verejní činitelia zneužíva-

jú verejné funkcie na svoje vlastné obohacovanie, alebo obohacovanie vlastnej rodiny.

1A. Hlásime sa k **otvorenému vládnutiu**, pretože s využitím novodobých informačno-technických prostriedkov sa vytvára priestor a podporuje sa demokratická tvorba názorov a spoločenskej vôle pri súčasnej kontrole konania zástupcov štátu a štátnych inštitúcií. Otvorené vládnutie nie je uzatvorený súbor noriem, ktoré ukladajú povinnosť zverejňovať vymedzený okruh informácií, ale proces sprístupňovania informácií v čo najširšom rozsahu, meniaci sa v závislosti od meniacich sa inštitúcií a vývoja informačno-technických prostriedkov. Otvorené vládnutie zvyšuje transparentnosť procesov rozhodovania, zvyšuje priestor pre verejnú kontrolu a **zužuje priestor pre korupciu**.

1B. **Povinnosť zverejňovať** všetky analýzy, podkladové materiály, posudky a pod., na základe ktorých vláda, parlament, inštitúcie štátu a samosprávy robia rozhodnutia, sa musí stať samozrejmosťou. Prístup k metódam taktiež. Vzhľadom na to, že otvorené vládnutie predstavuje spôsob vládnutia v procese, ktorý sa vyvíja v závislosti od vývoja informačných technológií, budeme presadzovať, aby za otvorené vládnutie niesol zodpovednosť určený člen vlády.

1C. Podporujeme **odpolitizovanie verejnej správy**. Kompetentný výkon verejnej správy si vyžaduje odborníkov, špecialistov na jednotlivé oblasti štátnej správy. Štát musí budovať svoje odborné kapacity a nemôže s nimi hazardovať. Podporujeme jasné vymedzenie politických pozícií s právomocou ministra, resp. vlády vymenúvať ľudí na dané funkcie a pozície a odvolávať ich.

1D. Ako jednu z ďalších odpovedí v rámci zastupiteľskej demokracie na rastúcu nedôveru v politické inštitúcie navrhujeme, aby sa vo vymedzenom okruhu politických pozícií vyžadovalo pred vymenovaním **vypočutie v príslušnom parlamentnom výbore**. Proces vymenúvania do funkcie v kategórii politickej pozície by tým získal na transparentnosti a súčasne by sa posilnila kontrolná funkcia národnej rady voči vláde.

1E. Pre nepolitické pozície budeme presadzovať zavedenie **jednoduchých a transparentných princípov výberu kvalifikovaných úradníkov** a dlhodobé obsadzovanie odborných postov vo verejnej správe bez podliehania politickým cyklom. Systém by mal garantovať objektívny výber a súčasne objektívne hodnotenie výkonu a kariérny rast v záujme posilnenia odborných kapacít verejnej správy. Objektívnosť výberových konaní navrhujeme podporiť otvorenosťou výberových

konaní (na spôsob výberových konaní v justícii – zverejňovanie uchádzačov, profesijných životopisov, výsledkov výberových konaní).

1F. Súčasťou získavania odborných kapacít a budovania efektivity štátnej a verejnej správy je aj **posilnenie prvku zosobnenia hmotnej zodpovednosti zamestnancov verejnej správy** za protizákonné, zjavne nesprávne alebo diskriminačné rozhodnutia, ako aj za nečinnosť (prekračovanie lehôt).

1G. Podporujeme **proklientsku orientáciu štátnych inštitúcií** vrátane pokračovania v projekte klientskych centier.

1H. Občan, ktorý nie je spokojný s výkonom právomoci orgánu verejnej správy, má právo sťažovať sa. Navrhujeme, aby občan mal právo **nahliadať do sťažnostného spisu**, aby mal možnosť kontroly, možnosť zistiť, ako reálne sa príslušná inštitúcia jeho sťažnosťou zaoberala.

1I. Na posilnenie vzťahu občana a orgánov zastupiteľskej demokracie otvoríme diskusiu, aby na úrovni národnej rady bol zriadený ako obligatórny **výbor pre petície a sťažnosti**, na ktorý by sa občania mohli obracať s petíciami a sťažnosťami v prípade nespokojnosti s vybavením sťažnosti na úrovni príslušného orgánu, ktorý by bol povinný sa týmito petíciami a sťažnosťami za-

oberať. Parlament by získal spätnú väzbu o fungovaní inštitúcií štátu, posilnila by sa tým jeho kontrolná funkcia voči výkonnej moci.

1J. Úroveň rešpektovania a ochrany ľudských práv považujeme za známku úrovne demokracie. Požadujeme preto, aby **inštitúcií verejného ochrancu práv boli vytvorené podmienky na plnenie úloh** v oveľa širšom rozsahu, ako je to dnes. Deklarovanie existencie inštitúcie bez vytvorenia podmienok pre jej plnohodnotné fungovanie, ako aj rozdrobovanie úloh v jednej oblasti medzi viaceré inštitúcie je len formálnoprávnym naplnením našich medzinárodnoprávných záväzkov, nie však reálnym vytvorením podmienok pre ich napĺňanie. Preto navrhujeme presunúť oprávnenia v oblasti ochrany základných práv fyzických a právnických osôb (dnes aj časť netrestnej oblasti v pôsobnosti prokuratúry) na verejného ochrancu práv (vyžaduje si dobudovanie kapacity).

1K. Súčasne považujeme za nevyhnutné aj na úrovni vlády koncentrovať agendu ľudských práv na jedného člena vlády **s pozíciou podpredsedu vlády**, aby mal možnosť koordinovať činnosť jednotlivých rezortov v tejto oblasti. Len vytvorenie podmienok pre monitoring a kontrolu dodržiavania ľudských práv na jednej strane a reálneho presadzovania opatrení v oblasti

ľudských práv zo strany vlády zabezpečí zvýšenie úrovne ochrany ľudských práv na Slovensku.

1L. V roku 2014 boli prijaté **nové pravidlá volebných kampaní** vrátane ich financovania a kontroly. Po ich uvedení do praxe považujeme za nevyhnutné **vyhodnotiť ich efektívnosť**, aj pokiaľ ide o efektívnosť nových pravidiel vo vzťahu k financovaniu politických strán a zúženiu priestoru pre korupciu.

1M. Efektívny trestnoprávny postih korupcie si vyžaduje efektívne a odpolitizované fungovanie inštitúcií polície, prokuratúry a súdov. Podporujeme **prijatie zákona na ochranu oznamovateľov korupcie**.

1N. Podporujeme **odpolitizovanie polície**, aby pozícia policajného prezidenta nebola personálne menená pravidelne po zmene vlády, ale len výlučne v závislosti od výsledkov práce. Okrem vypočutia kandidáta na policajného prezidenta pred jeho vymenovaním v príslušnom parlamentnom výbore by mal minister pred príslušným parlamentným výborom zdôvodniť aj odvolanie policajného prezidenta. Podporujeme zriadenie **nezávislej inšpekcie na kontrolu polície a ďalších ozbrojených zborov (ZVJS)**.

1O. Budeme presadzovať opatrenia, ktoré navrhla verejná ochrankyňa práv vo svojej správe za rok 2013

vrátane **zadováženia kamerového záznamu** o priebehu policajných akcií, v ktorých príprave sa predpokladá použitie donucovacích prostriedkov, **monitorovania tých policajných priestorov**, v ktorých sa vybavujú políciou predvedené a zadržané osoby, a ďalšie opatrenia zvyšujúce transparentnosť činnosti polície.

1P. Vo vzťahu k prokuratúre považujeme za potrebné otvoriť odbornú a politickú **diskusiu o postavení prokuratúry v systéme justičných orgánov**, pretože sme si vedomí toho, že akákoľvek zmena si vyžaduje zmenu ústavy. V každom prípade však presadzujeme zvýšenie miery procesnej samostatnosti prokurátora v záujme zvýšenej miery nezávislosti od možných politických vplyvov.

1Q. Sme tiež presvedčení, že v súlade s medzinárodnými trendmi je potrebné zásadne **zúžiť oblasť pôsobenia prokuratúry v netrestnej oblasti**, ktorá je pozostatkom pozície prokuratúry ako strážcu zákonosti v období pred rokom 1989, a tieto oprávnenia preniesť na iné orgány (pozri napr. verejný ochranca práv).

1R. Vytvoríme zodpovedajúci priestor pre štát v 21. storočí prostredníctvom implementácie princípov **štátu ako platformy**. Okrem toho, že spomínanou aplikáciou

princípov otvoreného vládnutia zabezpečíme, aby všetky dáta verejnej správy boli zverejnené ako otvorené dáta, oslobodíme i prístup k elektronickým službám, ktorý bude možný cez otvorené rozhrania. Inovatívni podnikatelia tak budú môcť navrhnúť vlastné riešenia služieb, pričom štát poskytne technologickú a metodickú podporu. Súkromný sektor bude môcť využívať infraštruktúru štátu pre poskytovanie nových služieb (napríklad použitie elektronického občianskeho preukazu pre checkin v hoteloch, využitie otvorených dát v oblastiach priemyslu, poľnohospodárstva a služieb).

2. LEGISLATÍVNY PROCES

Kvalita legislatívneho procesu má priamy dosah na kvalitu legislatívy a právneho prostredia a v konečnom dôsledku aj na aplikáciu práva. Sme si vedomí toho, že kvalitu legislatívneho procesu možno zvýšiť aj čiastočnými zmenami formálneho legislatívneho procesu, ale súčasne, že vo veľkej miere závisí od politickej vôle národnej rady, poslancov a vlády a od jej schopnosti a ochoty nevnímať predkladanie zákonov ako politický komunikačný nástroj, ale ako nástroj, ktorý je z povahy veci výsledkom politického rozhodovania a zároveň má zásadný vplyv na život na Slovensku.

2A. Budeme presadzovať, aby každý zákon aj poslanecký návrh obsahoval

val **ako súčasť dôvodovej správy analýzu**, z ktorej vyplynie, že situáciu nemožno riešiť inak ako legislatívnou cestou (často sa novelizujú hmotnoprávne predpisy, pričom ide o reakciu na nefungujúce inštitúcie a situáciu možno zmeniť len zlepšením fungovania inštitúcií).

2B. Tiež sme za to, aby každý zákon aj poslanecký návrh okrem vyhodnotenia dosahov na financie, dosahov na podnikateľské prostredie obsahoval aj **vyhodnotenie dosahov z hľadiska vytvárania alebo zužovania korupčného prostredia**.

2C. Meranie dosahov na podnikateľské prostredie sa v praxi ukazuje ako formálne, budeme preto presadzovať, aby vo vybraných prípadoch bolo ministerstvo povinné predložiť **hlbkovú analýzu dosahov na podnikateľské prostredie**.

2D. Budeme presadzovať, aby každý zákon aj poslanecký návrh prešiel **verejným pripomienkovým konaním**, a tiež zavedenie povinnej **verejnej diskusie k plánovaným zákonom** už vo fáze legislatívneho zámeru (napr. vo forme neanonymnej internetovej diskusie).

2E. Sme za to, aby nebolo možné novelizovať zákon **bez pripomienkového konania** a aby nebolo možné meniť v rámci druhého čítania zákon v častiach, v ktorých neprešiel pripomienkovým kona-

ním (t. j. aby nebolo možné v rámci druhého čítania pripájať k zákonom nesúvisiace novely iných zákonov). Presadzujeme **obmedzenie skráteného legislatívneho konania**.

2F. Zasadzujeme sa o to, aby ministerstvá nadobudli **povinnosť informovať** prostredníctvom príslušných útvarov o nariadeniach, ktoré nadobudnú účinnosť, ako aj o preberaných smerniciach.

2G. Transparentný legislatívny proces zužuje priestor na prijímanie legislatívy v prospech záujmových skupín. V tejto súvislosti podporujeme tiež **zavedenie pravidiel pre lobing**.

3. SÚDY A VYMÁHATEĽNOSŤ PRÁVA

Súčasnú situáciu súdnictva na Slovensku charakterizuje vysoká miera nedôvery verejnosti v sudy a sudcov, ktorá má rôzne príčiny. Patrí medzi ne dĺžka súdnych konaní a prietahy v súdnych konaniach, ako aj právna neistota daná rôznymi rozhodnutiami v obdobných prípadoch, čo vytvára priestor pre korupciu v súdnictve. Na dôveryhodnosť však vplývajú aj ďalšie faktory, medzi ktoré patrí úroveň pojednávaní, kvalita služieb poskytovaných súdmi, komunikácia súdov a sudcov, verejné vystupovanie vysokých súdnych funkcionárov, nízka miera sebareflexie súdneho stavu.

Za najväčší problém a príčinu zlyhania reforiem justície považujeme skutočnosť, že reformy sa priebežne nevyhodnocovali, nepokračovalo sa v nich, justícia bola poznačená nevhodnými politickými zásahmi, ktoré sa prejavovali mocensky v personálnych rozhodnutiach a nesprávne nastavených očakávaníach, že existuje rýchle a efektívne politické riešenie problémov justície.

Vychádzame z presvedčenia, že neexistuje zázračný prútik na riešenie problémov justície, len sumár opatrení legislatívnej, technickej, materiálnej a manažérskej povahy, ktorých dôsledné uplatňovanie povedie k výsledkom. Vieme, že v roku 2014 bola zmenená ústava a ústavodarca zaviedol plošné preverenie spôsobilosti sudcov, tieto procesy budú trvať minimálne rok a pol a vyhodnotiť ich prínos bude možné až v horizonte približne dvoch rokov. Sme však presvedčení, že opatrenia, ktoré navrhujeme, treba vykonať bez ohľadu na prebiehajúci proces preverovania sudcov, pretože preverovanie sudcov je zamerané len na jeden z problémov, ktorý treba v justícii vyriešiť.

3A. Hlásime sa k otvorenej justícii, naše návrhy predpokladajú verejnú kontrolu, aby boli efektívne. **Princíp otvorenej justície** vytvára priestor pre verejnú kontrolu výkonu súdnictva ako takého, t. j. kontrolu tam, kde nemá priestor zákonodarná

alebo výkonná moc, a súčasne pre verejnú kontrolu vzťahov medzi zákonodarnou a najmä výkonnou mocou v rámci výkonu kompetencií vo vzťahu k justícii.

3B. **Pravidelné hodnotenie práce sudcov**, zavedené od roku 2012, treba vyhodnotiť a dopracovať, aby plnilo svoju funkciu. Na každého sudcu je každoročne spracovaný a zverejnený štatistický výkaz. Žiaľ, s týmito dátami ministerstvo spravodlivosti nepracuje. Nezjednocuje sa prax na jednotlivých súdoch tak, aby údaje boli porovnateľné na základe stanovených kritérií, a nevyhodnocujú sa.

3C. Práca sudcu sa má hodnotiť komplexne, preto **každý sudca má byť raz za päť rokov podrobený komplexnému hodnoteniu**. Dnes hodnotenie sudcov vykonávajú kolegovia, výsledky nie sú známe. Je potrebné dopracovať hodnotenie – najmä pokiaľ ide o hodnotiteľov. Navrhujeme vytvoriť tzv. hodnotiace senáty, samostatnú zložku justície, ktoré budú tvoriť sudcovia, čo sa budú venovať len tejto činnosti. Hodnotenie práce sudcu je dôležité, pretože umožňuje aj vyvodzovanie zodpovednosti pri neuspokojivých výsledkoch práce až po možnosť odvolať sudcu z funkcie, pokiaľ opakovane nemá uspokojivé výsledky.

3D. **Zverejňovanie štatistických výkazov súdov**, ktoré odzrkadľujú

celkovú výkonnosť súdu a výkonnosť súdu prepočítanú na jedného sudcu, bolo zavedené v roku 2010. Ani s týmito dátami sa od roku 2012 nepracuje a systém sa nevyužíva na potrebné manažérske opatrenia. Hodnotenie súdu vrátane štatistických výkazov predstavuje indikátor toho, kde je problém – či v materiálnom zabezpečení súdu, či v personálnom zabezpečení, alebo v riadení súdu. Súdny v porovnateľných podmienkach by mali podávať porovnateľný výkon. Ak to tak nie je, je to dôvod na manažérske opatrenia, prípadne na vyhovenie zodpovednosti voči predsedovi súdu. Predseda súdu musí objektívne niesť zodpovednosť za chod súdu vrátane zabezpečenia rozhodovacej činnosti a jej kvality. Systém súčasne vytvára predpoklad pre objektívne prerozdelenie zdrojov, ako aj personálnych kapacít v justícii, čiže predstavuje aj nástroj na kontrolu práce ministerstva či ministra.

3E. Otvorené výberové konania na funkciu sudcu predstavujú model, ktorý umožňuje uchádzať sa o funkciu sudcu aj právnikom, ktorí spĺňajú zákonné predpoklady na funkciu sudcu a nepôsobia priamo v justícii. Výber sudcu by zároveň mal prebiehať pod verejnou kontrolou. Pre objektívnosť výberových konaní navrhujeme opäť znížiť váhu subjektívneho hodnotenia (ústny pohovor ako súčasť výberového konania), zaviesť povinné zastúpenie

osoby z mimojudicijného prostredia vo výberovej komisii a zväziť možnosť videozáznamu z ústneho pohovoru výberového konania. Len reálna možnosť verejnej kontroly môže vytvoriť tlak na objektívny výber kandidátov na sudcu.

3F. Navrhujeme tiež otvoriť diskusiu o tom, aby predsedom súdu nemusel byť sudca (za splnenia zákonných predpokladov by mohlo ísť o osoby, ktoré zložili sudcovskú, advokátsku, prokurátorskú alebo notársku skúšku). Cieľom otvorenia tejto diskusie nemá byť plošné nahradenie sudcov v pozícii predsedov súdov, ale umožnenie toho, aby sa všeobecne uznávané authority v oblasti práva mohli uchádzať o pozíciu predsedu súdu najmä na úrovni Najvyššieho súdu.

3G. Povinné zverejňovanie súdnych rozhodnutí plní, resp. môže plniť viacero funkcií – vedomie, že rozhodnutie bude zverejnené, môže nepriamo prispieť ku kvalite súdnych rozhodnutí, ako aj k zjednocovaniu súdnej praxe, umožňuje odbornú prácu so súdnymi rozhodnutiami, a tým môže prispieť k odbornej diskusii a môže odhaliť aj nevysvetliteľné rozhodovanie v rozpore so súdnou praxou a indikovať iný ako odborný problém. Naplnenie všetkých uvedených funkcií je možné vtedy, keď je vytvorená infraštruktúra pre prácu so súdnymi rozhodnutiami. Preto podporíme programy

pre mimovládne organizácie, ako aj pre právnické fakulty, výsledkom ktorých bude systematická práca so súdnymi rozhodnutiami.

3H. Nahrávanie súdnych pojednávaní (ktoré je v súčasnosti pripravované) nemôže slúžiť len na zefektívnenie činnosti súdov, ale malo by slúžiť aj pre účastníkov súdnych pojednávaní. Právo účastníka na nahrávku „svojho“ súdneho pojednávania môže prispieť k jeho právnej istote, že priebeh súdneho pojednávania je presne zaznamenaný (dnes účastník disponuje len zápisnicou zo súdneho pojednávania, ktorá pritom nemusí vyjadrovať presný záznam pojednávania), a súčasne dáva účastníkovi konania do ruky nástroj na obranu v prípade, že sudca nevedie pojednávanie nestranne a dôstojne.

3I. Kvalita práce sudcu nespočíva len v odborných znalostiach, ale aj v schopnostiach efektívne a nestranne viesť pojednávanie a rozhodovať. Je nevyhnutné zaviesť nielen štandardné odborné vzdelávanie, ale aj **tréningy sudcov** (pojednávanie, komunikácia). Je nevyhnutné zaviesť tréningy pre začínajúcich sudcov – najmä pri otvorených výberových konaniach, ktoré umožňujú stať sa sudcom aj osobe mimo justície.

3J. Odbornosť sudcovského stavu nemožno oddeliť od vzdelávania

právnikov a právnických profesií. Navrhujeme **zavedenie povinnej praxe advokátskych koncipientov na súdoch** (rakúsky Gerichtsja-hr); otvorenie vzdelávania vyšších súdnych úradníkov – prípadné zavedenie podmienky, aby uchádzač o funkciu sudcu musel pred vykonaním skúšky vykonávať určitý čas prax aj v inej právnickej profesii.

3K. V súčasnosti si aj právnické profesie vyžadujú stále vyššiu mieru špecializácie. Podporíme **prehlbovanie špecializácie sudcov aj za cenu vytvárania špecializovaných súdov** (napr. vytvorenie špecializovaných súdov na rozhodovanie sporov z verejného obstarávania, resp. jedného špecializovaného súdu na rozhodovanie sporov z práva duševného vlastníctva) a zlučovania okresných súdov s cieľom vytvoriť v nich kompetenčné centrá pre jednotlivé oblasti práva.

3L. Urýchlenie prác na elektronizácii justície môže nielen zefektívniť prácu súdu, ale aj zefektívniť komunikáciu medzi súdom a účastníkmi konania (elektronický súdny spis). Navrhujeme tiež zavedenie elektronických registrov – najmä online registra exekučných konaní a konkurzných konaní. Elektronické schránky na doručovanie súdnych písomností a rozhodnutí s fikciou doručenia odstránia najmä v obchodnoprávných sporoch prieťahy v súdnych konaniach spôsobené

tým, že účastníkom konania nie sú doručené rozhodnutia.

3M. Nahromadené súdne prípady, najmä nárast exekučnej agendy, sa pravdepodobne nezaobídu bez **jednorazovej dočasnej investície vrátane dočasného personálneho posilnenia súdov** vyššími súdnymi úradníkmi. Je potrebné zvážiť aj možnosť prijať obmedzený počet sudcov na dobu určitú s cieľom znížiť počet reštančných prípadov (vyžadovalo by si to zmenu ústavy).

3N. Sudcovská etika nie je uzatvorený systém pravidiel. Súdna rada má v pôsobnosti **prijať etické pravidlá**, ktoré sú vynútiteľné uplatňovaním zodpovednosti sudcu v disciplinárnom konaní. Efektívnu podporu systému etických noriem a ich uplatňovania by predstavovala etická komisia, na ktorú by sa sudca, ale aj iné osoby mohli obrátiť s otázkou, ako sa má sudca v konkrétnej situácii správať. Systém výkladu a „dobrej praxe“ zverejňovanej pre sudcov aj verejnosť by prispel k nastavovaniu štandardu správania sa sudcu a k zvýšeniu dôveryhodnosti justície.

3O. Súdna rada je primárne orgánom sudcovskej legitimacy. Po oddelení pozícií predsedu Súdnej rady a predsedu Najvyššieho súdu navrhujeme ústavné zakotvenie **nezlučiteľnosti pozície predsedu súdu a člena Súdnej rady**, pretože pred-

seda Súdnej rady je súčasťou správy a riadenia sudcov a z tohto titulu podlieha riadiacej právomoci ministra. Navrhujeme tiež, aby nominanti politických mocí (prezidenta, parlamentu a vlády) nemohli byť sudcovia, aby sa skončilo apriórne podozrievanie sudcov nominovaných do tejto pozície politickou mocou zo spriaznenosti s tou-ktorou politickou stranou, a súčasne otvoríme diskusiu na tému, aby určitý počet členov Súdnej rady nemusel mať právnické vzdelanie. Práve laický prvok môže viesť do rozhodovania Súdnej rady v určitej miere aj iný pohľad na sudcovský stav.

3P. Je všeobecná zhoda v tom, že **procesné pravidlá konania pred súdmi treba zmeniť** a nanovo nastaviť rekodifikáciou, pretože ďalšie novelizácie predpisov zo šesťdesiatych rokov už nepomôžu zlepšiť stav. Na rekodifikácii procesných pravidiel sa pracuje, v týchto prácach treba pokračovať rovnako ako na rekodifikácii Občianskeho zákonníka. Hlásime sa k týmto prácam, **sme pripravení na nich participovať**, zapojiť sa do diskusie o ich znení spolu s odborníkmi a pokračovať v nich na odbornej báze v spolupráci s odborníkmi, ktorí na nich pracujú, preto v tejto chvíli nepovažujeme za potrebné prezentovať parciálne návrhy.

3Q. Za dôležité z hľadiska prístupu k spravodlivosti považujeme ďalšie

rozširovanie možností bezplatnej, resp. čiastočne štátom dotovanej **právnej pomoci pre nemajetných občanov**. Sociálna situácia na Slovensku si vyžaduje takúto formu podpory prístupu k spravodlivosti, pretože ani ľudia, ktorí nepatria do kategórie ľudí v hmotnej núdzi podľa osobitných predpisov, často nedisponujú dostatkom zdrojov na zabezpečenie adekvátnej právnej pomoci, čoho dôsledkom je neschopnosť chrániť svoje práva. Navrhujeme preto ďalšie rozšírenie kategórií občanov, ktorí za čiastočnú úhradu budú mať prístup k službám Centra právnej pomoci, rovnako ako navrhujeme rozšírenie možností poskytovania právnej pomoci aj v iných oblastiach práva.

4. PRÁVNA ISTOTA V PODNIKANÍ

V tejto časti Občianskej vízie sa nezaobráme podnikateľským prostredím v komplexnosti (dane, odvody, Zákonník práce, investičné stimuly – pozri hospodársku časť Vízie), sústredíme sa len na problémy právnej istoty a právneho štátu v privátnom sektore hospodárstva. Vychádzame z predpokladu, že najväčšími bariérami podnikateľského prostredia na Slovensku sú dnes vymáhateľnosť práva, nepredvídateľnosť rozhodovania, dlhé trvanie súdnych konaní, ale aj administratívnych konaní a korupcia a súčasne stále sa meniace a nekvalitné právne predpisy. Práve preto sú

v tejto časti Občianskej vízie vyššie načrtnuté prístupy, ako aj konkrétne opatrenia na zlepšenie fungovania inštitúcií verejnej správy, súdnictva a zúženie priestoru pre korupciu vrátane skvalitnenia legislatívneho procesu súčasne riešením pre zlepšenie podnikateľského prostredia. Platí, že pre zlepšenie podnikateľského prostredia urobíme najviac vtedy, keď sa tieto prístupy a opatrenia zrealizujú, pretože v konečnom dôsledku budú znamenať dostatok slobodného priestoru pre podnikanie, odstránenie zbytočných prekážok spočívajúcich v prístupe úradov a súčasne priestor pre efektívne vyvodzovanie zodpovednosti pri porušení pravidiel, čo predstavuje základ pre kultivovanie podnikateľských vzťahov.

Okrem toho aj vo vyššie uvedených častiach Vízie sú uvedené konkrétne návrhy, ktoré sú cielené na zlepšenie podnikateľského prostredia v oblasti legislatívy (meranie dosahov právnych predpisov na podnikateľské prostredie, meranie dosahov na korupčnosť prostredia), v oblasti fungovania inštitúcií (elektronizácia a proklientska orientácia inštitúcií verejnej správy) a súdov (posilnenie špecializácie súdov a sudcov, elektronizácia justície – elektronické doručovanie, exekučný a konkurzný register). Tieto opatrenia majú svoj význam špecificky význam najmä vo vzťahu k podnikateľom. Pri tomto prístupe vychádzame z dlhoroč-

nej praxe, ktorá nám ukazuje, že všetky snahy riešiť problémy, ktorých základom je slabé fungovanie inštitúcií a/najmä súdov, náhradnými riešeniami v podobe zmien právnych predpisov hmotného práva situáciu neriešia, iba prinášajú ďalšie sklamanie a frustráciu.

Ďalej preto uvádzame len niektoré špecifické návrhy, ktoré sú nad rámec uvedeného, smerujú k vytvoreniu optimálnejších právnych foriem podnikania, cielenému posilneniu zodpovednosti a zúženiu priestoru pre obchádzanie zákona, k posilneniu právnej istoty podnikateľov; prípadne uvádzame nami presadzované myšlienky na zlepšenie procesných pravidiel, ktoré budeme uplatňovať v rámci rekodifikácie procesných pravidiel tak, ako sú nám najčastejšie indikované z podnikateľského prostredia a môžu prispieť k právnej istote podnikateľov.

4A. Sme za **zjednodušenie zakladania spoločností s ručením obmedzeným**, a to najmä znížením základného imania bez zásadných zmien právnej úpravy, ktoré by zneatraktívniili túto právnu formu podnikania, zrušením predkladania potvrdenia o nedoplatkoch a zväzšením efektívnosti konštitutívnych účinkov zápisu prevodu podielu do OR u spoločností s ručením obmedzeným. Podporujeme tiež prijatie jednoduchej a flexibilnej právnej formy na uľahčenie startupov.

4B. Podporujeme **sprísnenie zodpovednosti štatutárneho orgánu** za nezaplatenie pohľadávok v obchodnom styku a zavedenie koncepcie ručenia/zodpovednosti majoritného spoločníka v prípadoch, keď poškodí spoločnosť na úkor veriteľov.

4C. Podporujeme **zavedenie prísnejšej zodpovednosti správcu konkurznej podstaty v konkurznom konaní a správcu v reštrukturalizačnom konaní**. Súčasne presadzujeme také zmeny procesu reštrukturalizácie, ktoré minimalizujú zneužívanie tejto formy riešenia úpadku s cieľom vyhnúť sa, resp. odďaľovať konkurzné konania a ktoré vyrovnajú šance malých, neinštitucionálnych a nezabezpečených veriteľov na férové uspokojenie ich pohľadávok.

4D. Na odporúčania verejnej ochrankyne práv (zo správy za rok 2013) podporujeme **riešiť právnu úpravu postavenia zamestnancov**, ktorým zamestnávateľ nevyplácal mzdu; zrušil, opustil, uzavrel, vypratal prevádzku a nevydal im doklady o skončení pracovnoprávneho vzťahu, a tiež navrhujeme zákonom ustanoviť príslušnému orgánu verejnej správy povinnosť podať návrh na začatie konkurzného konania voči dlžníkovi štátu od určitej výšky jeho dlhu a určiť sankciu za nesplnenie tejto povinnosti.

4E. Iniciujeme **zrovnoprávnenie odborov a zamestnaneckých rád** v pracovnom práve a v rámci participácie na kontrole podľa obchodného práva.

4F. Sme za prechod na plne **elektronickú zbierku listín obchodného registra** (podľa vzoru Českej republiky), z ktorej by bolo možné okamžite získať požadované dokumenty; elektronické poštové schránky na úradnú komunikáciu uľahčia doručovanie; technické zjednodušenie elektronických podaní prispeje k rozšíreniu ich využívania.

4G. Podporujeme **zrušenie (resp. obmedzenie) konceptu absolútnej neplatnosti** v civilnom práve vrátane obchodného.

4H. Sme za **odstránenie prípadov rozdielnej dĺžky plynutia premlčacích lehôt** v obchodnom a občianskom práve.

4I. Podporujeme **zavedenie komplexnej úpravy práva vlastníka pozemku, resp. stavby** za primerané náklady byť napojený na sieť a mať zabezpečený prístup a príjazd.

4J. V oblasti autorského práva sme za **rozšírenie režimu zamestnaneckého diela na diela vytvorené konateľom v autorskom práve**. Tiež podporujeme spresnenie vymedzenia skutkovej podstaty trest-

ného činu porušovania autorského práva tak, aby nešla nad úroveň medzinárodných požiadaviek a nepostihovala akékoľvek porušenie autorského práva.

4K. Podľa skúseností posledných rokov iniciujeme **obmedzenie oprávnení organizácií kolektívnej správy autorských práv (SOZA, LITA a pod.)** tak, aby nemohli svojvoľne určovať spôsob vyberania a výšku tzv. náhrad autorských odmien.

4L. Podporujeme **zavedenie lehôt na rozhodovanie súdov**, resp. aspoň na jednotlivé procesné kroky.

4M. Sme za **dôsledné vyberanie poplatkov za podané odvolania**, aby bolo zmarené špekulatívne podávanie odvolaní s cieľom získať čas na vytunelovanie spoločnosti.

4N. Iniciujeme **zrušenie mimoriadneho dovolania prokurátora**.

4O. Podporujeme **zavedenie procesov zjednocujúcich výklad predpisov** správnymi orgánmi a sankcionovanie úradníkov, ktorí nepostupujú v súlade s jednotným výkladom.

4P. Podporujeme **odstránenie chýb v zákonoch, ktoré vznikli nesprávnym prekladom európskych predpisov**.

5. VYMOŽITEĽNOSŤ PRÁVA VO VZŤAHU K RODINE A DEŤOM

Ide o oblasť, ktorá si zasluhuje osobitnú pozornosť, pretože ide o zraniteľné skupiny osôb, ktoré spravidla nedisponujú prostriedkami a nástrojmi na obhajobu svojich práv, ich práva sú v dôsledku toho poškodzované, pričom ide aj o základné práva chránené ústavou a medzinárodnými dohovormi.

Problém vo veľkej miere nesúvisí s platnou právnou úpravou, ale s formálnym pôsobením inštitúcií sociálnoprávnej ochrany, ale aj súdov, kde rutinné pohľady, prístupu v konaní a nedostatočný prístup k právnej pomoci majú fatálne účinky na individuálne ľudské osudy. Riešenia v tejto oblasti nie sú oddeliteľné od naplnenia opatrení na fungujúcu verejnú správu a súdnictvo tak, ako sú uvedené vyššie – s prihliadnutím na osobitosti týchto prípadov.

5A. Na úrovni súdov navrhujeme vrátiť sa k myšlienke tzv. **rodinných súdov**, t. j. k zavedeniu špecializácie súdov a sudcov na rodinnoprávnu agendu tak, aby sa jeden sudca venoval všetkým sporom rodinnoprávneho charakteru týkajúcich sa jednej rodiny. Špecializácia musí byť podporená osobitným vzdelávaním a tréningom na podporu právnej odbornosti osôb participujúcich na

rozhodovaní vrátane výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých. Rýchlosť konania, ktorá je v týchto prípadoch osobitne dôležitá, ako aj efektívny výkon rozhodnutia musia byť podporené vytvorením osobitných podmienok a manažérskych postupov.

5B. **Verejná ochrankyňa práv** vo svojich odporúčaniach vo vzťahu k zabezpečeniu základných práv dieťaťa v pravidelnej správe za rok 2013 uviedla niekoľko opatrení aj legislatívneho charakteru, ktoré je nevyhnutné vykonať na naplnenie práv detí v súdnych konaniach, ktoré chceme presadiť. Po prvé, sme za zabezpečenie zmeny procesného práva tak, aby súd v súdnych konaniach, v ktorých dochádza ku kolízii práv dieťaťa a jeho zákonných zástupcov, z úradnej moci vždy **ustanovil orgán sociálnoprávnej ochrany ako kolízneho opatrovníka celej rodiny**.

5C. Po druhé, chceme upraviť **procedurálne pravidlá priameho vypočutia dieťaťa v súdnom konaní** (aj v každom inom konaní) a procedurálne pravidlá pre prípad, ak je dieťa vypočuté mimo konania prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu. Stanoviť nutnosť zaznamenania vypočutia dieťaťa na zvukovom zázname a určiť aj postup a spôsob uchovávanía tohto záznamu.

5D. Osobitnými kategóriami sporov sú spory o obmedzenie alebo pozbavenie spôsobilosti na právne úkony, pri ktorých v slovenských podmienkach v porovnaní s vyspelými demokratickými krajinami nedokážeme garantovať primeranú ochranu práv dotknutých osôb, a to ani pokiaľ ide o posúdenie nevyhnutnosti úplného pozbavenia spôsobilosti na práva a právne úkony. Verejná ochrankyňa práv vo svojej správe upozornila aj na túto oblasť porušovania práv fyzických osôb a odporučila **prehodnotiť právnu úpravu pozbavenia spôsobilosti na práva a právne úkony** vrátane procesnoprávnej úpravy. S takýmto postupom súhlasíme aj my.

**STRATÉGIA
NÁRODNOSTNEJ
POLITIKY PRE
MAĎAROV
ŽIJÚCICH
NA SLOVENSKU**

Maďari žijúci v prvej Československej republike boli označovaní len vymedzením „sú to Maďari, ktorí sa stali občanmi československého štátu“. Pred vytýčením týchto hraníc nemali príslušníci maďarskej menšiny okrem svojej národnej identity žiadne ďalšie spoločné znaky. Nová česko-slovensko-maďarská hranica narušila historické regióny a súčasne iniciovala pri hraniciach vznik nových regionálnych spoločenstiev. Región pri týchto hraniciach obývaný Maďarmi nikdy nemal a dodnes nemá svoj názov.

Po vytýčení hraníc sa však v rámci maďarského národa postupne vytvárala skupina so spoločnou identitou – Maďari žijúci na Slovensku; tvorila akoby špecifický ostrov, postupne ju formovali dejinné udalosti a z nich vyplývajúci spoločný osud. Dejinné skúsenosti Maďarov na oboch brehoch Dunaja sa postupne vzdalovali. Táto inakosť mala dva pramene. Na jednej strane je to znalosť (česko)slovenských noriem, kultúry, zvykov, produktov, inštitúcií a ich čiastočné preberanie. Dodávajú tunajším občanom maďarskej národnosti jedinečné atribúty. Na druhej strane život národnostnej menšiny prináša odlišné skúsenosti ako život v rámci väčšiny.

Hoci Maďari tvoria aj dnes najväčšiu národnostnú menšinu na Slovensku, ich počet postupne klesá a strácajú priestor. Na Slovensku dnes podľa

odhadov žije približne 510-tisícová skupina s väzbami k maďarskému národu (podľa oficiálneho sčítania je to 458-tisíc). Tých, ktorí ovládajú maďarský jazyk na úrovni materského jazyka, je podstatne viac. Podľa oficiálnych čísel 508-tisíc. V poslednom desaťročí pred rokom 2011 bol úbytok príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny vysoký – podľa oficiálnych údajov ich počet klesol približne o 60-tisíc, čo je 12%. Aj najoptimistickejšie odhady hovoria o úbytku minimálne 30-tisíc občanov maďarskej národnosti, čo predstavuje podiel 6%. Jediná etnická skupina s maďarskými väzbami, ktorej počet vykazuje nárast, sú maďarskí Rómovia, ktorí dnes v rámci maďarskej národnostnej menšiny môžu tvoriť 12%. Oslabovanie maďarského jazyka však aj túto skupinu motivuje k zmene dorozumievacieho jazyka.

Tento dokument sa pokúša odpovedať na otázky, ako je možné spomaliť, zastaviť, resp. zvrátiť tieto negatívne tendencie a ako sa dá vybudovať udržateľné a hodnotné spoločenstvo Maďarov na Slovensku. Chce predstaviť strategický materiál, ktorý vytvorí šancu na to, aby sa na Slovensku zachoval maďarský jazyk a maďarská kultúra a aby naďalej mohli plniť svoju nezameniteľnú funkciu pri zachovaní stabilného a rozvíjajúceho sa spoločenstva Maďarov na Slovensku.

Ako všetky organizácie zastupujúce národnostné menšiny aj strana Most-Híd je ovplyvnená tak liberálnym, ako aj konzervatívnym zmysláním o politike. Za základnú hodnotu považujeme právo jedinca na slobodné rozhodovanie. Ako príslušníci národnostnej menšiny očakávame, že toto naše právo na rozhodovanie bude rešpektovať aj väčšina. Zároveň sme si vedomí toho, že naše ciele môžeme dosiahnuť len ako členovia istého spoločenstva. Inštitucionálny a právny poriadok dáva primeraný priestor každej menšine podľa jej veľkosti. Zachovanie Maďarov na Slovensku považujeme za možné len vtedy, ak zostaneme silnou národnostnou menšinou tak počtom, ako aj potenciálom. Preto si popri rešpektovaní slobôd jednotlivca dovoľujeme formulovať spoločenské ciele, ktoré majú zabezpečiť spoločnú budúcnosť Maďarov na Slovensku.

Na dosiahnutie nami navrhovaných cieľov je nevyhnutná snaha o spoluprácu. Pozývame všetkých predstaviteľov spoločenského a politického života i mimovládny sektor, aby v tomto dokumente hľadali tie časti, na ktorých realizácii vedú participovať. Ciele strany Most-Híd v oblasti národnostnej politiky sa takto stávajú otvorenými a prístupnými pre našich potenciálnych partnerov.

1. SEBAURČENIE

Popri tom, že spoločenstvo Maďarov na Slovensku je súčasťou maďarského kultúrneho národa, je dnes spoločenstvom bez spoločného názvu, jasnej regionálnej identity a symbolov. Podľa nášho názoru šancu na budúcnosť bude mať len vtedy, ak sa budeme dôkladne poznať, ak náš obraz bude jasný a budeme vedieť otvoriť svoje hranice. To sa môže uskutočniť len vtedy, keď budeme mať úplne jasno v tom, kto sme, a tento fakt dokážeme jasne sformulovať aj smerom k nášmu okoliu. Nasledujúce návrhy sa zaoberajú otázkami sebadefinície. Jasné sebadefinovanie môže byť základom otvorenosti bez toho, aby sa tento krok stal synonymom sebazaprenia. Chceli by sme vybudovať také spoločenstvo Maďarov na Slovensku, ku ktorému patriť bude výsadou.

Najdôležitejším problémom, ktorý treba riešiť, je deficit slovnej zásoby. V prípade tunajších Maďarov totiž neexistuje taký regionálny názov ako Sedmohradsko (Erdély), Vojvodina (Vajdaság), Zakarpatsko (Kárpátalja) atď., teda neexistuje ani odvodené pomenovanie pre naše spoločenstvo. Sú badateľné snahy o umelé rozšírenie názvu „Felvidék“, ktorý sa beztak vzťahoval na všetky dávnejšie „severnú župu“ a je teda príliš široký a nepresný. Podľa prieskumov verejnej mienky tento názov neuznávajú a nepouží-

vajú ani všetci Maďari na Slovensku. Päťdesiattri percent opýtaných sa cíti ako Maďari na Slovensku, 37 % sa považuje za Maďarov bez ďalšieho prívlastku a iba 5 % sa považuje za Maďarov z Felvidéku (Maďarov z Hornej zeme). Práve preto je našou úlohou ponúknuť zrozumiteľnej a akceptovateľnej alternatívy.

1A. Most-Híd navrhuje zjednotenie názvu územia, kde žije spoločenstvo Maďarov na Slovensku. Namiesto širokého názvu „Slovensko a Felvidék“ odporúčame konzistentné používanie označenia „**Dél-Szlovákia**“ – „**Južné Slovensko**“. Južné Slovensko tvoria tie regióny, kde Maďari žijú vo väčšom množstve, v rámci jeho hraníc však žijú nielen Maďari, ale aj Slováci a Rómovia vo väčšom počte. Hranice Južného Slovenska nie sú nevyhnutne totožné so súčasným územnosprávnym členením na Slovensku.

1B. Na označenie a popis nášho spoločenstva navrhuje používanie týchto názvov: **szlovákiai magyarok (Maďari na Slovensku)** a **dél-szlovákiai magyarok (Maďari na Južnom Slovensku)**. Radi by sme vytvorili podobnú schému ako v Rumunsku, kde pojem „rumunskí Maďari“ zahŕňa všetkých Maďarov žijúcich na území Rumunska – napr. aj v Bukurešti či v Banáte. Maďari na území Sedmohradska a Sikulska sa nazývajú „sedmohradskí“, resp. „sikulskí Maďari“ žijúci

na presne ohraničených územiach. Označenie „felvidéki magyarok (hornozemskí Maďari)“ sa v tomto kontexte chápe ako synonymum pojmu „szlovákiai magyarok (Maďari na Slovensku)“, v žiadnom prípade nie ako náhrada za všeobecne používané označenie.

1C. Po vzore maďarského programu Julianus navrhuje **vytvorenie Kultúrneho katastra Južného Slovenska**, ktorý by monitoroval dôležité kultúrne pamiatky nášho spoločenstva. Mal by mať dve časti. Prvá – vytvorená pravdepodobne aj s pomocou Maďarska – by pozostávala zo systému informačných tabúl označujúcich tieto miesta, a to trojjazyčne: po maďarsky, po slovensky a po anglicky. Druhú časť by tvorila verejne prístupná online databáza, ktorá by obsahovala podrobnejšie informácie o týchto miestach. Tabule umiestňované na katastrálnych bodoch by obsahovali aj QR-kód, pomocou ktorého by sa zabezpečil prenos informácií na ďalšie štúdium.

1D. V rámci tohto katastra aj nad jeho rámec by mali výnimočné postavenie **najdôležitejšie aj dnes fungujúce inštitúcie Maďarov na Južnom Slovensku** sústredené na spoločnej webovej stránke. Táto stránka by smerom von prezentovala životaschopnosť a agilitu nášho spoločenstva a smerom dovnútra by poskytovala informácie o fungo-

vaní jednotlivých inštitúcií a o aktualitách.

1E. Budeme navrhovať a iniciovať uskutočnenie **imidžovej kampane Maďarov na Južnom Slovensku**.

Táto kampaň by sprostredkovala hodnoty, ktoré tak v rámci našej komunity, ako aj mimo nej považujeme za najdôležitejšie. Mala by byť profesionálna, mala by používať stály dizajn a slovník vychádzajúci zo spoločnej symboliky. U cieľovej skupiny by mala dosiahnuť stotožnenie s benefitmi príslušnosti k národnostnej menšine. Cieľom je **vytvorenie južnoslovensko-maďarskej značky (brandu)** so všetkými nutnými atribútmi. Táto značka by mala objasniť úlohu nášho spoločenstva ako kultúrneho mosta. Mala by sa zamerať na jedinečnosť nami obývaného územia, na výber hodnôt vyplývajúcich z nášho dedičstva a na našu jedinečnosť. Pri budovaní maďarskej značky na Južnom Slovensku by sa nemalo zabudnúť **na promovanie maďarského školstva**, na prezentovanie jeho výhod, na rozptýlenie strachu a na oslovenie známych absolventov.

1F. Navrhujeme vytvorenie a voľbu **spoločných symbolov Maďarov na Slovensku**. Považujeme ich za dôležité z toho dôvodu, že dnešné symboly, ktoré sú k dispozícii, sú politicky zaťažené a bez násosu agresie nie sú schopné vyjadriť spolupatričnosť. Vytvorené symboly ne-

musia byť historické. Vytvoreniu základy a znaku by mala predchádzať spoločenská diskusia a legitimovať by ich mala široká občianska iniciatíva (napríklad podpisová akcia).

1G. Budeme iniciovať uskutočňovanie **priebežného južnoslovenského reprezentatívneho prieskumu**, ktorý by pravidelne mapoval názory členov nášho spoločenstva na spoločenské a politické dianie. Považujeme to za dôležité zvlášť preto, lebo celoslovenské prieskumy nie sú reprezentatívne pre Maďarov na Slovensku a dáta, ktoré si objednávajú strany, resp. právnické osoby, nie sú dostupné širokej verejnosti. Nie sme informovaní o vývoji názorov nášho spoločenstva na aktuálne spoločenské dianie. Informovanosť dáva silu na prijatie správnych rozhodnutí v politickej a civilnej sfére.

2. POLITIKA IDENTITY

Maďari na Slovensku sú aj napriek svojej nedefinovanosti do istej miery uzavretým spoločenstvom: sú náchylní určovať svoje hranice tak, aby v ich vnútri zostali len tí, o ktorých národnej identite nemôže byť pochyb. Ľudia s dvojakou identitou, resp. multiidentitou vrátane tých, ktorí sa narodili v zmiešaných manželstvách, ale aj vrátane maďarských Rómov sú opomínaní a nie sú subjektom národnej politiky.

Dnešok je dobou mozaikových

identít, ktorých jednou súčasťou je maďarstvo. Naše spoločenstvo by sa malo usilovať o to, aby vytvorilo intenzívny vzťah so všetkými, ktorí svoje maďarstvo považujú za súčasť svojej mozaikovej identity. Namiesto vytyčovania hraníc by sme sa mali sústreďovať na poznanie a uznanie mnohorakosti. Aby sme všetkých tých, ktorí sa viažu nejakými väzbami k Maďarom na Slovensku, podporovali v upevňovaní týchto väzieb. Patričný priestor tomu môže dať otvorenosť nášho spoločenstva. Táto časť stratégie strany Most-Híd sa preto zaoberá otázkou sebadefinície a hodnotou otvorenosti spoločenstva.

2A. Podľa nášho názoru **by sa národnostná politika namiesto národnosti mala sústrediť na jazyk**. Namiesto hodnotenia osobného výberu jednotlivca a hľadania „čistého“ maďarstva by sme sa mali snažiť o to, aby sa maďarský jazyk a maďarská kultúra **zachovali ako prostredie na Južnom Slovensku**.

2B. Budeme sa zasadzovať o to, aby sa na Slovensku **určovali práva na používanie jazyka národnostnej menšiny na základe používania jazyka národnostnej menšiny a nie na základe národnosti**. Cieľom teda je, aby terajšia racionálna 15-percentná hranica na používanie jazyka národnostných menšín bola viazaná na používanie jazyka, nie na hlásenie sa k národnostnej menšine.

2C. Je nevyhnutné, aby sa **sčítanie ľudu zameriavalo na štruktúru znalosti jazykov**, nie iba na materský, resp. najčastejšie používaný jazyk. Získali by sme reálnejší obraz o latentnej znalosti maďarského jazyka, o tom, ako funguje dvojjazyčnosť a ako pokračuje asimilácia na národnostne zmiešaných územiach.

2D. Budeme iniciovať, aby sčítanie ľudu – na základe vzoru niektorých západných krajín – umožnilo **priznanie viacnárodnostnej identity**. V situácii, keď výrazná časť občanov krajiny pociťuje príslušnosť k dvom, resp. viacerým etnikám, považujeme za nepochopiteľné a zbytočné, aby Slovensko nútilo svojich občanov robiť v tejto otázke rázne a jednoznačné rozhodnutia. Táto otázka sa netýka len maďarskej menšiny, ale aj Rómov, Rusínov, Ukrajincov, Nemcov a. i.

2E. Budeme iniciovať, aby sa všetky vlády v Maďarsku stotožnili s **cieľom zachovania jazykového prostredia**, aby tomuto cieľu prispôbili svoju dotačnú politiku. Ďalej navrhujeme, aby prvotným cieľom súkromných zdrojov nasmerovaných do maďarského školstva bolo oslovenie práve tých občanov, ktorí prichádzajú z jazykovo zmiešaného prostredia. Považujeme za nesprávne, že práve občania, ktorí nenavštevujú maďarské výchovno-vzdelávacie zariadenia, sú vylúčení zo systému dotácií: maďarská národná

politika musí vystúpiť z bájneho kruhu čistých identít a musí rozpoznať existenciu multiidentít. Dotácie z Maďarska sa nedostávajú práve tam, kde by boli najpotrebnejšie: k asimilujúcim sa spoluobčanom.

2F. Realizácia objasňujúcej a vysvetľujúcej kampane, ktorej cieľovou skupinou by boli občania pochádzajúci **zo zmiešaného prostredia alebo majúci maďarský pôvod**, sa javí ako nevyhnutná. Jej cieľom by bolo získavanie sympatií k maďarskej národnostnej menšine. Spoločenstvo Maďarov na Slovensku potrebuje spojencov, ktorí ho dokážu podporiť politicky, ekonomicky, ale diskurzívne – aj v rovine oficiálnej sebadefinície. Kampaň by mala iniciovať odpoveď jednotlivcov na otázku: „Čo je v tebe maďarské?“

2G. Navrhujeme, aby pre absolventov stredných a vysokých škôl, ktorí sa necítia istí v znalosti maďarského jazyka, boli organizované **bezplatné náhradné jazykové kurzy**, ktoré by im pomohli uplatniť sa aj na maďarských jazykových územiach. Tieto jazykové kurzy by sa okrem regionálnych centier na území Južného Slovenska mohli organizovať aj na územiach diaspóry (napr. Nitra). Za optimálnu považujeme situáciu, ak by ich fungovaniu pomohlo aj čiastočné financovanie zo strany maďarskej vlády. Cieľom týchto kurzov by bolo pritiahnúť k nášmu spoločenstvu tých ľudí,

ktorí vypadli z maďarského školského systému, no hlásia sa k svojmu pôvodu a identite a chcú byť súčasťou maďarského spoločenstva na Slovensku.

2H. Navrhujeme, aby Ministerstvo školstva SR zabezpečilo **maďarské jazykové kurzy** v tých obciach a mestách etnicky zmiešaných oblastí, kde nie sú školy s vyučovacím jazykom maďarským. Tie by zabezpečili zachovanie maďarských jazykových kompetencií pre žiakov, ktorí navštevujú školy s vyučovacím jazykom slovenským.

2I. Považujeme za dôležité, **aby Rómovia, ktorí majú materinský jazyk maďarský a dorozumievajú sa po maďarsky, tvorili neoddeliteľnú súčasť nášho spoločenstva**. Budeme sa snažiť o to, aby ich spolužitie s nerómskym obyvateľstvom bolo čo najlepšie. Budeme sa usilovať o to, aby si maďarskí Rómovia osvojili maďarský jazyk na čo najvyššej úrovni. Otázka kvality maďarsko-rómskeho spolužitia si zasluhuje veľkú pozornosť, lebo je zárukou budúcnosti Maďarov v mnohých regiónoch Južného Slovenska.

2J. Od Slovenska a jeho vlády očakávame, že na rozdiel od súčasného stavu bude v Ústave SR zakotvená **rovnosť štátotvorného národa a tradičných národnostných menšín**. Aj keď táto skutočnosť nemá určujúci vplyv na každodenný

život, je zrejmé, že stabilné národnostné spoločenstvá sa dajú dlhodobu udržať a rozvíjať len v takej krajine, v ktorej sú nielen objektmi, ale aj spolutvorcami politiky štátu.

3. SAMOSPRÁVA

Maďarská menšina na Slovensku má dnes veľmi obmedzené právo na samosprávu. Objavuje sa len na úrovni jednotlivých obcí, aj to len v prípade, ak tieto obce vedú Maďari. Napriek tomu, že Maďari sú prítomní aj na vyšších samosprávnych úrovniach, nemáme vlastnú okresnú, krajskú ani celoštátnu samosprávu. Nehovoriac o tom, že pre maďarskú národnostnú menšinu je súčasne územnosprávne usporiadanie krajiny nevýhodné. Regióny obývané Maďarmi sú účelovo rozdelené do zmiešaných okresov a krajov. Región Južného Slovenska bol rozdelený do niekoľkých neorganických územnosprávnych celkov.

Našou hlavnou snahou v tejto oblasti musí byť získanie kultúrnej a školskej samosprávy. Vzhľadom na rozdrobenosť regiónov obývaných Maďarmi územná autonómia ako riešenie našich problémov je neadekvátne. Cieľom týchto snáh musí byť vytvorenie vlastnej hodnotnej a rozvinutej školskej a vzdelávacej sústavy. Aby Maďari na Slovensku mohli bývať v regiónoch, ktoré sú pre nich prirodzené a kde ich slovo má patričnú váhu a je aj vypočítané.

3A. Medzi strategické ciele strany Most-Híd v oblasti národnej politiky patrí **kultúrna a školská samospráva pre Maďarov na Slovensku**. Len tak sa dá zabezpečiť systematický rozvoj týchto inštitúcií. Iba takto sa môžu naše školy a kultúrne ustanovizne podieľať na zachovaní a rozvoji národnej identity Maďarov na Slovensku. Táto samospráva by sa zabezpečovala cez menšinovú radu volenú príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny. Rada by bola volená na štvorročné obdobie.

3B. Základným pilierom vybudovania potrebného systému inštitúcií je **prijatie zákona o postavení národnostných menšín** a jeho uvedenie do praxe. Zákon by mal obsahovať presnú definíciu právneho postavenia menšín, ich základné práva, možnosti nad rámec týchto práv, ich samosprávne formy a inštitúcie, rámce na dlhodobú podporu kultúry národnostných menšín a zároveň aj oficiálne symboly a sviatky jednotlivých menšín. Takýto zákon by umožnil vypočítateľné strategické plánovanie. Tvoril by základňu na vybudovanie a prevádzku vyššie spomínaných samosprávnych inštitúcií.

3C. Pre obdobie, kým sa vytvorí menšinová rada, je veľmi dôležitá **obsahová a organizačná stabilizácia vládnej pozície, zodpovednej za národnostné menšiny**. Na základe skúseností z uplynulých vo-

lebných období to považujeme za dôležité aj preto, aby sa zodpovedná osoba namiesto riešenia neustálych organizačných a kompetenčných zmien mohla viac sústrediť na obsah svojho poslania.

3D. Ďalšou snahou je **reorganizácia existujúcej verejnej správy** v súlade so sociálnymi, ekonomickými a kultúrnymi danosťami regiónov. Konceptia z dielne strany Most-Híd počíta s viacerými krajmi, ktoré sú rozlohou menšie, ale sú prirodzené pre ich obyvateľov a boli by schopnejšie plniť úlohy, ktoré sú na ne kladené.

3E. Podľa nášho názoru by bolo vhodné **prehodnotiť aj rozdelenie obcí do okresov**. Budeme navrhovať zrušenie nezmyselne malých okresov, rozdelenie nezmyselne heterogénnych okresov a približné zjednotenie rozlohy jednotlivých okresov. Miestami by sme radi videli aj preradenie jednotlivých obcí z okresu do okresu, napríklad v prípade obce Ladice (ZM – NR). Dnes je päť z desiatich najväčších okresov obývaných Maďarmi, ale medzi najmenšími nie je ani jeden. Na území Južného Slovenska považujeme za potrebné usporiadať minimálne okresy: Novozámocký, Trebišovský, Veľkokrtíšsky a Revúcky.

3F. V tých prípadoch, kde je zosúladenie územnosprávneho členenia s vnímaním obyvateľov týchto

území nemožné, navrhujeme ako alternatívu k administratívne začleneniu **posilnenie organických regionálnych identít**. Územia ako Použie alebo Podzoborie majú pre tamajších obyvateľov zmysel a význam.

3G. Strana Most-Híd chce vytvoriť rámec **pre stabilné financovania menšinovej kultúry**. Návrh ráta s vytvorením modelu menšinovej kultúrnej samosprávy, ktorá by prostredníctvom novovzniknutej Rady pre maďarskú menšinovú kultúru umožnila vytvorenie a uplatnenie kultúrnej politiky menšiny. Aby sa zachovala rovnováha medzi podporou významných kultúrnych inštitúcií a podporou ambiciózných žiadateľov, návrh ráta s dôsledným uplatnením princípu odbornosti a transparentnosti.

4. ŠKOLSTVO

Kľúčom k budúcnosti a k zachovaniu tak maďarskej menšiny, ako aj všetkých národnostných menšín sú národnostné školy. Situácia ani tu nie je ružová: inštitucionálny systém má nedostatky, maďarské školy nie sú všade, kde žijú Maďari, situácia vyučovania v maďarskom jazyku je nejasná, nestabilná a metodicky poddefinovaná. Existujúci školský systém nevie pre maďarských rodičov jednoznačne poskytnúť lepšiu alternatívu oproti slovenským školám. Výsledkom je skutočnosť,

že mnoho detí s maďarským materinským jazykom navštevuje slovenské školy a mnoho detí po ich absolvovaní zmení svoju identitu i jazyk. Na základe školských štatistických údajov minulého desaťročia sa dá konštatovať, že 15 – 20 % detí zo zmiešaných manželstiev, ktoré vstúpili do školského systému, navštevuje väčšinové školy, a tak maďarské školstvo na Slovensku stráca žiakov nielen z demografických príčin, pre klesajúci počet narodených detí. V uplynulom desaťročí zaniklo 32 maďarských málotriedok a počet žiakov klesol takmer o 8-tisíc.

Podmienky, aké potrebuje udržateľný školský systém, ktorý vie zabezpečiť budúcnosť maďarského spoločenstva na Slovensku, sme načrtli už vyššie: teda školská samospráva a zacielenie na odovzdávanie jazykových a kultúrnych kompetencií. Tieto dve podmienky rozšírime o ďalší pilier: existujú také národnostné ciele, ktoré sa nemôžu podriaďovať kritériám finančnej efektívnosti. Typickým príkladom sú maďarské výchovno-vzdelávacie inštitúcie, ktorých zachovanie považujeme za základ aj pre zachovanie a rozvoj samotného spoločenstva. Pedagógom netreba vysvetľovať, že ten, kto získa základy vzdelania v materinskom jazyku, dosiahne v budúcnosti lepšie výsledky. Práve preto je naším cieľom posilnenie siete vzdelávacích inštitúcií s vy-

učovacím jazykom maďarským na Slovensku.

Cieľom nami navrhovaného systému kontroly kvality je obnovenie profesijnej kultúry menšinových škôl, nahradenie tradičného frontálneho vyučovania novými, na interakcii žiakov založenými kooperatívnymi metódami a formami učenia. Národnopolitická argumentácia ako nástroj presvedčania rodičov v otázkach voľby školy už neobstojí, prioritou má byť zodpovedné garantovanie udržateľnej siete menšinových škôl, aby rodič, ktorý si vybral maďarskú školu, mal istotu, že prácu menšinovej vzdelávacej inštitúcie, ktorú jeho dieťa navštevuje, charakterizuje efektívnosť, výkonnosť, kvalita a v neposlednom rade nezaujatosť – a to všade na Slovensku.

4A. Z hľadiska prežitia systému maďarského školstva je vznik **maďarskej školskej samosprávy** existenčnou otázkou. Pri súčasnom tlaku na efektívnosť a problémoch s počtom žiakov sa to javí ako jediná možnosť. Jedine takto sa dá zabezpečiť nielen udržanie systému, ale aj rozvoj špeciálnych metodických kompetencií.

4B. Najväčším nedostatkom škôl s vyučovacím jazykom maďarským oproti konkurentom je bezpochyby úroveň vyučovania slovenského jazyka. Práve preto iniciujeme

jeho **vyučovanie ako druhého jazyka („cudzieho jazyka“)** na našich školách aj s vypracovaním prislúchajúcej metodiky. Maďarské školy sa len vtedy môžu stať konkurencieschopnými voči školám s vyučovacím jazykom slovenským, ak rodičia budú mať istotu, že ich deti si okrem dôkladného osvojenia maďarského jazyka a kultúry osvoja aj slovenský jazyk na takej úrovni, že sa budú vedieť uplatniť. Popri dokonalom osvojení materinského jazyka má zásadný význam aj **zlepšenie kvality a účinnosti vyučovania slovenčiny**. Cieľom je, aby sa žiaci základných škôl naučili oveľa lepšie komunikovať v štátnom jazyku. Dobrým východiskom by bola výučba slovenčiny ako cudzieho (druhého) jazyka na základe implementácie metód kooperatívneho učenia. Na dosiahnutie tohto cieľa je potrebné čím skôr vypracovať vzdelávací program, osnovy, zabezpečiť učebnice, pomôcky, metodiku a ďalšie vzdelávanie pre učiteľov národnostného školstva.

4C. Zatváranie málotriednych škôl v maďarských obciach je pre nás **neprijateľné**. Ich likvidácia môže zároveň znamenať aj likvidáciu maďarského spoločenstva v týchto obciach. Málotriedne školy sa musia vyňať spod čisto ekonomických hodnotiacich kritérií. Ich činnosť je nutné hodnotiť s ohľadom na spoločenskú úlohu týchto škôl. Bude to mať, samozrejme, aj

ekonomické dosahy. V optimálnom prípade by sme mali hovoriť skôr o znovuzavedení týchto inštitúcií na územiach, kde je počet Maďarov vysoký a maďarské školy neexistujú (napr. Nitra, Číž, Imeľ atď.).

4D. Kvalita vyučovania na školách s vyučovacím jazykom maďarským by sa mala overovať **periodickými kompetenčnými meraniami**. Tie by umožnili získať objektívny obraz o výkonnosti celého výchovno-vzdelávacieho systému. Systém kontroly kvality je pre maďarské národnostné školstvo možno ešte dôležitejší ako pre väčšinové školstvo. Je nevyhnutné, aby sa obnovila **sieť inšpektorov národnostného školstva**, ktorí ovládajú vzdelávací jazyk školy a vykonávajú sústavný odborný dozor vzdelávacích inštitúcií s vyučovacím jazykom maďarským na juhu Slovenska. Pri utváraní systému môžu byť použité skúsenosti väčšinového školstva, ako aj praktické skúsenosti vzdelávacích systémov susedných štátov. Kľúčovou požiadavkou vybudovania systému je vytvorenie siete odborného dohľadu pre národnostné školstvo (má ovládať jazyk vzdelávania) a **vytvorenie národnostného výskumného a rozvojového centra**, ktoré bude podporovať rozvojové programy a zabezpečiť výskum v oblasti menšinového vzdelávania. Zároveň za veľmi dôležité považujeme upevnenie pozície Metodicko-pedagogického centra v Komárne.

4E. V kontexte menšinových škôl na Slovensku sa javí ako nevyhnutné analyzovať kvalitu výkonu tried na začiatku a na konci 4., 6. a 8. ročníka **vstupnými a výstupnými meraniami** v materinskom jazyku žiakov. Systém pravidelného merania - hodnotenia (závisel by od systému monitorov) by vo veľkej miere prispel ku kvalitatívnej transformácii národnostného školstva a poskytoval by presné údaje o pedagogickom výkone jednotlivých škôl.

4F. Z hľadiska cieľov nášho spoločenstva by bolo žiaduce **posilnenie stredných odborných škôl s vyučovacím jazykom maďarským**, zvýšenie ich počtu a odstránenie regionálnych rozdielov. Táto sieť je v súčasnosti nevyhovujúca, v niektorých regiónoch nedostupná, čo má za následok, že mnoho žiakov sa vzdá odborného vzdelávania v materinskom jazyku. Naším dlhodobým cieľom je umožniť také odborné vzdelávanie žiakov v materinskom jazyku, ktoré reflektuje požiadavky trhu. Ďalšie myšlienky k téme sú v kapitole Vzdelávacia politika.

4G. Vysokoškolské vzdelávanie v maďarskom jazyku na Slovensku má význam len v takom prípade, ak jeho úroveň dosahuje aspoň celoslovenský štandard. V opačnom prípade oslabuje naše spoločenstvo. Cieľom pre budúcnosť je preto **zlepšovanie úrovne vzdelávania**

na maďarskej vysokej škole na Slovensku a efektívnejšia kontrola jej fungovania. Platí to najmä pre výchovu pedagógov, čo má zásadný vplyv na úroveň pripravenosti budúcich generácií. Viac o téme v kapitole „Vzdelávacia politika“.

4H. Školy sú priestorom aj pre integráciu maďarských Rómov; bolo by účelné vypracovať a začleniť do učebných plánov na maďarských školách také učivo, ktorého cieľom by bola **kultúrna integrácia maďarských Rómov na území Južného Slovenska**. Mnohé školy, ale aj učitelia a pedagógovia, sú na prítomnosť rómskych detí na maďarských školách nepripravení. Zlepšenie v tejto oblasti sa dá dosiahnuť práve efektívnou metodickou prípravou a úprimnejšou strategickou integračnou snahou.

4I. Je nevyhnutné **zabezpečiť vybavenie národnostných škôl modernými učebnicami**. Cestou, ako dosiahnuť tento cieľ, môže byť už spomenutá liberalizácia trhu s učebnicami a/alebo inovácia metodologickej základne, autonómia maďarského školstva.

4J. Podporujeme **prehodnotenie nástrojov zameraných na zabezpečenie konkurencieschopnosti škôl**, vytvorenie rámca odbornej a inštitucionálnej spolupráce so slovenskými školami regiónu, vznik školských sietí. Zároveň podporuje-

me spravidelnenie a prehĺbenie odborných kontaktov s maďarskými a inými zahraničnými vzdelávacími inštitúciami.

4K. Efektívne konanie dokáže rozšíriť okruh zdrojov, ktoré sú dostupné pre menšinové vzdelávanie. Krokom vpred môže byť **vytvorenie podmienok na trvalé skvalitnenie schopnosti menšinových škôl reagovať na vyhlásené výzvy, realizovať projekty**, najmä vo vzťahu k zdrojom a projektom EÚ. Iba malý zlomok z celkového počtu škôl na juhu Slovenska je zapojený do programov, ktoré sú financované zo zdrojov EÚ, vytvára strategické partnerstvá. Znásobenie ich počtu sa dá docieľiť iba zabezpečením externistov, ktorí poskytnú odbornú pomoc pri tvorbe projektov. Je potrebné klásť dôraz na **iniciovanie spolupráce v rámci regionálnych projektov**. V záujme realizovateľnosti a udržateľnosti projektov považujeme za dôležité zabezpečiť odborné hodnotenie, meranie výsledkov (externý monitoring).

4L. **Podpora odbornej spolupráce škôl s vyučovacím jazykom maďarským na juhu Slovenska**, podpora maďarských škôl s cieľom vytvoriť vzdelávaciu sieť – organizovanie pravidelných (aj v mesačných intervaloch) odborných fór, hospitácií, výmeny učiteľov a odborných diskusných workshopov – by vo výraznej miere prispeli k vytvoreniu

takého systému vzdelávacích inštitúcií, ktorý zaručuje porovnateľnosť kvality poskytovaných služieb. Bez zabezpečenia systematického transferu vedomostí, bez horizontálnej priechodnosti systému vzdelávania nemôžeme hovoriť o sieti maďarských škôl na Slovensku, ale iba o voľne prepojených samostatných inštitúciách.

4M. V záujme zefektívnenia odbornej prípravy na výchovný a vyučovací proces považujeme za nevyhnutné **prijatie zákona o vedení pedagogickej dokumentácie na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín** v súlade so zákonom o používaní jazykov národnostných menšín.

5. JAZYKOVÉ PRÁVA

Ak sa zhodneme na tom, že centrom národnopolitických snáh má byť zachovanie jazyka ako stmelujúceho prvku, tak téma jazykových práv a jazykového zákona sa zhodnocuje ešte viac, ako to bolo doteraz. Asymetriu dnešného stavu dokázal riešiť jazykový zákon o používaní jazykov národnostných menšín prijatý za vlády Ivety Radičovej len čiastkovo. Je nutné poznamenať, že maďarský jazyk sa nepoužíva ani v zákonom daných možnostiach v tých obciach, kde žije väčšina maďarských obyvateľov. Legislatíva je dnes neprehľadná, nepresná a neraz aj nedôsledná.

Myslíme si, že štát si musí uvedomiť, že Slovensko je viacjazyčné a túto skutočnosť má reflektovať aj legislatíva. Cieľom je, aby maďarský jazyk dostal stabilný priestor na verejných priestranstvách, inštitúciách a v styku s úradmi na území Južného Slovenska. Cieľom je nastolenie symetrie medzi štátnym jazykom a jazykom, ktorým rozpráva každý desiaty občan našej krajiny a ktorý je na týchto územiach historicky prirodzený. Dosiahnutie tohto cieľa závisí od samosprávnosti, čiastočne od zákonných úprav, ale aj od uvedomelého postoja občanov k používaniu maďarského jazyka.

5A. Najdôležitejším dlhodobým cieľom je **uznanie maďarského jazyka ako regionálneho úradného jazyka na území Južného Slovenska**. Podarilo by sa tým odstrániť asymetrický stav, kde sú proti sebe explicitne preferovaný úradný jazyk a menšinový jazyk.

5B. Naším dlhodobým cieľom je zmena ducha doterajších právnych predpisov: od princípu „čo nie je zakázané, to sa môže“ k princípu „**môže sa aj to, čo nie je povinné**“. Inak povedané: súčasná právna úprava používania jazykov národnostných menšín upravuje, za akých podmienok sa môžu používať. Pritom implicitne vylučuje všetky ďalšie možné prípady ich používania. Dáva minimálny priestor na ich povinné využívanie. Optimálna právna

úprava by nechala otvorený priestor na používanie menšinových jazykov a upravovala by povinnosť, kde sa majú používať. Takouto povinnosťou by bolo napr. uvádzať všetky oficiálne nápisy aj v jazyku národnostných menšín tam, kde žijú.

5C. Prvoradou úlohou pre nás zostáva dosiahnuť stav, aby **občania využívali svoje zákonné práva**. Táto úloha má dve dôležité časti: na jednej strane informačnými kampaniami a publikáciami zvyšovanie právneho povedomia občanov a na druhej strane odstránenie nepresností, neprehľadnosti a nekonzistentných ustanovení v existujúcich zákonoch. Dobrá právna jazyková legislatíva má byť jasná a zrozumiteľná a má sa všetkými možnými spôsobmi vyvarovať navádzaniu na autocenzúru.

5D. Dôležitým faktorom je pomoc **pri uplatňovaní existujúcich práv** cez systémové stimuly. Napríklad chýbajúce dvojjazyčné dokumenty a terminológia, čiastočné pokrytie nákladov na plnenie týchto úloh zo štátneho rozpočtu alebo preferovanie úradníkov miestnej samosprávy, ktorí ovládajú oba jazyky. Prax ukazuje, že uplatňovanie menšinových jazykových práv bez patričných stimulov naráža na odpor aparátu a systému.

5E. Aj naďalej budeme nápomocní pri zabezpečovaní **vizuálnej a pís-**

somnej dvojjazyčnosti so zvláštnym dôrazom na cestné a železničné označenia a tabule, na prácu a úradnú komunikáciu miestnych samospráv v obciach s maďarskými obyvateľmi, na dvojjazyčnosť úradných nápisov týchto obcí v plnom rozsahu a na vydávanie dvojjazyčných informačných materiálov. V tejto oblasti vidíme veľký priestor na spoluprácu medzi miestnou a parlamentnou politikou a tretím sektorom.

5F. Podporujeme vytvorenie **vládnej inštitúcie na podporu zjednotenia administratívneho maďarského jazyka na Slovensku**. Kompatibilita už existujúcich zdrojov a literatúry (preklady zákonov, slovensko-maďarský právny slovník) je nedostatočná, neexistuje jednotná norma používania úradno-administratívneho maďarského jazyka dostupná aj pre verejnosť. K úlohám novej inštitúcie by patrilo zabezpečenie prekladu zákonov a právnych noriem, zosúladenie terminológie, preklad povinných dokumentov a príprava informačných materiálov. Výsledky jej činnosti by boli zverejnené na webových stránkach, ktoré budú voľne dostupné verejnosti.

**POLITIKA
RIEŠENIA
CHUDOBY
A RÓMSKA
POLITIKA**

Jedným z najnepríjemnejších javov hospodárskej krízy je ďalšie prehlbovanie chudoby vo všetkých krajinách, Slovensko nevynímajúc. Paralelne so zosilnením extrémistických zoskupení sa do popredia dostáva nevyhnutnosť riešenia otázok marginalizovaných Rómov, čo bezprostredne a veľmi silne súvisí aj s hlbokou chudobou.

Z toho dôvodu chceme načrtnúť kontúry politiky, ktorá umožní efektívne konanie štátu v danej otázke. Strana Most-Híd považuje za prioritné, aby štát nepremárnil ďalšie desaťročia na polovičaté riešenia, formálne programy a nezmyselné projekty. Navrhujeme komplexné kroky predstavujúce dlhodobú stratégiu, ktoré budú spoločne schopné obrátiť súčasné nepriaznivé tendencie.

Musíme si uvedomiť, že riešenie tejto problematiky je v záujme všetkých občanov Slovenska. Práve preto všetky kapacity vrátane finančných a ľudských, ktoré budú vložené do riešenia načrtnutých problémov, budú použité v záujme celej spoločnosti. Potrebujeme mať dobre nastavenú legislatívu, ale aj jej efektívny výkon na mieste. Inými slovami: potrebujeme všeobecné riešenia, ktoré sa dajú prispôbiť pomerom konkrétnych oblastí. Naše riešenia môžu prinášať úspech jedine vtedy, ak vykonaná práca bude mať dlhodobé smero-

vanie a bude nezávislá od výmeny vlád a zodpovedných osôb. V tomto duchu sa náš materiál snaží nadväzovať na tie prvky politiky predošlých vlád, ktoré považujeme za úspešné a užitočné.

RÓMSKA POLITIKA ALEBO POLITIKA RIEŠENIA CHUDOBY?

To, či štát potrebuje mať osobitnú rómsku politiku, alebo či sa problém marginalizovaných Rómov má riešiť v rámci sociálnej politiky, je ťažká otázka. Na túto dilemu sa už zrodili rôzne odpovede, no ani jedna z nich sa neosvedčila. Väčšina doterajších štátnych opatrení bola „farboslepá“, formálne nebola zameraná vyslovene na Rómov. Jedným z hlavných dôvodov bolo aj to, že neexistuje „rómske sčítanie obyvateľov“, nie sú k dispozícii etnické údaje, teda štát formálne nevie, kto je Róm. Uvedený fakt však nespôsobuje len problémy, z viacerých aspektov je aj výhodou: keď neexistuje rómsky register, nemôže to ani zneužiť nijaký radikál, respektíve nemusia „sa odhaliť“ ani osoby s viacnásobnou identitou.

Na druhej strane problémy Rómov sú často skutočne totožné s problémami nerómskeho obyvateľstva žijúceho v ich okolí. Ani v samotných osadách nežijú len Rómovia. Ešte dôležitejšie je však uvedomiť si, že významná časť Rómov vôbec

nie je odkázaná na štátnu pomoc a Rómovia zo stredných a vyšších vrstiev spoločnosti v žiadnej forme nemusia byť cieľovými subjektmi sociálnej politiky alebo špeciálneho zaobchádzania.

Podstatným faktom pritom je i to, že chudoba Rómov má naozaj aj určité etnické aspekty. Rómske kultúry majú svoje špecifiká a nie vždy sú stopercentne kompatibilné s očakávaniami moderného slovenského štátu. Za kultúrny problém je možné považovať aj stratu identity osôb, ktoré dobrovoľne alebo vynútené opustili svoju vlastnú komunitu. Rómske kultúry robia dobrú službu svojim príslušníkom, ak im pomáhajú v prežití aj v tých najťažších podmienkach, pritom však často prispievajú aj k reprodukcii chudoby.

Z predchádzajúcich riadkov vyplýva, že rómska otázka je **sociálnou**, ale zároveň aj **etnickou otázkou** a tieto dva aspekty úzko súvisia. Existujú problémy, ktoré si vyžadujú špecifickú rómsku politiku (školsťvo, diskriminácia), sú záležitosti, ktoré patria do okruhu sociálnej politiky či politiky riešenia chudoby (regionálne rozdiely, panelové sídliská, osady), a existujú aj hybridné problémy. Tento dvojitý charakter problému **staví štát pred neobvyklý výzvu**, na ktorú systematicky nedokáže reagovať.

Strednou cestou je poznanie, že **prevažná väčšina ľudí žijúcich v hlbokoj chudobe patrí dnes k rómskej populácii**. Práve preto je správnym postupom „**naladiť**“ **sociálnu politiku v oblasti riešenia hlbokoj chudoby na problémy Rómov**, ale tak, aby z nej neboli vynechaní ani nerómski chudobní obyvatelia. Najlepším riešením je vytvoriť takú štátnu sociálnu politiku, ktorá dokáže kompenzovať účinky aj rómskych kultúr, aj neukotvenosti, a tak umožní zohľadňovať tento špecifický dvojitý charakter rómskeho problému.

RÓMOVIA NA SLOVENSKU

Na Slovensku žije podľa odhadov **400- až 440-tisíc Rómov (8 %)**, oveľa viac ako podľa nepresných údajov sčítania obyvateľov na základe dobrovoľného hlásenia sa k národnosti. Medzi deťmi v školskom veku bol pomer Rómov v roku 2001 **8,3 %**, dnes môže byť vyšší. Na základe tohto je možné očakávať, že ich podiel na celkovom počte obyvateľov krajiny najneskôr okolo roku 2025 **môže presiahnuť 10 %**. Menej známa je však skutočnosť, že takmer **polovica Rómov žije integrovane** medzi nerómskymi obyvateľmi. V marginalizovaných segregovaných osadách žije len menej ako pätina z nich. Atlas splnomocnenca vlády pre rómske komunity na rok 2013 uvádza **804 osád** – vrátane tých, ktoré sa

nachádzajú vnútri obcí – , kde pravdepodobne žije viac ako 200-tisíc Rómov, v mnohých prípadoch bez prístupu k základnej infraštruktúre. Väčšina z nich žije v rodinných domoch, ale zhruba každý piaty v panelovom dome a presne toľko isto v improvizovaných chatrčiach či obydliach. Ich územné rozloženie je veľmi nerovnomerné: kým v severných či severovýchodných okresoch ich podiel nedosahuje ani 0,5 %, v dvoch východných krajoch (Prešovskom a Košickom), ako aj na Gemeri, Spiši či v južných okresoch je ich podiel všeobecne vyšší, miestami dosahuje až 25 % celkového počtu obyvateľov okresu.

Štyridsaťštyri percent rómskej populácie patrí do vekovej kategórie do **25 rokov**, ale iba 6 % rómskych obyvateľov je nad 60 rokov. To sa výrazne líši od celoštátneho priemeru a najviac sa podobá na tendencie v strednej Európe na začiatku 20. storočia. (Tendencie však naznačujú pokles počtu detí aj v okruhu Rómov.) Ich vzdelanostná úroveň je nízka, **dve tretiny Rómov absolvovali len základnú školu**, zvyšná časť populácie väčšinou navštevovala stredné odborné školy. Len dve percentá rómskej populácie majú maturitu; v okruhu rómskych žien sú tieto údaje ešte horšie. Takmer **75 % práceschopného rómskeho obyvateľstva je nezamestnaných** a každý piaty Róm trpí chronickými ochoreniami.

Podľa odhadov ich miera zamestnanosti je na úrovni 10 – 15 %.

V nesúlade s oficiálnou kategorizáciou rómska populácia žijúca na Slovensku prakticky **nevytvára jednotnú národnosť**, ale skladá sa z osobitných a vzájomne výrazne sa odlišujúcich skupín. Najdôležitejšie skupiny sú Romungrovia a karpatskí Rómovia, žijúci už stáročia na tomto území, ďalej olašskí Rómovia, ktorí sa prisťahovali z Rumunska v 19. storočí. Toto rozloženie presahuje aj jazykové hranice: medzi materinskými jazykmi Rómov na Slovensku nájdeme rovnako slovenčinu, maďarčinu, rusínčinu, ako aj rôzne rómske dialekty. Približne tretina Rómov na Slovensku má za materinský jazyk jeden z dialektov rómskeho jazyka a viac ako jedna šestina maďarský jazyk, ostatní slovenčinu. Rozdiely sú aj v ich vlastnom označovaní národnosti: pri sčítaniach obyvateľstva sa značný počet občanov rómskeho pôvodu označí aj za Slováka, Maďara alebo do kategórie nezistených. Rozdiely sú však výrazné nielen z hľadiska priznanej národnosti, pôvodu a materinského jazyka, ale značne sa prejavujú aj medzi asimilantmi, integrovanými a segregovanými, ako aj medzi Rómami zachovávajúcimi niektorú z tradičných rómskych kultúr a tými, ktorí tieto kultúry opustili.

1. SOCIÁLNA POLITIKA

Východiskom sociálnej politiky štátu musí byť princíp, že **základnou povinnosťou štátu je zabezpečiť pre každého svojho občana životné minimum potrebné na prežitie**. Je to záujem nielen podporovaných, ale aj poskytovateľov podpory, veď **solidarita je najdôležitejšou hodnotou európskej kultúry**. Čo sa však týka zdrojov určených na politiku solidarity, so štátnymi a európskymi zdrojmi by sa nemalo plytvať a rozdávať ich bez toho, aby sa čo najviac občanov zapojilo do hodnototvorného procesu. Do sociálnych programov sa musí vniešť účelnosť, efektívnosť a udržateľnosť.

Našou predstavou je správne zameraná stabilná sociálna politika, ktorá odbúrava zbytočné predsudky. Po rokoch výskumov, pilotných projektov a analýz má vláda preniesť dôraz na ich aplikáciu, na reálne riešenia. Myslíme si, že najdôležitejšiu rolu v projektoch musia hrať tí, ktorí poznajú prostredie zblízka. Nastal čas, aby každý občan vedel a videl, že ich spoločné prostriedky sú dobre využité a aspoň v strednom až dlhodobom horizonte aj oni sami pocítia výhody, ktoré sociálna integrácia prinesie.

1A. Je spravodlivým očakávaním, aby práca pracujúcej populácie bola výrazne lepšie odmeňovaná

ako životné minimum poskytované ľuďom odkázaným na štátnu sociálnu podporu. Práve preto sa podľa nás vyžaduje **zvýšenie a udržanie rozdielu medzi maximálnou sociálnou dávkou a minimálnou mzdou**. V takých prípadoch, keď sú členovia rodiny v hmotnej núdzi a jeden z nich sa legálne zamestná, treba ponechať ďalším členom rodiny dávku v hmotnej núdzi.

1B. Podporujeme, aby **vyplatenie časti sociálnych dávok bolo spojené s vykonávaním verejnoprospešných prác**. Po splnení tejto podmienky by sa poskytoval bonus (určité percento navyše), ktorý by bol motiváciou za ochotu poberaateľov dávok vykonávať verejnoprospešné práce. Treba si však uvedomiť, že ani bonusový systém aktivačných prác nemôže nahradiť represívny boj s prácou načierno. Preto tieto politiky musia ísť ruka v ruke.

1C. Za žiadnych okolností **nemôžeme podporiť**, aby vyplatenie dávok bolo spojené s „čistotou dvora“ alebo „usporiadaným životom“. To sú totiž relatívne pojmy a podľa medzinárodných skúseností úradníci často zneužívajú svoje právomoci (korupcia, diskriminácia). Namiesto podobných nemerateľných parametrov sa treba sústrediť na zedefinovanie takých environmentálnych priestupkov, ktoré sú merateľné, možno ich objektívne posúdiť a sú všeobecne platné.

1D. **Karty e-pay**, ktoré by sa mali zaviesť namiesto podpory – popri obavách týkajúcich sa ochrany údajov a popri principiálnych problémoch –, podľa doterajších skúseností často uľahčujú korupciu, keďže sú nevyhnutne spojené s vytvorením siete dodávateľov, ktorí majú potom monopolnú pozíciu voči sociálne najodkázanejším ľuďom a môžu si určiť nereálne ceny. Ich zavedenie sa preto odporúča **jedine v prípade**, ak tieto karty budú použiteľné v čo najväčšom kruhu obchodov.

1E. Vieme si však predstaviť, že z dôvodu ochrany práv detí – vo zvlášť problematických prípadoch, respektíve na žiadosť jedného z manželov – by sa umožnilo úradom **vyplatiť časť sociálnej podpory vo forme kupónov** (na potraviny atď.). Aj keď ani tento systém nie je celkom chránený proti zneužívaniu, vytvorením prekážky sa dá očakávať čiastočné zamedzenie zneužitia štátnych peňazí.

1F. Užitočným krokom by bolo dotvorenie a stabilizácia siete **terénnych sociálnych pracovníkov** vo väčších rómskych osadách na báze už dnes existujúcich štruktúr. Terénni pracovníci pomôžu miestnym v riešení sociálnych problémov (zdravotníctvo, hygiena, rodinné vzťahy, pracovné záležitosti, finančné operácie) i v administratívnych záležitostiach (negramotnosť, vysvetlenie procesov a dokumentov).

1G. Je potrebné venovať sa **úžerníctvu**, ktoré oberie o financie mnohé rodiny už pri vyplatení sociálnych dávok (podľa odhadov minimálne polovica Rómov je dotknutá úžerou). Úžera je komplexný problém, veď v dôsledku nedostatku finančných zdrojov živia tento systém samotní obyvatelia rómskych osád a sú ochotní úžerníkov aj chrániť. Bez ohľadu na to je nutný prísny a nekompromisný zásah Ministerstva vnútra SR voči úžerníkom (sú to ľahko identifikovateľné, známe osoby).

1H. Nedostatok finančných zdrojov na podnikanie v rómskych osadách by bolo možné riešiť systémom ľahko dostupných **mikropôžičiek**, ktoré by boli vyhodnotené a poskytnuté sociálnymi pracovníkmi. Za tieto bezúrokové pôžičky by ručila skupina nezadlžených osôb z okolia žiadateľa. V tejto oblasti by bolo potrebné zároveň zvážiť možnosť zavedenia **modelu tzv. „banky chudobných“**, ktorý sa už v inom kontexte osvedčil.

1I. Treba novelizovať aj zákon **o osobnom bankrote**, ktorý je nefunkčný a nedáva tak šancu dostať sa z dlhovej pasce. Je to možnosť, ako dať človeku, ktorý má veľké dlhy, druhú šancu na nový štart do života.

1J. Na zváženie je aj **potreba centrálného sprísnenia kritérií po-**

skytovania rýchlych pôžičiek vo forme nízkych súm na nákup spotrebného tovaru (pozri pôžičky na občiansky preukaz). Tieto pôžičky sú veľmi lákavé pre každého, no zvlášť to platí pre rómske komunity.

1K. Predstava, že Rómovia sa rozhodnú mať mnoho detí len preto, aby získali príslušné sociálne dávky, je nielen mylná, ale je to aj veľký predsudok. Podľa dát Svetovej banky na Slovensku páry s viac ako štyrmi deťmi tvoria len tri percentá poberateľov dávok v hmotnej núdzi. Rozhodnutie mať deti sa dá **dlhodobo ovplyvniť najmä informačnými programami a programami verejného zdravotníctva, lokálnou prítomnosťou a aktívnym informovaním**. Tréning a podpora miestnych aktivistov silne podporujú efektivitu takýchto programov.

2. TRH PRÁCE

Nezamestnanosť, ktorá je u marginalizovaných komunití mimoriadne vysoká, je podporovaná mnohými rôznymi faktormi: **nízka vzdelanostná úroveň, nestabilita v oblasti zamestnanosti** (dominujú sezónne a periférne práce), **regionálne tendencie na trhu práce** (väčšina marginalizovaných osôb žije v oblastiach, kde je málo pracovných príležitostí) a v prípade Rómov aj **etnická diskriminácia na pracovisku** (najprv sa dostane k práci Neróm). Na základe týchto

faktorov sa málokto z väčšiny trvalo nezamestnaných, a obzvlášť z väčšiny marginalizovaných Rómov, stane konkurencieschopnou pracovnou silou. To však neznamená, že sa ich treba zrieknuť: pre generáciu ich detí treba zabezpečiť cestu k uplatneniu cez školskú politiku. V čo najväčšej miere však treba zapojiť do práce dospelých.

Nemôžeme nevnímať **obrovský podiel tzv. čiernej práce**: podľa jednotlivých odhadov **dve tretiny** príjmov marginalizovaných domácností pochádza z neformálnych zdrojov. **Veľká časť Rómov pracuje**, no nelegálne. Čierna práca nastoluje predovšetkým problém dvojitého príjmu (sociálna dávka, práca), ktorý vyvoláva oprávnené rozčúlenie u tých, ktorí pracujú legálne. Pritom značná časť čiernej práce nie je vôbec tajná, len úrady nemajú kapacitu na jej priebežné sledovanie.

2A. Treba motivovať zamestnávateľov **na zamestnávanie evidovaných nezamestnaných**. Napríklad tak, že dávku na podporu v nezamestnanosti poskytneme zamestnávateľovi vo forme príspevku vo výške podpory a počas obdobia trvania podpory, na ktorú by nezamestnaná osoba mala nárok, ale s povinnosťou vytvorenia pracovného miesta na dvojnásobok tohto obdobia. Z pohľadu uplatniteľnosti na trhu práce sú veľmi dôležité prvé mesiace nezamestnanosti. Tým-

to spôsobom by sa podchytilo zamestnávajúce ľudí, ktorí stratili prácu v nedávnej minulosti, čím by sa predišlo ich spadnutiu do sociálnej pasce po vyčerpaní podpory v nezamestnanosti a tiež pomalej strate pracovných návykov.

2B. Je potrebné motivovať zamestnávateľov **na zamestnanie evidovaného nezamestnaného**, ktorý poberá dávku v hmotnej núdzi už aspoň 3 roky. Zamestnávateľovi treba poskytnúť príspevok na odvody zo mzdy a doplniť to daňovou odpočítateľnou položkou počas tohto obdobia vo výške mesačnej dávky v hmotnej núdzi nezamestnaného. Uvedeným opatrením máme šancu prinavrátiť pracovné návyky nezamestnaným z najťažšej skupiny z hľadiska umiestniteľnosti na trhu práce a súčasne znížiť stav dlhodobu evidovaných nezamestnaných.

2C. **Spustenie rozsiahlych programov verejnoprospešnej práce** môže byť užitočným opatrením, ale len pri splnení určitých podmienok. Je potrebné vytvoriť zmysluplnú prácu. Dobrým príkladom je verejnoprospešný protipovodňový program Radičovej vlády, ktorého obnovenie by bolo prínosné. V prípade hocikakej aktivačnej práce je nesmierne dôležité kontrolovať obe strany (aj obce, aj pracovníkov), aby sa dalo predísť zneužitiu prostriedkov.

2D. Treba zvážiť možnosť podpory **odbornej výučby orientovanej na tie odbory, kde je merateľný nedostatok pracovnej sily**. Možným riešením je tiež podpora odbornej výučby orientovanej na konkrétne pracovisko. Ide o takú výučbu, kde sa zabezpečí aj zamestnanie vyučenej pracovnej sily v strednodobom horizonte.

2E. Nezamestnanosť marginalizovaných osôb nie je len ich chybou: väčšina z nich žije v takom regióne, kde je nezamestnanosť aj tak vysoká (Spiš, Gemer atď.). Je potrebné odštartovať starostlivo naplánované **komplexné regionálne programy na podporu znevýhodnených skupín s cieľom vytvoriť nové pracovné príležitosti**. Inak sa napriek všetkým doškolovaniam a verejnoprospešným prácam ťažko dosiahne skutočný pokles trvalej nezamestnanosti.

2F. V tomto kontexte je potrebné zamyslieť sa nad **diskrimináciou Rómov na pracoviskách**: pri prijímacích pohovoroch do zamestnania – v prípade rovnakej kvalifikácie – väčšina zamestnávateľov sa rozhodne zamestnať Neróma. Je to zásadná nevýhoda v takých regiónoch, kde je veľká nezamestnanosť a o každé jedno pracovné miesto sa vedie prudký boj.

2G. Je potrebné sprísniť sankčné mechanizmy pre prípady realizácie

zamestnávania v sivej ekonomike. Navrhujeme, aby za chytenie pri čine bola pokuta udelená nelegálnemu „zamestnávateľovi“, zosúladená so sociálnou dávkou poberanou „zamestnancami“, a to tak, že napr. počas 12 mesiacov **by bol čierny zamestnávateľ povinný platiť dotyčnému sociálne dávky namiesto štátu**. Toto opatrenie by odradilo zamestnávateľov od nelegálneho zamestnávania.

2H. Pritom sa však vyžaduje **intenzívnejšia prítomnosť úradov (kontrola)** v osadách v záujme sledovania presných vzorov zamestnania a na potlačenie sivej a čiernej ekonomiky.

2I. Dôležitým zdrojom príjmu pre osoby v chudobe je zber druhotných surovín. Spoločensky užitočným opatrením by bola **zmena zamerania zberu surovín na recyklovateľný odpad (PET fľaše atď.)**: bolo by to ekologicky užitočné riešenie, pričom by nepobádalo ľudí na krádeže. Treba na to vytvoriť systém výkupu recyklovateľného odpadu. Je nevyhnutné skryte **testovať zberne farebných kovov formou skúšobných nákupov** a vylúčiť z tejto činnosti tých, ktorí prijímajú evidentne kradnuté predmety.

3. ŠKOLSTVO

Pre marginalizované skupiny, a obzvlášť pre Rómov, školstvo zname-

ná šancu vytrhnúť sa zo súčasnej situácie: **absolventov škôl musíme v budúcnosti pripravovať na výzvy súčasnej doby lepšie** ako ich rodičov. Zaostávanie Rómov v oblasti vzdelávania **sa začína hneď na začiatku**: keďže neintegrovaní Rómovia odovzdávajú svojim deťom výrazne odlišné vedomosti a zručnosti ako väčšinové spoločenstvo, tieto deti nebudú schopné správne interpretovať úlohy a nájsť zmysel výučby. Namiesto toho sa však rýchlo naučia, kde majú „svoje miesto“ voči spolužiakom. Tento stav si vyžaduje skorý zásah. Cieľom nemá byť výchova vysokoškolských absolventov, ale zvýšenie počtu absolventov základných škôl a žiakov nastupujúcich na stredné školy.

3A. Je potrebné **dobudovať sieť predškolských zariadení a komunitných centier** v tých oblastiach, kde žije najviac znevýhodnených rodín, a tieto zariadenia aktívne propagovať medzi rodičmi. Takéto riešenie by poskytlo možnosť deťom zo znevýhodnených rodín začať dobiehať ostatné deti čo najskôr. Možnou dlhodobou cestou riešenia problémov by bolo aj zavedenie povinnej dochádzky do predškolských zariadení pre deti, podmienené silnou spoločenskou podporou tohto riešenia.

3B. **Je neprijateľné**, aby rómske deti boli v ranom veku oddelené od svojich rodičov, či už násilne, ale-

bo aj prostredníctvom finančného vydierania, je to v protiklade s demokratickými normami, ako aj so základným pilierom spoločenskej organizovanosti, rodinným založením Rómov a ľahko sa tak vytvára „výbušné“ prostredie.

3C. Deti, ktoré nie sú mentálne zostalé, ale zároveň nedisponujú kompetenciami, ktoré sú pre väčšinové spoločenstvo prirodzené, **mali by sa dostať do nultého ročníka**, kde by si chýbajúce kompetencie osvojili, a následne by mohli pokračovať vo vzdelávaní podľa normálneho učebného plánu. Je dôležité, aby rodič – ak má záujem – mohol požiadať o preskúmanie zaradenia svojho dieťaťa.

3D. Tendencia, že významná časť rómskych žiakov je z rôznych dôvodov presmerovaná do špeciálnych škôl (často so súhlasom rodičov), je neprijateľná. Špeciálne školy nespĺňajú svoju funkciu, sú vhodné len na dedenie biedy. Práve preto sa vyžaduje **zmena diagnostiky, t. j. vstupných testov do školy**, ktoré sú podkladmi na zaradenie do špeciálnej základnej školy. Je potrebné sprístupniť také testy, ktoré skúmajú kompetencie osvojené rómskymi deťmi, v prípade záujmu aj v rómskom jazyku. V optimálnom prípade by diagnostiku robil vlastný psychológ školy, ktorý by sa mohol dopracovať k dlhodobým vzťahom s deťmi, a tak získať spoľahlivejší prehľad o ich skutočnom stave.

3E. Vyžaduje sa stabilizovanie, posilnenie a rozšírenie systému **rómskych asistentov**, ako aj zabezpečenie finančných zdrojov pre túto činnosť v dlhodobom horizonte, pretože asistenti hrajú užitočnú sprostredkovateľskú rolu medzi deťmi a školským zariadením. Rómski asistenti by mali byť vybratí z toho istého prostredia, odkiaľ sú nimi podporené deti. Tak by sa znížila nezamestnanosť a pritom by sa deti dostali do trvalého kontaktu aj s dobrým vzorom správania.

3F. Počas školení učiteľov ZŠ a SŠ **sa treba zameriavať na také kompetencie**, ktoré pomôžu učiteľom v budúcnosti pracovať s deťmi pochádzajúcimi z hlbokej chudoby s odlišným kultúrnym zázemím.

3G. V prípade marginalizovaných rómskych komunít je potrebné integrovanie takých prvkov do školstva, ktoré sa snažia vplyvať na ašpirácie u detí: „Odváž sa byť úspešným aj ako Róm!“ Vyžaduje sa zabudovanie určitého **ašpiračného krúžku na tvorbu identity do školského učebného plánu**, ktorý by bol voliteľným predmetom. V neziskovej sfére na to už existujú pozitívne príklady.

3H. V tých obciach, kde väčšina miestnych Rómov používa určitý dialekt rómskeho jazyka, by bolo prínosom v integračnom procese detí **postupné zavedenie rómčiny**

do výučby. Ľahšie by prehĺbili svoje vedomosti a pritom by to pomohlo aj utváraniu ich vlastnej identity. Forma zavedenia rómskeho jazyka by sa mohla líšiť podľa okolností a podmienok; alternatívami zavedenia tohto jazyka do formálnej výučby by mohli byť aj krúžky, programy v komunitných centrách a podobne.

3I. Zvláštnu pozornosť si vyžadujú deti, ktoré sa **vychováajú v det-ských domovoch, u pestúnskych rodičov a v náhradných rodinách.** Tieto deti potrebujú osobitnú pomoc najmä v období dovŕšenia plnoletosti, t. j. pri zakladaní rodiny a na začiatku pracovného života. V tom by im mali pomáhať vyškolení odborníci.

3J. **Rozšírenie dostupných mimoškolských aktivít** pre deti (napr. zabezpečením učebných materiálov pre dielne) je tiež dôležitým integračným cieľom. V tomto smere je tiež značný priestor na **vykonávanie cirkevnej pastoračnej činnosti**, v koordinácii ktorej môže zohrávať významnú úlohu aj štát. Navrhujeme tiež zriaďovanie finančne nenáročných športových klubov pre deti z marginalizovaných komunit.

4. BÝVANIE

Otázky týkajúce sa bývania marginalizovaných Rómov je potrebné a možné analyzovať **nie na základe zásluhovosti, ale udržateľ-**

nosti. Prístup, na základe ktorého časť rómskych rodín, žijúca inak vo veľmi ťažkých podmienkach, získala byty, ktorých režijné náklady nebola schopná financovať – a často bola až donútená do takýchto bytov sa presťahovať –, nevedol k úspechu, ba vyvolal značný spoločenský odpor. Môžeme uvažovať jedine o takom modeli, ktorý berie do úvahy komplexnosť situácie a cieľ udržateľnosti. Všetko ostatné znamená len zbytočne premárnené zdroje. Z tohto dôvodu sa vyžadujú osobitne odlišné opatrenia pre jednotlivé obytné prostredia v záujme dlhodobého riešenia bývania.

4A. **Socialistické panelové byty sa ukázali nevhodné** pre tých Rómov, ktorí preferujú život v spoločenstve a spoločný majetok. Práve preto napriek všetkým snahám devastovanie panelových bytov bude naďalej pokračovať. V budúcnosti **sa treba vyhýbať tomu**, aby boli ďalšie rómske rodiny nútené žiť v bytoch nevyhovujúcich ich spôsobu života. To nerobí dobre ani im, ani ich okoliu. Je nevyhnutne potrebné zbúrať obytné panelové domy, ktoré sa na dnes stali neobývatelnými (Luník IX), vystťahovaní obyvatelia sa však nemôžu dostať na ulicu ani napriek nedoplatkom za služby spojené s bývaním, pretože to nie je ničím záujmom. Keďže nedoplatky vyplývajú z núteného nájmu bytov, ktorých režijné náklady neboli schopní financovať, jediným východiskom

je vybudovanie obytných štvrtí pri zohľadnení uvedených princípov. Výstavba nových obydlií má prebiehať tak, aby boli do prác zapojení samotní dotknutí občania.

4B. Budúce sociálne byty majú spĺňať dve podmienky. Jednak musia **umožniť Rómom, aby mohli pokračovať v nimi preferovanom spoločenskom spôsobe života**, a to vytvorením vzájomne prepojitelných flexibilných priestorov. (Pritom je naďalej potrebné ponechať možnosť vybrať si byty súčasného typu.)

4C. Na druhej strane prioritným cieľom má byť **splnenie podmienky udržateľnosti**. Na základe medzinárodných skúseností sa ukazuje potreba zapojiť do plánovania bytov aj dotknuté osoby a takto si zabezpečiť to, že štát poskytuje službu, ktorá je aj finančne menej náročná a aj ju občan naozaj potrebuje. Treba zabudovať len tie služby a priestorové prvky, ktoré budúci obyvateľ považuje za udržateľné. (O tom, aké príslušenstvo má mať byt, nemá rozhodnúť úrad, ale obyvateľ.) Mali by sa však zaviesť **prísnejšie tresty za zdevastovanie týchto novovytvorených bytov** vrátane prehodnotenia a zadefinovania presných podmienok vysťahovania obyvateľov poškodených bytov. V prípade, ak meškание s platbami presiahne 3 mesiace, okamžite sa začnú strhávať zo sociálnych dávok.

4D. V prípade rómskych osád je nevyhnutné **riešiť status pozemkov pod ilegálnymi stavbami**. To sa môže vykonať odškodnením majiteľov na úrovni trhovej ceny, respektíve odkúpením pozemkov ich súčasnými užívateľmi za symbolickú cenu. Štát by mohol hrať aktívnu rolu v odškodnení, najmä pridelením náhradných pozemkov zo štátneho pozemkového fondu v spolupráci so samosprávami. Pozemky pod osadami by ostali vo vlastníctve štátu. To sa však môže uskutočniť len jednorazovo: v budúcnosti **nie je možné tolerovať budovanie čiernych stavieb**. Štát by mal podporovať svojpomocné budovanie legálnych bytov formou pomoci pri vybavovaní povolení či projektov alebo formou pôžičky na zabezpečenie stavebného materiálu.

4E. Vidíme potrebu reorganizácie väčších osád **na samostatné administratívne jednotky** v rámci obcí, na čele ktorých by stáli miestni prednostovia podriadení starostovi či primátorovi. Takýto model ráta s usporiadaním osobitných volebných okruhov v rámci obcí. Zvolení úradníci by **medzi iným mali niesť zodpovednosť za čierne stavby uskutočnené na nimi riadených územiach** v tých prípadoch, keď sa nekoná v medziach zákona. Boli by platení štátom.

4F. **Vybudovanie základnej infraštruktúry** (predovšetkým pitnej vody, kanalizácie a elektriny) je aspoň v prípade väčších osád úlohou štátu v rámci sociálnej solidarity. V prípade neplatenia za tieto služby by boli vypovedateľné. Musí však platiť, že v prípade, ak meškanie s platbami za tieto služby **presiahne tri mesiace, nedoplatky sa začínú strhávať zo sociálnych dávok**. Pritom, a práve preto, treba všetkými možnými prostriedkami **zabrániť tomu, aby sa vytvárali ďalšie osady**.

5. SPOLUŽITIE

Štát má svoje povinnosti nielen voči osobám žijúcim v hlbokej chudobe, ale aj **voči tým, ktorí žijú vedľa nich a medzi nimi**. Výzvou v tejto otázke je **udržanie sociálnej spravodlivosti a verejného poriadku**. Stanovenie kľúčových bodov spoložitia je dôležité aj preto, lebo zlé susedské vzťahy sú **živnou pôdou pre šírenie etnickej nenávisťi a nacionalizmu**. Najdôležitejšie pre všetkých je to, aby mali pokojný život a žili vo vzájomnej úcte: k tomu môže vlastnými prostriedkami prispieť aj samotný štát.

5A. Zdá sa nevyhnutné, aby obce, kde je rómska osada alebo marginalizovaná komunita podobného alebo väčšieho rozmeru ako zvyšná časť obce a obe časti sú od seba oddeliteľné, **dostali možnosť rozde-**

liť sa. Takéto obce nemajú spoločnú budúcnosť a udržanie existujúcej situácie si vyžaduje zbytočné náklady zo strany štátu, ako aj od miestnych obyvateľov. Po rozdelení obce je však potrebné prísne sledovať budúcnosť novovytvorených obcí.

5B. Treba preskúmať **možné prostriedky na napomínanie asociálnych obyvateľov** a jednoznačne sa majú vymedziť kanály, cez ktoré môžu obyvatelia predložiť svoje sťažnosti. Miestne úrady majú rázne reagovať na prichádzajúce konkrétne sťažnosti; tam, kde skúsenosti naznačujú systematickú neschopnosť konať, vzniká potreba zmeny príslušných právnych predpisov vrátane možnosti vystaňovania jednotlivcov. Na druhej strane, keď sa preukáže neopodstatnenosť a zlomyseľnosť podania, jeho predkladateľ musí rátať s tým, že voči nemu bude vedené konanie.

5C. Obce a mestské časti s mimoriadne vysokou kriminalitou – bez ohľadu na podiel rómskeho obyvateľstva – **majú dostať permanentnú policajnú službu**, ktorá sa má prejavovať v hliadkach na uliciach. V prípadoch, keď je počet rómskych obyvateľov značný, prácu polície by mohli priamo podporovať aj rómski asistenti alebo tzv. rómske hliadky.

5D. V oblastiach, ktoré sú postihnuté vysokou mierou kriminality, by sa authority mali sústrediť nielen na vy-

máhanie práva, ale aj na **prevenciu kriminality**, ktorá je jediným možným prístupom k systematickému zlepšeniu situácie. Pre úspešnú intervenciu je potrebná koordinovaná spolupráca ľudí zo sociálnych zariadení, samosprávy, miestnych občianskych združení a polície.

5E. Verejnoprávne médiá majú dostať redakčný pokyn na to, aby vo svojich programoch v rámci vyrovnaného informovania verejnosti **bola oznámená národnosť dotýčaných osôb nielen pri negatívnych správach**. V tomto smere je možná spolupráca aj so združeniami zaoberajúcimi sa s rómskou tematikou. V duchu affirmative action by mali verejnoprávne médiá vyslovene hľadať možnosti zverejňovať pozitívne rómske príklady. Bolo by to dôležité tak z hľadiska väčšinovej spoločnosti, ako aj z pohľadu Rómov. Na realizáciu tohto riešenia je potrebné organizovať školenia pre zamestnancov verejnoprávnych médií o tom, kedy a ako je národnosť v správach relevantná a ako treba o tom informovať občanov.

5F. Polícia by mala považovať o zavedení **programu poskytovania štipendií pre osoby žijúce v hlbokjej chudobe** bez ohľadu na etnickú príslušnosť. Program by zabezpečil možnosť nástupu do policajného zboru s požiadavkou len základného vzdelania. Rast počtu rómskych obvodných komisárov by mal pozi-

tívny vplyv na všetkých obyvateľov obcí, v ktorých žije početná rómska komunita.

5G. Orgány majú uplatniť **princíp nulovej tolerancie proti podnecovaniu na etnickú nenávisť**. Polícia musí aj naďalej efektívne zasahovať proti silovým demonštráciám extrémistov. Extrémna pravica sa nemôže dostať k väčšiemu priestoru v politike, pretože následky budú z hľadiska celého politického systému negatívne.

6. RÓMSKA KULTÚRA

Jednotlivé rómske komunity, ako aj jednotlivci rómskeho pôvodu sú spätí s tradičnou rómskou kultúrou väzbami, ktoré sa rôznia silou aj kvalitou. Pre značný počet z nich **je práve kultúra tým prvkom**, ktorý im umožňuje najstť pozitívny vzťah k svojmu pôvodu a k vlastnej identite. Práve preto štátna podpora kultúry rómskej menšiny nie je len záležitosťou kultúrnej politiky, ale aj integračnej. Občania, ktorí sú hrdí na svoju identitu, sú viac motivovanými aj integrovanými členmi spoločenstva. Pritom rómske tradície sú takou hodnotou, ktorá rozšíri kultúrne bohatstvo a dedičstvo Slovenska.

6A. Posilneniu identity a kvality spolunažívania s väčšinovým národom by pomohlo, keby minimálne v etnicky zmiešaných regiónoch

tvoril súčasť školskej výchovy aj **učebný program o rómskej kultúre** a o rómskych dejinách regiónu (umenie, tradičné remeslá atď.). Toto učivo by mohlo byť súčasťou občianskej výchovy alebo vlastivedy.

6B. Významným cieľom je **stabilizácia fungujúcich rómskych inštitúcií** a zabezpečenie prostriedkov na ich fungovanie. Medzi inými máme na mysli košické rómske divadlo Romathan a prešovský časopis Romano Nevo Lil, ktorého fungovanie je dočasné a prežíva za nevyhovujúcich podmienok. Všetky takéto inštitúcie by sa mali sústreďovať aj na spoločnom webovom portáli.

6C. Z pohľadu prežitia rómskych tradícií by bolo **vhodné posilnenie siete umeleckých škôl** v regiónoch, kde žije väčšia rómska komunita. Rómske umenie je nielen všeobecne známou a obľúbenou značkou, ale je tradičným integračným kanálom pre Rómov.

6D. Primárnym záujmom rómskeho spoločenstva je, aby štát určoval **jazykové práva menšín nie na základe hlásenia sa k národnosti, ale na základe používania jazyka**. Vyjasnilo by to situáciu aj na miestach s veľkým počtom obyvateľov rómskej národnosti, ktorí však nepoužívajú rómsky jazyk – neboli by im priznávané menšinové jazykové práva a, naopak, menšinové

práva by mohli byť priznané tam, kde sa domáci obyvatelia nehlásia k rómskej národnosti, no používajú len rómsky jazyk.

6E. Po vzore západných krajín budeme iniciovať, aby sčítanie ľudu umožnilo **priznanie viacnárodnostnej identity**. Značná časť Rómov na Slovensku má viac ako jednu etnickú väzbu. Záujmom štátu nemôže byť to, aby nútil svojich občanov rozhodovať sa len pre jednu identitu, ku ktorej chcú patriť.

7. MODEL PURT

Skúsenosti z uplynulých desaťročí potvrdili aj to, že konať skutočne efektívne je možné výlučne pri spoločnej existencii dobrej komplexnej stratégie a silnej prítomnosti aktivistov na dotknutom území. Práve preto strana Most-Híd považuje za mimoriadne dôležitú konkrétnu podporu miestnych iniciatív, pokiaľ sú tieto iniciatívy v súlade so smerovaním a hodnotovou orientáciou strany. Existuje množstvo lokálnych, často mimovládnych projektov, ktoré treba podporovať a zahrnúť do širšie koncipovaných stratégií. Za povšimnutie stojí napríklad projekt ETP v Rankovciach. Ide o inovatívny prístup svojpomocného riešenia bývania marginalizovaných skupín, ktorý navyše nezatažuje verejné financie a učí príslušníkov týchto skupín obyvateľstva zodpovedne sa postarať

o svoju budúcnosť. Sme presvedčení, že tento projekt pomôže dlhodobou zlepšiť aj kvalitu života všetkých obyvateľov na Slovensku. Bolo by potrebné, aby sa tento projekt realizoval vo viacerých lokalitách Slovenska, resp. aby sa z neho stal národný projekt. Strana Most-Híd je od roku 2012 partnerom gemerskej iniciatívy Purt, ktorá je pozoruhodným modelom spolupráce s miestnymi komunitami. Podstatou modelu Purt je skutočnosť, že miestna nezisková organizácia vytvára sieť aktivistov v obciach daného regiónu obývaných aj Rómami. V týchto obciach hľadá ľudí, ktorí dokážu zastupovať záujmy a problémy danej obce a príslušnej rómskej komunity – či už ide o miestnych politikov, aktivistov, alebo o jednoduchých občanov. Na pravidelných stretnutiach a zasadnutiach Purtu zástupcovia organizácie spoločne prerokúvajú drobné, ale pre miestnych ľudí závažné problémy, ktoré nedokážu riešiť vlastnými silami. Na konci konštruktívnej debaty členovia Purtu zostavia zoznam problémov, ktoré považujú za najdôležitejšie a priamo riešiteľné, a tiež návrhy riešenia.

Problémy uvedené na zozname – chýbajúce školské lavice, futbalové ihrisko pre deti, výtlky na vozovke, chýbajúce chodníky, rozmnoženie buriny, chýbajúce oblečenie, čiastočné obnovenie domu – majú jeden spoločný styčný bod, a to, že

sa dlhodobo neriešia napriek tomu, že za nízke náklady by sa dali riešiť rýchlo. Purt s týmito problémami oboznamuje svojich partnerov – medzi nimi aj stranu Most-Híd –, ktorí rôznym spôsobom podporujú ich realizáciu. Po získaní zdrojov aktivisti Purtu realizujú projekt na mieste s využitím miestnej pracovnej sily, zapojením miestnych firiem, samospráv a obyvateľov a potom podávajú správu o realizácii svojim členom, ako aj partnerom.

V poslednom roku pôsobil Purt v skúšobnom modeli na Gemeri, kde bola rozšírená jeho činnosť na takmer dvadsať obcí. Výsledok práce je vo všetkých smeroch pozitívny: z pohľadu miestnych obyvateľov sa vyriešili reálne a doteraz neriešené problémy, miestne deti sú inšpirované vykonanými aktivitami, možnosti zúčastnených aktivistov sa rozširujú, partneri Purtu podporujú dobré miestne iniciatívy čo možno najefektívnejšie.

**STRATÉGIA
NÁRODNOSTNEJ
POLITIKY
PRE RUSÍNOV
ŽIJÚCICH
NA SLOVENSKU**

Rusínska národnostná menšina žijúca na Slovensku patrí k autochtónnemu obyvateľstvu našej krajiny a je národnostnou menšinou, ktorá sa napriek nútenému záказu v druhej polovici 20. storočia po spoločenských zmenách v roku 1989 dynamicky rozvíja. Dokumentujú to aj výsledky sčítania ľudu z roku 2011, pri ktorých sa k rusínskej menšine prihlásilo 33 482 obyvateľov, čo oproti sčítaniu ľudu v roku 2001 predstavovalo nárast o 38 % občanov a oproti sčítaniu v roku 1991 nárast až o 96 % občanov hlásiacich sa k rusínskej národnosti. To, že počet Rusínov na Slovensku je podstatne vyšší, dokumentuje skutočnosť, že k materinskému jazyku rusínskemu sa v dvoch po sebe nasledujúcich sčítaniach (2001 a 2011) prihlásilo 55-tisíc občanov Slovenska. Aj strana Most-Híd prispela k tomuto nárastu svojou kampaňou pred sčítaním ľudu a naďalej je v záujme našej strany všestranný rozvoj rusínskej národnostnej menšiny, ktorej príslušníci žijú prevažne v Prešovskom kraji. Strana bude vyvíjať potrebné kroky k rozvoju celého regiónu s dôrazom na oblasť podpory národnostnej politiky, národnostného školstva a národnostnej kultúry Rusínov.

RUSÍNI NA ÚZEMÍ DNEŠNÉHO SLOVENSKA

Rusíni sú autochtónnym národom žijúcim a pevne usadeným prevaž-

ne na východnom Slovensku niekoľko storočí. V bývalom Uhorsku boli Rusíni jedným zo slovanských národov, ktorý sa domáhal svojich práv bok po boku s predstaviteľmi ďalších slovanských národov – Slováckmi, resp. Chorvátmi. Počtom boli Rusíni menším „bratom“ Slovákov – pomerne tvorili približne štvrtinu z celkového počtu po slovensky hovoriaceho obyvateľstva vtedajšieho Horného Uhorska. Po vzniku Československej republiky v roku 1918, ako dôsledku nového usporiadania Európy po 1. svetovej vojne, sa osudy Rusínov začali vyvíjať osobitne v štyroch štátnych útvaroch – v Československu, Poľsku, Maďarsku a Rumunsku. Dovtedy podobne sa formujúci národný proces sebaidentifikácie Rusínov sa začal prispôbovať politike nástupníckych štátov bývalého Uhorska. Po vzniku Československej republiky sa v roku 1919 stala súčasťou republiky aj Podkarpatská Rus ako krajina Rusínov a spolu s nimi ďalších národnostných spoločenstiev s vlastnou politickou reprezentáciou. Vážny zásah do formujúceho sa národného spoločenstva Rusínov v Československu v rokoch 1919 – 1939 s vlastným územím predstavovali udalosti 2. svetovej vojny a v roku 1946 odstúpenie Podkarpatskej Rusi ZSSR. Rusíni na Slovensku ostali odtrhnutí od kedysi kompaktného územia Rusínov obývajúcich teritórium medzi riekami Uh a Tisa a stali sa početne malou národnos-

ťou ČSR s postupným pretŕhaním väzieb na územie Rusínov začlenené do Ukrajinskej republiky ZSSR. V roku 1950 sa zrušením gréckokatolíckej cirkvi a paralyzovaním práce duchovenstva a školského systému gréckokatolíckej cirkvi zastavili procesy kultúrneho a národnostného života Rusínov. Od päťdesiatych rokov 20. storočia nastal proces zavádzania ukrajinského jazyka do škôl, úplného zastavenia spoločného života a paralyzovania práce rusínskej reprezentácie. Malo to za následok „výpadok“ dvoch generácií, ktoré by v sebe prenášali rusínske národné povedomie. To ostalo iba v ľudových zvykoch a folklóre. Absentovalo národné povedomie, školský systém stratil svoj formálny charakter, chýbala politická reprezentácia a najmä cirkevná hierarchia. V roku 1968 sa táto téma nedostala do centra záujmu spoločenských zmien tzv. Pražskej jari, ale bolo to čiastočne vykompenzované obnovením činnosti gréckokatolíckej cirkvi v ČSSR. Nasledujúce obdobie však opätovne umlčalo snahu o nápravu krívd a tzv. „rusínska otázka“ čakala na svoje riešenie až do udalostí v novembri 1989.

Po roku 1989 nastalo prirodzené obrodzovanie rusínskeho povedomia, ktoré súviselo so vznikom organizácie Rusínska obroda v marci 1990 v Medzilaborciach. Za najdôležitejšiu udalosť obrodeneckého obdobia po roku 1989 možno

považovať kodifikáciu rusínskeho jazyka na Slovensku, ktorá bola dovršená slávnostným vyhlásením 27. januára 1995 v Bratislave. Kodifikácia rusínskeho jazyka ako základný normatívny akt používania jazyka menšiny na danom území otvorila cestu k ďalším vytýčeným cieľom. Prvá reprezentácia rusínskej obrody si zadefinovala dvanásť priorít: uznanie Rusínov za samostatnú národnostnú menšinu so všetkými právami, ktoré jej zaručuje ústava; kodifikáciu rusínskeho jazyka; obnovenie vyučovania rusínskeho jazyka na školách nachádzajúcich sa na území obývanom Rusínmi; vytvorenie katedry rusínskeho jazyka a kultúry, kde by sa vychovávali budúci učitelia rusínskeho jazyka; v rámci Slovenského rozhlasu v Prešove vytvorenie samostatnej rusínskej redakcie; zavedenie pravidelného rusínskeho vysielania v Slovenskej televízii; v Divadle Alexandra Duchnoviča v Prešove zavedenie hier výlučne v rusínskom jazyku; vytvorenie redakcie, ktorá by vydávala periodickú a neperiodickú tlač v rusínskom jazyku; vyvinutie aktivít, ktoré by prispeli k propagácii rusínskeho folklóru, kultúry a umeleckej tvorby; nadviazanie kontaktov s rusínskymi organizáciami vo svete a vytvorenie Svetového kongresu Rusínov; nadviazanie kontaktov s menšinovými organizáciami v Európe a vstup do spolkov združujúcich tieto organizácie a pretvorenie Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku na múze-

um rusínskej kultúry. Spoločenstvo Rusínov na Slovensku, vyvíjajúce sa oddelene od spoločenstva Rusínov obývajúcich Zakarpatskú oblasť Ukrajiny, potrebuje po dosiahnutí vytýčených cieľov z roku 1990 nové impulzy svojho rozvoja.

Sčítanie z roku 2011 je signálom, že rusínske hnutie po roku 1989 nastúpilo na správnu cestu obrodzovania. Aj keď pri sčítaní ľudu v roku 1910 a 1930 sa k Rusínom prihlásilo vyše 80-tisíc obyvateľov, v kontexte vývoja a toho, čo Rusíni prežili, možno hovoriť o troch po sebe nasledujúcich sčítaniach ľudu – 1991, 2001, 2011 – ako o malom zázraku a návrate rusínskeho obyvateľstva k svojim koreňom.

Väčšina súčasnej rusínskej inteligencie žijúcej a pôsobiacej na Slovensku nemá záujem na vyčlenení vlastného teritória, ale chce sa kultúrne vymedziť od väčšinového obyvateľstva. Jedným z dôležitých faktorov je prebudenie strednej, ale aj najmladšej generácie Rusínov v mestách, ktorá sa zbavila strachu z prenasledovania a perzekúcií, ktoré sa udiali ich rodinným príslušníkom v 20. storočí. Pochopila svoju osobitosť, ktorú deklarovala v sčítaní obyvateľstva.

Do budúcnosti stojí pred slovenskými Rusínmi nemálo výziev, pretože tlak na národy bez štátu je príliš veľký na to, aby bez organizované-

ho života prežili bez ujmy na svojej početnosti a kvalite svojho kultúrno-spoločenského života. Preto Rusíni na prvom mieste musia naštartovať zanedbané školstvo (vytvoriť sieť škôl), vytvoriť súkromné rozhlasové a televízne vysielanie, koope-rovať činnosť starostov a primátorov vznikom inštitúcie zjednocujúcej miestne samosprávy a v spolupráci s hierarchiou gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi vytvoriť optimálny model používania rusínskeho jazyka v cirkevnom živote.

Strana Most-Híd bude presadzovať udržanie jestvujúcich materských a málotriednych základných škôl s vyučovacím jazykom rusínskym v sieti škôl, zakladanie nových škôl pre deti hovoriace po rusínsky v Prešovskom kraji a v ďalších väčších mestách obývaných Rusínmi (Košice, Bratislava a pod.); vzájomnú kooperáciu profesionálnych inštitúcií – rozhlasovej a televíznej redakcie, divadla, múzea, vysokoškolského pracoviska a tanečného súboru; personálne zastúpenie príslušníkov menšiny pri riadení národostnej politiky; vzájomné spoznávanie rusínskej a maďarskej kultúry v rámci kultúrno-spoločenských projektov a podujatí; rusínsku vizuálnu dvojazyčnosť a jej implementáciu v každodennom živote; profiláciu regionálnych lídrov strany z radov rusínskej národostnej menšiny; spoluprácu primátorov miest a starostov obcí obývaných

rusínskym obyvateľstvom a podporu snáh o používanie rusínskeho jazyka v živote gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi.

1. ŠKOLSTVO A JAZYKOVÉ PRÁVA

Za prioritu treba považovať rusínske školy a vzdelávacie projekty vedúce k ovládaniu materinského jazyka. Asimilačný proces zo strany jazykovo príbuzného slovenského obyvateľstva je natoľko silný, že v súčasnosti sa sebaidentifikácia Rusínov deje iba na základe hovorovej podoby jazyka používaného výlučne v súkromnom styku a kultúrnych osobitostí (folklor, spev, tanec a i.). Výučba rusínskeho jazyka a kultúry v rusínsky hovoriacich regiónoch nie je dostupná a školy s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré navštevujú rusínske deti, nezabezpečujú ich rozvoj v oblasti rozvoja základných atribútov ich národného spoločenstva, z ktorého pochádzajú. Existujúci školský systém nezabezpečuje deťom rusínskych rodičov dostupnosť osvojenia si kodifikovanej podoby rusínskeho jazyka v jeho ústnom a písomnom prejave.

Rusínsky jazyk na Slovensku bol kodifikovaný iba nedávno – 27. januára 1995 – a jeho praktické uvedenie do všetkých sfér života rusínskej národnostnej menšiny ešte nebolo dovŕšené a vo viacerých oblastiach čaká na zrealizovanie. Kým jeho

používanie v súkromnom styku na základe prirodzenej komunikácie v materinskom jazyku sa primerane darí a komunikuje v ňom aj mladá generácia, jeho písomná forma a využívanie vo verejnom styku, v školstve, v kultúre, v obchode či propagácii turizmu takmer absentuje.

1A. V prvej fáze je potrebné **bezplatnými jazykovými kurzmi** začať „obrodu“ znalosti rusínskeho jazyka pre strednú a staršiu generáciu, najmä jeho písanú formu. Základným prístupom je skutočnosť, že rusínčina je popri ruštine, ukrajinčine a bieloruštine štvrtým východoslovenským jazykom, pričom jej grafickým vyjadrením je azbuka. Má byť v záujme Slovenskej republiky uchovať túto jedinečnú kultúru. Koordinátorom projektu by mal byť štátny orgán majúci v gescii oblasť národnostnej politiky na Slovensku a vykonávateľom obecná samospráva v jednotlivých obciach, kde sa na základe sčítania ľudu v roku 2011 prihlásilo k rusínskej národnosti viac ako 15 % obyvateľstva.

1B. Na základe kooperácie s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky je potrebné **vypracovať „Konceptiu rozvoja rusínskeho školstva“**, ktorá by bola zameraná na okresy Prešovského kraja, kde žije rusínske obyvateľstvo a v prípade záujmu aj na mestá Bratislava a Košice. V tej

to súvislosti je potrebné docieľiť, aby na ministerstve školstva **pôso- bil odborník na rusínske školstvo**. V neposlednom rade je potrebné určiť zásady učebnicovej politiky a systém rýchlej možnosti **zabezpečenia všetkých potrebných učebníc** pre školy s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré do školského vzdelávacieho plánu zaradia vyučovanie rusínskeho jazyka.

1C. Až na pár výnimiek, v súčasnosti absentuje **sieť materských škôl s výchovným jazykom rusín- skym**. Strana Most-Híd podporuje jej budovanie v regiónoch Slove- nska, kde žijú v značnom počte Rusí- ni, a v mestách Bratislava a Košice. Na podporu tejto snahy je potrebné zabezpečiť učebné pomôcky, knihy a pedagogické plány pre výučbu najmladších detí v rusínskom jazy- ku.

1D. Súčasná sieť základných škôl s vyučovacím jazykom slovenským neumožňuje – ani v prípade záuj- mu rusínskych rodičov – osvojenie si základných jazykových zručností materinského jazyka a nadobudnu- tie historicko-kultúrnych znalostí o kultúre a tradíciách východoslo- venských Rusínov. Tieto regióny (školské obvody) musia byť v centre záujmu všetkých opatrení vo vzťahu k „reštartu“ **takmer neexistujúcej siete škôl s vyučovaním a vyučo- vacím jazykom rusínskym**.

1E. V rámci predmetu regionálna výchova je potrebné pripraviť **učeb- nicu „Rusínske dejiny a kultúra“** a rozdistribúovať ju všetkým ško- lám s vyučovacím jazykom sloven- ským, kde by výučba predmetu za- meraného na rusínske reálie mohla byť prvým krokom k realizácii pro- cesu obnovy záujmu o rusínsky ja- zyk, tradície a kultúru tak zo strany rodičov a žiakov patriacich k rusín- skej národnostnej menšine, ako aj zo strany majority.

1F. Je potrebné urýchlene pripraviť podmienky pre **možnosť výučby predmetu rusínsky jazyk a kul- túra** v sieti existujúcich stredných škôl v Prešovskom kraji (štátnych, súkromných i cirkevných) v nadväz- nosti na rozšírenie siete rusínskych škôl na základných školách. Garan- tom procesu sa musí stať Prešovský samosprávny kraj – odbor školstva, ktorý je zriaďovateľom stredných škôl v Prešovskom kraji.

1G. V súčasnosti pretrvávajúca **diskusia o zatváraní ďalších má- lotriednych škôl** je znepokojujúca a v prípade rusínskych regiónov má dlhodobu negatívny vplyv na iden- titu rusínskych detí a mládeže. Exis- tujúca málotriedna základná škola v obci Čabiny, okres Medzilaborce, a základná škola v obci Kalná Roz- toka, okres Snina, spolu s mater- skými školami pôsobiacimi v tých- to obciach sú návodom na formu vzdelávania v rusínskom národnom

duchu pri sklbení výučby v rusínskom a slovenskom jazyku.

1H. Pre čo najefektívnejšie zabezpečenie výučby rusínskeho jazyka a kultúry na vysokoškolskom stupni je potrebné **podporovať kompetenčné, personálne a technické posilňovanie Ústavu rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity v Prešove** ako vedcko-vzdelávacieho centra a jediného špecializovaného pracoviska rusinistiky na Slovensku. V tejto súvislosti je potrebné doceliť jeho všestrannú podporu a dobudovanie na úroveň špičkového ústavu plniaceho úlohu európskeho centra rusínskych štúdií. S tým je spojené dobudovanie modernej knižnice a podpora programov digitalizácie a uchovania audiovizuálneho fondu vzťahujúceho sa na oblasť rusinistiky.

2. KULTÚRA A SAMOSPRÁVA

Rusínska národnostná menšina má dnes obmedzené právo na samosprávu. Chýbajúca okresná, krajská a celoštátna samospráva neumožňuje adekvátny rozvoj rusínskej menšiny na Slovensku. Aj preto rusínske kultúrno-spoločenské organizácie so záujmom sledujú jednotlivé modely fungovania menšinových samospráv v Srbsku, Maďarsku či Rumunsku a postupne nastoľujú túto otázku v rámci jednotlivých úrovní a organizačných štruktúr.

2A. Medzi strategické ciele strany Most-Híd v oblasti národnej politiky patrí kultúrna a školská samospráva pre Maďarov na Slovensku. V rámci jednotnej legislatívy by sa pri dosiahnutí vytvorenia systému celoštátnych samospráv kreovala aj menšinová samospráva pre Rusínov. Hlavnou snahou Rusínov v tejto oblasti bude získanie **kultúrnej samosprávy**, ktorá jediná môže v súčasných podmienkach zabezpečiť primeraný rozvoj národnej identity Rusínov na Slovensku. Táto samospráva by sa zabezpečovala cez menšinovú radu volenú príslušníkmi rusínskej národnostnej menšiny. Rady by bola volená na štvorročné obdobie.

2B. Základným pilierom vybudovania systému samospráv a finančného zabezpečenia menšinovej kultúry je **prijatie zákona o postavení národnostných menšín a ich financovaní** a jeho uvedenie do praxe. Zákon by mal obsahovať presnú definíciu právneho postavenia menšín, ich základné práva, ich možnosti nad rámec týchto práv, ich samosprávne formy a inštitúcie, rámce na dlhodobú podporu kultúry národnostných menšín a zároveň oficiálne symboly a sviatky jednotlivých menšín. Takýto zákon by umožnil vypočítateľné strategické plánovanie. Tvoril by základňu na vybudovanie a prevádzku vyššie spomínaných samosprávnych inštitúcií.

2C. Pre obdobie vytvorenia menšinových samospráv sa navrhuje zriadenie **samostatného Úradu pre národnostné menšiny Slovenskej republiky**, v ktorom by rusínska národnostná menšina mala minimálne jedného reprezentanta.

2D. Je potrebné vytvoriť **samostatné združenie primátorov a starostov rusínskych miest a obcí**, ktoré by neskôr mohlo hľadať záštitu v rámci Združenia miest a obcí Slovenska. Cieľom združenia by bolo formulovať konkrétne návrhy spolupráce jednotlivých rusínskych obcí, hľadanie možností rozvoja rusínskeho školstva a najzávažnejších regionálnych problémov (doprava, životné prostredie, kultúra a i.). Organizácia by mala svoj vlastný štatút a svoje vedenie volené na vymedzené obdobie.

2E. Na základe neexistujúcej siete rusínskych základných a stredných škôl a s tým súvisiacej nízkej národnej uvedomelosti v súčasnosti chýba väčší záujem o uplatňovanie jazykových práv vo verejnom živote. Riešením by bolo, aby v budúcnosti **novelizovaná právna úprava používania jazykov národnostných menšín** upravovala povinnosť používania menšinového jazyka. Týkalo by sa to napr. povinnosti uvádzať všetky oficiálne nápisy aj v jazyku národnostných menšín, teda aj tam, kde žije rusínske obyvateľstvo (cesty, železničné stanice a zastávky, obchodné prevádzky a pod.).

2F. V obciach, kde žije viac ako 15 % obyvateľstva s rusínskou národnosťou, **chceme podporovať vizuálnu dvojjazyčnosť na verejnosti** a podporiť osadenie dvojjazyčných názvov obcí na vstupoch a rovnako na sídlach obecných úradov. Vizuálna dvojjazyčnosť hrá nesmierne dôležitú rolu pri zosilnení identity rusínskeho obyvateľstva a zrovnoprávnení rusínskeho jazyka so štátnym jazykom v očiach najmä členov najmladšej generácie.

2G. Sme za **zmenu organizačného zaradenia (zriaďovateľa)** jediného profesionálneho súboru Rusínov na území Slovenska Podduklianskeho umeleckého ľudového súboru (PUĽS) ako aj Divadla Alexandra Duchnoviča (DAD) - **namiesto správy Prešovského samosprávneho kraja pod správu Ministerstva kultúry Slovenskej republiky**. Okrem iného by sme tak potvrdili dôležitosť rusínskej ľudovej kultúry nielen na regionálnej, ale aj na celoštátnej úrovni.

2H. **Drevené kostolíky** v obciach severovýchodného Slovenska tvoria časť rozmanitého kultúrneho dedičstva Slovenska, ktorých potenciál v turistike by bolo vhodné využiť v čo najväčšej miere. Navrhujeme preto rozsiahly projekt cezhraničnej spolupráce s Poľskom v oblasti popularizácie týchto sakrálnych stavieb na oboch stranách hranice.

3. CIRKEVNÝ ŽIVOT

Rusínske spoločenstvo na Slovensku je tvorené príslušnosťou najmä k dvom cirkvám – Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku so sídlom v Prešove a Pravoslávnu cirkvou v českých zemiach a na Slovensku so sídlom v Prahe a arcibiskupským sídlom pre Slovensko v Prešove. Pri poslednom sčítaní ľudu sa ku gréckokatolíckej cirkvi prihlásilo 206-tisíc veriacich a k pravoslávnej cirkvi 50-tisíc veriacich.

Gréckokatolícka cirkev v minulosti zohrávala významnú úlohu v národnoobrodzovacom procese a bola hybnou silou výchovy a vzdelávania mladej generácie. Pre všestranný rozvoj rusínskej menšiny a zachovanie pôvodných tradícií je potrebné, aby sa aj v cirkevnej oblasti presadili princípy rešpektovania práv po rusínsky hovoriacich veriacich gréckokatolíckej a pravoslávnej cirkvi, zabezpečila sa výchova kňazského dorastu v rusínskom národnom duchu, na rusínske farnosti sa dosadzovali kňazi rusínskej národnosti, ktorí by kázali a vysluhovali sviatosti v rusínskom jazyku, používali by preklady liturgických textov v rusínskom jazyku a vyučovanie náboženskej výchovy v školách by viedli v rusínskom jazyku s využitím katechizmu a učebníc určených pre Rusínov.

3A. Na udržanie cyrilo-methodskej

tradície na Slovensku treba **zachovať starosloviencinu** ako kultúrny klenot Slovenska a častým praktizovaním liturgie v starosloviencine odovzdávať túto dávnu formu liturgie mladej generácii.

3B. Okrem obcí osídlených rusínskym obyvateľstvom je potrebné aplikovať národne orientovanú **pastoračnú činnosť v gréckokatolíckych a pravoslávnych farnostiach vo väčších mestách na Slovensku** (Svidník, Humenné, Prešov, Košice, Bratislava a i.). Tento proces nie je možný bez toho, aby v radoch kňazského dorastu boli hrdí Rusíni a v radoch cirkevnej hierarchie a jej riadiacich štruktúrach boli zastúpení aj národne uvedomelí kňazi.

3C. Je potrebné iniciovať, aby sa na verejných vysokých školách, v tomto prípade na Gréckokatolíckej teologickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove a Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, zaviedla **výučba predmetu rusínsky jazyk a kultúra pre študentov** pripravujúcich sa na kňazskú službu a budúcich učiteľov náboženskej výchovy. Zabezpečiť sa tak, aby cirkevní predstavitelia ovládali kodifikovanú podobu jazyka rusínskych veriacich, ku ktorým budú neskôr poslaní.

3D. Vzhľadom na etnické zloženie Gréckokatolíckej metropolie so sídlom v Prešove (po slovensky, rusín-

sky, ukrajinsky, rómsky a maďarsky hovoriaci veriaci) treba podporiť snahy o rozvíjanie tzv. **rusínskej pastoračnej praxe** a do praxe zaviesť **bohoslužby v rusínskom jazyku**, opierajúc sa pritom o závery Druhého vatikánskeho koncilu. V tomto duchu bude našou snahou podporiť vydávanie cirkevnej literatúry v kodifikovanom rusínskom jazyku.

VZDELÁVACIA POLITIKA

Rozvoj vzdelávania patrí medzi investície s najvyššou mierou návratnosti. V globálnom kontexte hospodárskej súťaže môžu byť úspešné len tie štáty, ktoré pristupujú k vzdelaniu ako k investícii mimoriadneho významu. Strana Most-Híd ako občianska strana interetnickej spolupráce však okrem princípu ekonomickej efektívnosti kladie dôraz aj na nezastupiteľné poslanie vzdelania vo vzťahu ku kultúre a spoločným tradíciám. Schodná cesta – na základe dvoch uvedených princíпов – sa nájde len v tom prípade, keď budeme mať školy, ktoré okrem toho, že budú mať kľúčové postavenie v odovzdávaní spoločných hodnôt, budú tiež schopné poskytnúť aj konkurencieschopné vedomosti na úrovni doby; budú poskytovať služby na vysokej úrovni.

Most-Híd sa zasadzuje za **rovnosť šancí a spravodlivosť**. Vo vzdelávaní chce preto podporiť snahy, ktoré povedú k vyváženiu a zlepšeniu šancí tých, ktorí vstupujú do systému s akýmkoľvek znevýhodnením. V tej časti Občianskej vízie 2016, ktorá je venovaná politike riešenia chudoby a rómskej politike, sa podrobne analyzujú tie prvky – zrušenie segregácie a podpora inklúzie –, ktoré by mohli byť východiskami riešení najmä pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a pre rómskych žiakov. Dôležitým opatreniam v oblasti stratégie maďarskej a rusínskej národnostnej po-

litiky sú venované samostatné podkapitoly Vízie.

1. ŠKOLA 21. STOROČIA

Súčasná koncepcia sa zasadzuje za školu 21. storočia; je to škola, ktorá je otvorená, ústretová a má iný cieľ ako len encyklopedické hromadenie vedomostí a kľúčové kompetencie žiakov rozvíja v mene kvality, efektivity a úspešnosti. Daná koncepcia nesmeruje k radikálnej zmene, jej cieľom je zvýšenie a lepšie využitie existujúceho potenciálu vytvorením takého školského systému, ktorý je zameraný na výsledky, kladie dôraz na nové skúsenosti a vie ich aplikovať a všetkým žiakom, ktorí vstúpili do systému, poskytuje vzdelanie na rovnakej úrovni a ktorý prispeje k zvýšeniu konkurencieschopnosti vedomostí občanov Slovenska, minimálne na regionálnej, prípadne aj na globálnej úrovni.

Podmienkou osvojenia kľúčových kompetencií je neustále zvyšovanie kvality procesu vzdelávania. Znamenkou kvality vzdelávania je to, keď sa schopnosti žiakov rozvíjajú im primeraným, optimálnym spôsobom, keď majú prístup k najnovším poznatkom, keď sa cítia dobre vo vzdelávacej inštitúcii, keď učitelia nie sú len zamestnancami, ale aj aktívnymi účastníkmi života inštitúcie, keď je každý používateľ systému – aj rodič – spokojný a neustále zvyšuje svoje nároky na účasť na živote školy.

1A. Súčasná koncepcia považuje za rovnako dôležitý **rozvoj každej úrovne vzdelávania**, od materských škôl cez základné, stredné školy (gymnaziá, stredné odborné školy) až po vysoké školy a vzdelávanie dospelých. Základ úspechu jednotlivca v systéme vzdelávania tkvie v tom, že sa zabezpečí prístup ku každej úrovni systému za rovnakých podmienok pre každého. Zárukou kvality vzdelania nemá byť nová infraštruktúra, stačí, keď sa skvalitní práca **v rámci existujúceho systému**. Pri zabezpečení rovnakého prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu sa kladie dôraz na požiadavku – ba dokonca je to povinnosťou tých, ktorí sú zodpovední za fungovanie vzdelávacieho systému –, aby sa vytvorili podmienky prístupu k vzdelaniu na zodpovedajúcej úrovni, a to **bez ohľadu na veľkosť vzdelávacej inštitúcie a jej geografickú polohu** v rámci krajiny.

1B. **Rozvíjať čítanie s porozumením** je z hľadiska rozvoja kompetencií mimoriadne dôležité, keďže schopnosť porozumieť textu, ako aj **schopnosť samostatne vytvoriť text** sú elementárnymi podmienkami učenia a zapojenia sa do spoločenského diania. Úroveň funkčnej gramotnosti časti žiakov, ktorí ukončia základnú školu, je však nedostatočná a podľa výsledkov meraní až jedna pätina žiakov, podľa iných meraní až jedna tretina, nedisponuje základnými čitateľskými zručnosťami, sú vlastne funkční analfabeti.

Preto je dôležité, aby sa rozvíjaniu tejto kompetencie venovala dostatočná pozornosť aj vo vyšších ročníkoch. Bolo by žiaduce, aby sa pre žiakov nižších ročníkov pripravili nielen čítanky, ale aj komplexné **programové balíky**, ktoré by podporovali používanie moderných vzdelávacích postupov. Pri ich vypracovaní môžu pomôcť aj skúsenosti susedných krajín, preberanie prvkov tých programov, ktoré sú zamerané na získanie a rozvoj kompetencií žiakov a ich prispôsobenie domácim požiadavkám.

1C. V záujme kvality a modernizácie vzdelávacieho procesu musíme mať na zreteli **tri dôležité aspekty**: skvalitnenie pedagogicko-metodologickej odbornej prípravy učiteľov, zabezpečenie spolupráce odborných záujmových združení, skvalitnenie riadenia škôl. Zárukou dosiahnutia požadovanej úrovne je zavedenie systému zabezpečenia kvality.

1D. Je nevyhnutné **zabezpečiť externú odbornú podporu** rozvoje úsilia vzdelávacích inštitúcií. Na meranie úspešnosti plnenia cieľov a na zabezpečenie spätnej väzby smerom k vzdelávacím inštitúciám a ich partnerom je nevyhnutné zaviesť a prevádzkovať systém hodnotenia kvality. V užšom význame sa pod zabezpečením kvality chápe meranie a hodnotenie výsledkov pedagogickej činnosti. Je však nevyhnutné brať ohľad aj na širšie súvislosti,

veď meranie a hodnotenie výkonu vzdelávacieho systému nemôže byť odčlenené od fungovania jednotlivých úrovní riadenia, od požiadavky, aby sa pri každom prijatom rozhodnutí, jeho realizácii a následnej kontrole uplatnili právne normy, naplnili očakávania odbornej verejnosti, dodržali zvyklosti. Komplexný systém hodnotenia a riadenia kvality priamo súvisí s jednotlivými úrovňami a prostriedkami riadenia a riešenia úloh vzdelávacieho systému.

1E. Na výsledkoch navrhovaného systému môžu byť postavené **plnenia nasledujúcich úloh**: informovanie rodičov a ostatných skupín zainteresovaných na výsledkoch vzdelávania; revízia nástrojov regulácie obsahu (učebné plány, vzdelávacie štandardy, požiadavky na skúšky); podnietenie a podporovanie samorozvoja inštitúcií (zveľaďovanie škôl); podpora ďalšieho vzdelávania učiteľov a ostatných účastníkov procesu riadenia vzdelávania; vytvorenie priameho vzťahu medzi investíciami a výsledkami.

1F. V záujme zvýšenia kvality je potrebné usilovať sa o to, aby sa **podpora ďalšieho vzdelávania učiteľov** stala prioritou, aby sa zabezpečila vybavenosť škôl modernými učebnicami a digitálnymi učebnými pomôckami. Pretrvávajúcim problémom školskej reformy z roku 2008 je, že sa dodnes nezabezpečilo pokrytie nevyhnutných potrieb, niekto-

rým predmetom a ročníkom chýbajú učebnice, učebné texty, pomôcky, metodiky pre učiteľov. Most-Híd sa zasadzuje za urýchlenie príprav učebníc, uľahčenie ich dostupnosti, prípadne aj formou e-kníh. Rovnaké problémy majú aj niektoré celoštátne experimentálne programy (napr. program celodennej školy). Zavedenie programov bez zabezpečenia učebných pomôcok je plytvaním peniazmi a energiou.

1G. Mimoriadny význam má **liberalizácia trhu s učebnicami**. Akú slobodu zaručujú školské vzdelávacie programy, keď sú jednotné učebnice? Uvoľnenie trhu s učebnicami má elementárny význam, školy, ba dokonca učители by mali disponovať právom na výber učebníc.

1H. Zasadzujeme sa za **vytvorenie regulačného prostredia, ktoré podnecuje a podporuje autonómny samorozvoj**. Danú oblasť dnes charakterizuje silná centralizácia, vplyv štátu a aj keď teoreticky existuje možnosť autonómneho konania inštitúcií, štátny vzdelávací program ich o túto možnosť v značnej miere oberá (v prípade národnostného školstva o niečo viac). Na Slovensku je nedostatok odborníkov a poradcov v oblasti tvorby vzdelávacích programov.

1I. Zmiernenie spoločenských rozdielov siete primárne nepatrí medzi úlohy vzdelávacieho systému a má

skôr spoločensko-politický rozmer, napriek tomu je škola určujúcim dejiskom spoločenskej integrácie. Školská úspešnosť žiakov vo výraznej miere závisí od spolupráce rodiny a školy a jej absencia predznamenáva neúspech. Rušenie miestnych škôl, cestovanie za školou, zväčšujúca sa vzdialenosť medzi rodinou a školou sťažujú túto spoluprácu. **Záujmom integrácie slúži to, keď prvých deväť tried absolvuje každé dieťa v mieste svojho bydliska v materinskom jazyku**, samozrejme, pri súbežnom zabezpečení prístupu ku kvalitnému vzdelaniu. V prípade, že sa v niektorých obciach nedá zabezpečiť vzdelávanie v mieste bydliska, jediným reálnym nástrojom riešenia je **vybudovanie siete školských autobusov**.

1J. Každému musia byť jasné špecifiká poslania škôl v zaostávajúcich regiónoch a v malých dedinách. Sú miestom, kde sa odovzdávajú vedomosti, zároveň sú však aj socializačným činiteľom a utvárajú komunitu, preto by sa mali stať otvorenými inštitúciami, centrami kultúry. **Vytvorenie zodpovedajúceho vzdelávacieho programu** a jeho odborná príprava si zo strany riadiacich orgánov vzdelávacieho systému vyžaduje intenzívnu pomoc a diferencovanú pozornosť.

1K. Primeraný vzdelávací systém nemôže fungovať bez primeranej predškolskej prípravy. Najmä v za-

ostávajúcich regiónoch je nevyhnutné **podporovať vzdelávanie už od útleho veku**. Zapojenie rodín detí vekovej kategórie 0 – 6 rokov, organizovanie programov pre matky, ktoré sú doma so svojimi deťmi, účinne pomáhajú rozvíjať schopnosti detí a programy na podporu rodičovstva (parenting) sú cestou k uvedomenému rodičovstvu. Programy „Sure Start“ (Istý začiatok), ktoré fungujú vo viacerých krajinách EÚ, vytvárajú jedinečný priestor na spoluprácu medzi členmi miestnych komunít, na poskytovanie odborného poradenstva, resp. sú priestorom, ktorý účinne ovplyvňuje voľbu budúceho vzdelávacieho zariadenia.

1L. Považujeme za opodstatnené **prehodnotiť postavenie a metódu telesnej a športovej výchovy** (športových aktivít) na školách. Naším cieľom je, aby vzdelávací systém vytvoril podmienky na utváranie pozitívneho vzťahu žiakov k športu a pohybovým aktivitám, predovšetkým na základných školách, a aby si čo najväčší možný počet žiakov – nielen žiaci športových škôl a tried – vytvoril vzťah k zdravšiemu, aktívnemu životnému štýlu.

2. BUDÚCNOSŤ ODBORNÉHO ŠKOLSTVA

Most-Híd považuje učňovské vzdelávanie za oblasť mimoriadneho významu, ktorej sa venuje málo pozornosti,

práve preto je v tejto Vízii venovaná samostatná časť perspektívam uvedenej oblasti vzdelávania. Myslíme si, že by sme si opäť mali začať vážiť odborné vzdelanie. Na spoločenské požiadavky reagujúca revitalizácia siete učňovského vzdelávania je nevyhnutná, budúcnosť – vlastne súčasnosť – je nepredstaviteľná bez zmeny existujúceho stavu. Kvalitné učňovské vzdelávanie by zvýšilo flexibilitu slovenskej pracovnej sily, znížilo by nezamestnanosť a prispelo by k zvýšeniu konkurencieschopnosti slovenského hospodárstva.

2A. Most-Híd kladie mimoriadny dôraz na kvalitu škôl zaostávajúcich regiónov, na **zabezpečenie konkurencieschopnosti učňovských odborov**, na ktorých doteraz študovali zväčša zaostávajúci žiaci, na reorganizáciu siete učňovského vzdelávania, a to aj pre národnostné menšiny, aby sa umožnilo získať vzdelanie v profesiách, ktoré reagujú na potreby spoločnosti a majú hodnotu na trhu práce. V súlade so strategickými cieľmi strany v oblasti regionálneho rozvoja a riešenia hlbokej chudoby (pozri príslušné časti Občianskej vízie 2016).

2B. Vzdelávanie v súčasnom systéme odborného školstva je nevyhovujúce. Dve tretiny študentov sú funkční analfabeti a podľa meraní počet tých, ktorí majú problémy aj s jednoduchšími matematickými úkonmi, je ešte väčší. Požiadavky

na odborných školách by mali byť **prispôsobené potrebám jednotlivých profesií, resp. schopnostiam žiakov**. Dvanásťročná povinná školská dochádzka s jednotným systémom požiadaviek je ilúziou a zachovanie systému je možné iba za cenu podvodu, resp. neustáleho znižovania úrovne cieľových požiadaviek. Stredné odborné školy a učňovské vzdelávanie majú mať **inú kvalitu a mieru požiadaviek**, iné učivo, odlišnú metodiku, samozrejme, pri zachovaní priechodnosti medzi uvedenými typmi škôl.

2C. Učňovské školstvo súčasnosti je školou zaostávajúcich skupín. Návratnosť investícií v tejto oblasti by bola okamžitá a niekoľkonásobná: je cestou spoločenskej inklúzie mladých ľudí zo znevýhodneného prostredia, znižuje nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily – výraznú prekážku hospodárskeho rozvoja. Neodmysliteľnou požiadavkou toho všetkého je však dôkladné **zmapovanie požiadaviek trhu v krátko-, stredno- a dlhodobom horizonte, v kontexte cieľov strategického plánu hospodárskeho rozvoja**.

2D. Okrem vytvorenia hospodárskej/ekonomickej koncepcie je dôležité **riešiť nedostatok učiteľov odborných predmetov**. Podmienkou dosiahnutia požadovaného stavu je modernizácia a poskytnutie plátov, ktoré sú v súlade s trhovou hodnotou odbornosti.

2E. Centralizácia odborných škôl nemá žiadnu logiku. **Menšie inštitúcie**, vytvorené v blízkosti obydľí či pracovísk, sú v oveľa väčšej miere schopné pružne reagovať na požiadavky. Centralizácia oproti tomu znamená skrátenie investícií do vzdelania v prospech investícií do stavieb, infraštruktúry, cestovania bez akéhokoľvek úžitku.

2F. Ak by sa **sumy na rozvoj odborného vzdelávania**, prijaté od spoločností, osobitne vyčlenili a **reálne použili na obnovenie odborného vzdelávania**, dokázali by pokryť výdavky reformy odborného vzdelávania v plnej miere, bez nároku na štátny rozpočet. Navrhujeme, aby bola väčšina finančných zdrojov na inovácie poskytnutá školám s cieľom, aby mohli vystupovať v úlohe objednávateľa voči poskytovateľom odborných služieb, ktorí im pomáhajú v ich činnosti.

2G. Odborná príprava v materinskom jazyku nie je slepou uličkou v tom prípade, ak sa ponuka vzdelania v jednotlivých profesiách opiera o miestne požiadavky. Do procesu vytvorenia ponuky odborných škôl **majú byť zapojené malé a stredné podniky daného regiónu** a na základe zmapovania ich potrieb sa má realizovať vzdelávanie v tých profesiách, v ktorých sa absolventi majú možnosť okamžite zamestnať aj na miestnej úrovni. Umiestnenie absolventov by mohli garantovať ich

zmluvy o budúcej zmluve s budúcim zamestnávateľom, uzatvorené už počas štúdia.

2H. Mali by sme zväziť návrat k **systému výučných listov**. Výučný list je vo svojej podstate zárukou medzigeneračnej výmeny odborných vedomostí a zručností a majster – odborník podpísaním výučného listu garantuje a hodnotí kvalitu práce svojho zverenca. Uvedený systém by potenciálnym zamestnávateľom zvýšil šance nájsť si vhodných zamestnancov z radov čerstvých absolventov.

2I. V záujme zabezpečenia kvality a efektivity odborného vzdelávania navrhujeme **vytvorenie stredísk odborného vzdelávania** pre každý odbor a región, ktoré budú poskytovať komunikačnú podporu a odbornú pomoc. Úlohou siete stredísk by malo byť zabezpečenie odborného vzdelávania v súlade s požiadavkami trhu, v úzkej spolupráci so školami, zamestnávateľmi, domácimi a zahraničnými investormi. Prioritou stredísk by bolo zabezpečenie takých materiálno-technických podmienok odborného vzdelávania, ktoré by umožnili získať vedomosti v súlade s požiadavkami trhu.

3. KONCEPCIA VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA

Problémy slovenského vysokého

školy sú akútne. Zatiaľ čo sa vo veľkom rozšírila dostupnosť vysokoškolského vzdelávania a vysokoškolský diplom získa oveľa viac absolventov ako kedykoľvek predtým, objavujú sa vážne pochybnosti, pokiaľ ide o kvalitu existujúceho systému a úroveň poskytovaných služieb – najmä so zreteľom na medzinárodný kontext. Koncepcia vysokoškolského vzdelávania Občianskej vízie 2016 vychádza z tejto dvojakosti a popri zachovaní najlepších prvkov existujúceho systému sa snaží o odstránenie jeho najväčších nedostatkov a chýb. V materiáli sa venuje pozornosť aj otázkam budúcnosti národnostného vysokého školstva.

3A. Jedným zo základných princípov našej koncepcie vzdelávania je **princíp kontroly kvality** a ten sa musí uplatniť aj vo sfére vysokého školstva – tam možno ešte viac. Má sa vytvoriť taký systém, ktorý v súlade s medzinárodnými skúsenosťami poskytne informácie školám, nastávajúcim študentom a partnerom vysokých škôl – vrátane štátu – o silných a slabých stránkach danej inštitúcie. Školám a ich partnerom poslúži na odstránenie chýb a študentom uľahčí rozhodovanie. Lepšia informovanosť študentov vytvára tlak a núti inštitúcie, aby konali.

3B. V súlade s tým, čo sme uviedli, iniciujeme celkové **prehodnotenie súčasného akreditačného systému**, keďže sa javí ako jednoznačné,

že v súčasnej podobe nie je schopný plniť svoje skutočné poslanie, preverovanie kvality. Celkový efekt fungovania inštitúcií nízkej kvality môže byť horší, ako keby neexistovali vôbec.

3C. Podobne ako v prípade iných segmentov školstva aj vo vysokoškolskom vzdelávaní platí, že na dosiahnutie zvýšenia kvality je nevyhnutné **zvýšiť učiteľské platy**. Pred potenciálnymi vysokoškolskými, univerzitnými učiteľmi sa otvárajú aj iné kariérne možnosti, ktoré im umožnia získať také platy, ktoré môžu byť aj niekoľkonásobne vyššie ako platy v školstve. Ak tých najlepších neláka profesorská životná dráha – na rozdiel napr. od trendov v západnej Európe – odzrkadlí sa to na kvalite vzdelávacích inštitúcií.

3D. Most-Híd **podporuje rozvoj, zosúladenie činnosti a užšiu spoluprácu tých vysokoškolských inštitúcií na Slovensku, na ktorých sa vyučovanie realizuje aj v maďarskom jazyku**. Cieľom strany Most-Híd je, aby sa zvýšil počet absolventov maďarskej národnosti, samozrejme, tak, aby bola ich skupina z hľadiska študovaných odborov heterogénna a aby mladí absolventi doktorandského štúdia maďarskej národnosti našli uplatnenie doma na Slovensku. V záujme toho je potrebné **rozšíriť súčasnú ponuku odborov** s dôrazom na tie oblasti, ktoré dokážu garantovať kvalitu

vzdelania a v prípade ktorých existuje spoločenská objednávka. Preto má pre nás mimoriadny význam – aj v kontexte komplexnej akreditácie – zvýšenie odbornosti a posilnenie infraštruktúry vysokoškolských inštitúcií, ktoré vzdelávajú aj v maďarskom jazyku.

3E. Naďalej budeme podporovať **posilnenie postavenia inštitútov menšinových jazykov a kultúr** na vysokých školách a univerzitách, garantovanie vhodných podmienok na výkon ich činnosti. Dané inštitúty zohrávajú dôležitú úlohu pri zachovaní vitality jazyka a kultúry národnostných menšín na našom území.

3F. Mimoriadny význam má **posilnenie odborného zázemia Univerzity Jánosa Selyeho v Komárne**, najmä so zreteľom na zavedenie nových študijných programov, ktoré reagujú na potreby pracovného trhu južného Slovenska, resp. podpora úsilia, ktoré smeruje k tomu, aby sa univerzita stala významným vedecko-vzdelávacím centrom celého regiónu.

3G. Považujeme za dôležité **ďalšie posilnenie vzdelávania v maďarskom jazyku na Fakulte stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre**, ako aj systematické zosúladenie predstáv a plánov fakulty v Nitre a univerzity v Komárne, aby sa predišlo zbytočným problémom či rivalite pri

programoch, ktoré sa prekrývajú. Uvedené inštitúcie spolu s Katedrou maďarského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Katedrou hungaristiky Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici sú základom vedeckovýskumnej a pedagogickej činnosti v oblasti hungarológie, maďarskej jazykovedy a literárnej vedy. Ich spolupráca môže garantovať odstránenie deficitu južného Slovenska v oblasti vedy a vysokého školstva.

3H. Na splnenie požiadaviek vysokoškolského vzdelávania 21. storočia je nevyhnutné, aby sa kládol čoraz väčší **dôraz na prírodovedné a informatické vzdelávanie**. Bolo by preto dôležité podporiť obdobné snaženia komárňanskej a nitrianskej univerzity a zasadiť sa za zvýšenie podpory štátu s tým cieľom, aby sa tak v Nitre, ako aj v Komárne zaviedli študijné programy v maďarskom jazyku, ako napr. hospodárska informatika, sociálna práca, regionálny rozvoj, regionálny cestovný ruch, ochrana životného prostredia.

3I. Pedagogická prax študentov učiteľských študijných programov v maďarskom jazyku by mala byť realizovaná **na viacerých školách**, ktoré by sa líšili veľkosťou a zázemím, v záujme toho, aby už aj ako čerství absolventi mali prehľad o rozmanitosti úloh, ktoré ich čakajú.

ZDRAVOTNÍCTVO

Zdravotníctvo je sektor, ktorý je veľkou výzvou pre verejnú politiku štátu. Hlavným cieľom je zlepšovanie zdravia obyvateľstva, vysoká spokojnosť občanov so zdravotnou starostlivosťou a stabilné finančné krytie na zabezpečenie zdravotnej starostlivosti. Musíme sa prispôbiť demografickej situácii a vývoju jednotlivých ochorení súvisiacich so starnutím obyvateľstva. Dobré zdravie populácie je základom trvalo udržateľného ekonomického rastu. V zabezpečení ochrany zdravia občanov je preto nevyhnutné systematické monitorovanie chorôb a nimi podmienených rizikových faktorov pre uplatňovanie efektívnych zdravotno-intervenčných a sociálno-spoločenských opatrení zo strany štátu. Hromadný výskyt rôznych skupín chorôb v populácii, ale najmä chronických chorôb s celoživotnou liečbou si vyžaduje veľké finančné náklady. Ukazuje sa, že zdravotný stav ľudí v celosvetovom meradle nezodpovedá neustále sa zväčšujúcemu objemu finančných prostriedkov preto vznikla požiadavka na výraznejšie posilnenie preventívneho zamerania ochrany zdravia občanov.

Podporujeme ciele WHO, ktoré boli odsúhlasené členskými štátmi v rámcovom programe „Zdravie 2020“. Hlavnými cieľmi sú: významne zlepšiť zdravotný stav a prosperitu populácie, znížiť zdravotné nerovnosti, posilniť verejné

zdravie a zabezpečiť, že zdravotné systémy orientované na ľudí budú univerzálne, udržateľné, spravodlivé a vysoko kvalitné. Naším cieľom je vytvorenie dôstojného a efektívneho systému zdravotnej starostlivosti tak, aby finančná záťaž občanov bola čo najnižšia.

1. KVALITA ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Zdravotný stav našich občanov je jeden z najhorších v porovnaní s krajinami OECD. Priemerný počet rokov života v zdraví u nás predstavuje 52,2 roka, priemer EÚ je o 10 rokov viac. Zdravie občanov je ovplyvňované životným prostredím a spôsobom života jednotlivca a populácie. Prioritou v tejto oblasti je dosiahnuť dobrý zdravotný stav obyvateľstva dostupnými metódami a vhodnými nástrojmi a vytvárať také podmienky v životnom prostredí, ktoré budú predchádzať ochoreniam súvisiacim alebo priamo spôsobeným negatívnymi faktormi životného prostredia. Takými faktormi sú najmä kvalita pitnej vody, kvalita rekreačnej vody, environmentálny hluk, expozícia škodlivinám v ovzduší vo vnútornom a vonkajšom životnom prostredí, mikroklimatické podmienky, UV žiarenie, elektromagnetické žiarenie.

Veľmi dôležitá je podpora zdravia tak, aby umožnila občanom a komunitám prevziať zodpovednosť za svoje vlastné zdravie. Činnosti v podpore zdravia sa týkajú také oblasti, ako napr. sledovanie ukazovateľov zdravotného stavu a zdravotného uvedomenia občanov, rizikových faktorov zdravotného stavu, vzťahov medzi determinantami zdravia a zdravím populácie, podpora zdravia seniorov, podpora zdravia znevýhodnených komunít, prevencia nadmerného užívania alkoholu, znižovania škôd spôsobených tabakom a návykovými látkami, príprava, koordinácia, realizácia a vyhodnocovanie národných programov zameraných na podporu a ochranu zdravia.

Máme záujem, aby si mladí ľudia uvedomovali zodpovednosť za svoje vlastné zdravie a tak si vytvárali dobré predpoklady na zlepšenie zdravia. Dosiahnutím zmeny spôsobu života mladých ľudí podľa nášho názoru možno doceliť ich vyšší záujem o aktívny spôsob života a o všetko, čo s tým súvisí, t. j. pohybová aktivita vrátane športovej činnosti, cieľavedomé a zmysluplné trávenie voľného času.

Kvalita zdravotnej starostlivosti je ovplyvnená hospodárskou silou ekonomiky, od ktorej závisí množstvo zdrojov v systéme, technologická a materiálna vybavenosť poskytovateľov zdravotnej starost-

livosti. Kvalita starostlivosti závisí aj od kvality lekárskeho vzdelávania a nastavenia motivácií v systéme. Sme za rovnosť v systéme zdravotného poistenia, t. j. rovnaký prístup k liečbe všetkých sociálnych skupín bez ohľadu na ich príjem alebo sociálne postavenie.

1A. Kvalita poskytovania zdravotnej starostlivosti a spokojnosť pacientov s poskytovanou zdravotnou starostlivosťou a súvisiacimi službami by sa mali **merať a vyhodnocovať na základe indikátorov kvality** u poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v pravidelných intervaloch. Existujúce indikátory kvality dané ministerstvom zdravotníctva neposkytujú informácie v dostatočnej kvalite a štruktúre.

1B. Na zvyšovanie kvality a efektívnosti poskytovanej zdravotnej starostlivosti sú potrebné **hodnoverné a zrozumiteľné informácie dostupné verejnosti**. Sprístupnenie dostupných údajov o výsledkoch zdravotnej starostlivosti a postupné rozširovanie spektra dostupných údajov umožní pacientom informovanú voľbu poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Porovnávanie výsledkov starostlivosti podporí široké uplatnenie inovácií, každý poskytovateľ bude motivovaný dosahovať rovnaké alebo lepšie výsledky ako ostatní.

1C. Zdravotné poisťovne majú **pri odmeňovaní poskytovateľov zdravotnej starostlivosti zohľadňovať výsledky hodnotenia kvality**. Zmluvné vzťahy medzi poskytovateľmi a zdravotnými poisťovňami majú byť transparentne viazané na hodnotenie indikátorov kvality. Financovanie poskytovateľov zdravotnej starostlivosti podľa dosahovaných výsledkov tak, aby tí poskytovatelia, ktorých pacienti vyhľadávajú pre dosahované výsledky ich nemuseli nechať čakať, odmietajú ich a posielajú ich k iným menej úspešným poskytovateľom iba z dôvodu ich nedostatočného financovania zdravotnými poisťovňami.

1D. Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou má **vypracovať štandardné diagnostické a terapeutické postupy**. Úrad má kompetencie prešetrovať a posudzovať správnosť poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Závery ÚDZS ako precedenčné rozhodnutia by mali byť podkladom pre stanovenie štandardných postupov. Vytvorené odporúčania, metodické, klinické, diagnostické a terapeutické štandardy by mali viesť k najefektívnejšej a ekonomicky najvhodnejšej diagnostike, liečbe a manažmentu zdravotnej starostlivosti pacientov. Štandardné protokoly je potrebné vytvoriť v prvom rade na najčastejšie a najnákladnejšie ochorenia a v oblastiach, kde sa objavujú naj-

častejšie a najzávažnejšie nedostatky. Následne je v súlade s vývojom poznatkov a technologických postupov v medicíne potrebné zabezpečiť ich dynamický vývoj. Neexistujúce jednoznačné, prakticky aplikovateľné štandardné postupy na liečbu ochorení vedú k výrazným rozdielom v správaní lekárov. Tieto rozdiely pôsobia významné rozdiely aj v nákladoch liečby toho istého ochorenia.

1E. Je potrebné zabezpečiť **rozvoj inštitucionálneho posudzovania efektívnosti zdravotných technológií a postupov** s čo najširším využitím dosiahnutých výsledkov v krajinách Európskej únie pre zachovanie transparentnosti zdravotného systému a pre bezpečnú liečbu pacientov. Vysokošpecializovaná zdravotná starostlivosť a výkony sa majú vykonávať iba v špecializovaných centrách. **Vysokošpecializovaná zdravotná starostlivosť**, základný výskum v medicíne, klinický výskum a zavádzanie inovácií by sa mali koncentrovať do univerzitných nemocníc alebo do špecializovaných národných centier. Univerzitné nemocnice by mali fungovať ako akciové spoločnosti vo väčšinovom vlastníctve štátu.

1F. Slovenská republika vykazuje vysoké verejné výdavky a vysokú spotrebu liekov v porovnaní s ostatnými krajinami OECD. **Referencovanie cien liekov**, ktoré pripravila

pravícová vláda, zabezpečilo úsporu v nákladoch na lieky tým, že cena lieku v SR nemohla byť vyššia ako druhá najnižšia cena v krajinách EÚ. Úsporu v oblasti nákladov na lieky má zabezpečiť **elektronická kontrola predpisovania liekov a zdravotníckych pomôcok**. Treba pokračovať v realizácii **projektu elektronického zdravotníctva eHealth** pre rýchly a efektívne fungujúci prenos informácií medzi poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti pre bezpečnú a efektívnu liečbu pacienta. Rozvojom elektronického zdravotníctva sa má doceliť aj širší prístup a zlepšenie orientácie pacienta v systéme zdravotnej starostlivosti.

1G. Pacientom má byť **garantovaný slobodný výber poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a zdravotnej poisťovne**. V systéme verejného zdravotného poistenia by sa mali implementovať motivačné schémy pre pacientov. Prospelo by tomu správne nastavenie motivácie obyvateľstva aktívnou politikou verejného zdravotníctva na podporu zdravšieho životného štýlu.

1H. Máme posilniť **kompetencie patientskych organizácií** v rozhodovaní v zdravotnej starostlivosti a vytváraní politik. Patientske organizácie sú často poznačené výkyvmi v aktivite, pretože ich činnosť nezriedka závisí na obetavom úsilí malého počtu jednotlivcov a na nestabilných externých zdrojoch

financovania. Prekážkou pri úspešnom presadzovaní ich požiadaviek je aj rozdelenie kompetencií do dvoch odlišných rezortov - medzi zdravotníctvo a sociálnu sféru. Pacienti sú do formálneho rozhodovania v zdravotníctve zapojení len vo veľmi obmedzenej miere. Práva pacientov sú formálne zakotvené v slovenskej zdravotníckej legislatíve, ale ich vymožiteľnosť naráža na viacero prekážok. Chýba príslušná osвета a budovanie povedomia, nie je známe explicitné znenie nároku z verejného zdravotného poistenia a chýba efektívny advokát práv pacientov. Vytvorenie inštitútu **ombudsmana pre zdravotníctvo** a osвета v oblasti práv a povinností pacienta majú posilniť status pacienta.

1I. Sme za **vrátenie možnosti prednostných vyšetrení** pre tých, ktorí ich požadujú. Je to legálne a transparentné absolvovanie vyšetrenia a liečenia čo najrýchlejšie pre tých, ktorí majú nedostatok času. Myslíme si, že štát má jasne povedať, za aké služby bude možné vyberať poplatky v ambulanciách. Pri takomto transparentnom stanovení by poplatok za prednostné vyšetrenie mohol byť efektívnym riešením najmä dlhšieho čakania na vyšetrenie tých občanov, ktorým to prekáža vo vykonaní zárobkovej činnosti.

1J. **Zoptimalizovanie spoluúčasti pacienta** má slúžiť ako regulačný nástroj dopytu po zdravotnej starostlivosti a aj ako nástroj podporujúci zodpovednosť pacienta za jeho zdravotný stav. Pri riešení tejto problematiky má štát viacero možností, ktorých dopad je dôležité dôkladne preskúmať v rámci strategického plánovania legislatívneho pozadia zdravotníctva.

2. ZABEZPEČENIE UDRŽATEĽNOSTI ZDRAVOTNÍCKEHO SEKTORA

OECD a Medzinárodný menový fond radia SR medzi európske krajiny s veľmi nízkou mierou efektívnosti. Zvýšenie efektivity v systéme zdravotníctva znamená, že občania môžu dostať viac, teda lepšiu zdravotnú starostlivosť za tie isté peniaze. Finančnej udržiateľnosti a spokojnosti pacientov by prospela explicitná definícia základného balíka hradenej starostlivosti a následne aj jasná nárokovateľnosť a vymáhateľnosť definovaného rozsahu a vytvorenie možnosti pripoistenia za nadštandardnú zdravotnú starostlivosť. V súčasnosti platobné mechanizmy odmeňujú poskytovateľov zdravotnej starostlivosti za vykazovanú produkciu výkonov. Platobné mechanizmy by mali odmeňovať kvalitu, výsledky a manažovanie liečby. Vývoj nových platobných mechanizmov má zvyšovať motiváciu poskytovateľov zdravotnej starostli-

vosti na dosahovanie excelentných diagnostických a terapeutických výsledkov a efektívne využívanie verejných zdrojov.

Dlhodobým veľkým problémom v slovenskom zdravotníctve je aj zadlženosť. Rozdiel medzi príjmami a výdavkami v zdravotnom systéme má za následok zadlženosť zdravotníckych zariadení. Zadlženosť nemocníc má dosah na stabilitu verejných financií štátu, pre pacienta znamená nižšiu kvalitu zdravotnej starostlivosti, napr. dlhšie čakanie na výkon, nedostatok financií na investície do prístrojov a priestorov nemocníc.

2A. Máme zabezpečiť **stabilné legislatívne prostredie** v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti a vykonávania verejného zdravotného poistenia. Na zabezpečenie vyššej efektivity je potrebné vytvárať **konkurenčné prostredie** v oblasti poskytovania zdravotnej starostlivosti. Súťaž medzi poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti vytvára tlak na zvyšovanie kvality a nákladovú efektívnosť.

2B. **Model verejného zdravotného poistenia má byť pluralitný** s viacerými konkurujúcimi zdravotnými poisťovňami. Pluralitné systémy dosahujú vyššiu spokojnosť pacientov, ľahšie zavádzajú inovácie a umožňujú slobodnú voľbu a súťaž s cieľom prinášať pacientom vyššiu

kvalitu a proklientsky prístup. Pri pluralite zdravotných poisťovní je výhodou, že existuje slobodný výber zdravotnej poisťovne, zároveň existuje vysoká motivácia k zlepšovaniu služieb pre poistencov, pozícia poskytovateľov pri rokovaniach o zmluvách je lepšia, motivácia k vyššiemu výberu poistného a taktiež k efektívnosti vynaložených nákladov na zdravotnú starostlivosť je vysoká. Aktuálne o skutočnej súťaži nemôžeme hovoriť, lebo verejné zdravotné poistenie vykonávajú tri zdravotné poisťovne, z toho jedna, štátna, má vyše 60-percentný trhovú podiel. V tomto prípade je štát aj v obrovskom a niekoľkonásobnom konflikte záujmov – ako tvorca legislatívneho prostredia, ochranca práv pacientov, majiteľ najväčšej poisťovne a ako aj majiteľ najväčších štátnych nemocníc.

2C. Zavedenie **klasifikačného systému DRG** (Diagnosis Related Groups) má zabezpečiť spravodlivé a transparentné odmeňovanie za poskytnutú zdravotnú starostlivosť pre nemocnice a zlepšenie podmienok a kvality pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti pre pacientov, zvyšovať efektívnosť, lepšie porovnávanie medzi oddeleniami v nemocnici a aj medzi nemocnicami navzájom. Zavedenie DRG rozšíri aj dostupné údaje o poskytnutej zdravotnej starostlivosti alepší finančný tok za dosahovanými výsledkami. Pritom treba ponechať slobod-

nú možnosť v zmluvných vzťahoch medzi zdravotnými poisťovňami a poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti dohodnúť sa aj inak, teda mimo DRG.

2D. Navrhujeme, aby legislatíva garantovala **rovnoprávne postavenie poskytovateľov zdravotnej starostlivosti** bez ohľadu na ich právnu formu a vlastníka. Je potrebné určiť vhodnú právnu formu pre poskytovateľov ústavnej zdravotnej starostlivosti, ktorá by garantovala transparentné hospodárenie, prehľadné účtovníctvo a výberové konania, audit. Je potrebné ukončiť transformáciu štátnych nemocníc.

2E. Regulácia má byť nástrojom zodpovedného riadenia, predvídateľnosti, a nie zneužívania na získavanie konkurenčných výhod. Kľúčovú rolu pri regulácii v sektore zdravotníctva má zohrávať **Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ktorého nezávislosť** treba výrazne posilniť.

2F. **Ochrana spotrebiteľa** (pacienta) si vyžaduje aktívnu rolu štátu pri spolufinancovaní, tvorbe a kontrole štandardov kvality a nároku zo zákona. Štát má regulovať hlavne realizáciu povinnej solidarity, vykonávať liekovú politiku, garantovať kvalitu poskytovanej zdravotnej starostlivosti prostredníctvom vzdelávacieho systému lekárov a zdravotného personálu, dohliadať

na činnosť zdravotných poisťovní, zabezpečovať ochranu verejného zdravia.

2G. Máme zabezpečiť **cielené posilnenie spoločenského postavenia zdravotníckych pracovníkov** na úroveň okolitých krajín. Riešenie otázok odmeňovania zdravotných pracovníkov by malo byť v budúcnosti prioritné. Podľa údajov OECD na Slovensku zarába zdravotná sestra v priemere 80 % priemernej mzdy, čo je jedna z najnižších hodnôt z krajín OECD. Máme podporiť malé a stredné podnikanie v zdravotníctve s cieľom stabilizovať kreatívnych zdravotníckych pracovníkov a zvyšovať atraktivitu zamestnania v zdravotníctve s dôrazom najmä na oblasti nedostatku a priemerného veku zdravotníkov.

3. GARANTOVANÁ DOSTUPNOSŤ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI

Priemerný počet návštev u všeobecného a špecializovaného lekára je tretí najvyšší medzi krajinami OECD a predstavuje cca 11 návštev za rok na pacienta, priemer OECD je cca 7 návštev. Miera posielania pacientov od všeobecných lekárov na ďalšiu liečbu k špecialistom je v SR extrémne vysoká. Geografické rozmiestnenie ambulancií všeobecných lekárov je považované za rovnomerné s veľmi dobrou dostupnosťou. Regionálne

rozdiely v infraštruktúre zdravotnej starostlivosti sú značné. Tieto rozdiely sa premietajú aj do rozdielov v dostupnosti a využívaní zdravotnej starostlivosti. Celkový počet nemocničných lôžok v SR je vyšší ako priemer OECD, v SR je nadpriemerný hlavne počet akútnych lôžok. Na druhej strane chýbajú sociálne lôžka na zabezpečenie starostlivosti o chronických a dlhodobo chorých pacientov.

3A. **Neodkladná zdravotná starostlivosť** formou záchranej zdravotnej služby má byť **v každom regióne dostupná do 15 minút** od nahlásenia náhlej udalosti po príchod vozidla ZZS. Neodkladná základná zdravotná starostlivosť v ústavných zdravotníckych zariadeniach má byť v každom regióne fyzicky dostupná maximálne do 60 minút od nahlásenia náhlej udalosti po poskytnutie nevyhnutnej odbornej zdravotnej starostlivosti. Neodkladná zdravotná starostlivosť má byť v plnej výške uhrádzaná z verejného zdravotného poistenia.

3B. **Plánovaná zdravotná starostlivosť** u detí má byť poskytnutá do 3 mesiacov, u dospelých pri diagnostických výkonoch do 6 mesiacov a u dospelých pri liečebných výkonoch do 12 mesiacov od indikácie poskytnutia zdravotnej starostlivosti. Skrátenie dôb čakania na vyšetrenie a liečbu skracuje utrpenie pacienta a obvykle zvyšuje

šancu na prinavrátenie zdravia.

3C. Je potrebné vypracovať podmienky a systém financovania **dlhodobej zdravotnej starostlivosti v rozsahu ošetrovateľskej starostlivosti** o chronicky chorých, imobilných a geriatrických pacientov. Slovensko výrazne zaostáva za vyspelými európskymi štátmi v sociálnych službách, ktoré sú v stave úpadku. Napriek zlému zdravotnému stavu našich seniorov a rastúcemu počtu odkázaných občanov máme len veľmi nízku dostupnosť zariadení sociálnych služieb. Dôvodom je neexistencia skutočne solidárneho systému financovania sociálnych služieb. Podporujeme zavedenie solidárneho a obligatórneho systému financovania ošetrovateľských výkonov v zariadeniach sociálnych služieb, ktorý zabezpečí preplácanie všetkých potrebných úkonov zdravotnými poisťovňami. Je načas, aby Slovensko konečne prijalo zákon o dlhodobej starostlivosti, ktorý bude definovať obligatórne povinnosti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a následnej sociálnej starostlivosti.

ZAHRANIČNÁ A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Zahraničná a bezpečnostná politika Slovenska spočíva na dvoch pilieroch. Prvý pilier tvoria **hodnoty** ako sloboda, demokracia, ľudské práva, právny štát, tým druhým sú **záujmy** ako stabilné, bezpečné medzinárodné prostredie, spoľahlivé a predvídateľné spojenecké štruktúry a stály hospodársky a spoločenský rast. Nič z toho sa nemôže zanedbať, ani jeden z týchto dvoch pilierov nemôže byť oslabený na úkor toho druhého, politická prax pri strategickom plánovaní musí brať do úvahy špecifiká jednotlivých štátov, regiónov. Záujmom Slovenska je, aby sa hodnoty prvého, hodnotového piliera presadili v čo možno najvyššej miere. Slovensko preto musí podporovať procesy demokratických zmien nielen vo svojom užšom okolí, ale aj na globálnej úrovni. V prípadoch, keď je to uskutočniteľné, a je prítomná aj požiadavka, následkom už spomínaných skutočností je aj ponúknutie našej pomoci a našich skúseností s procesom demokratických zmien partnerským krajinám vrátane krajín na východe a juhovýchode Európy a krajín južného Kaukazu. V pokračovaní načrtneme, ako dosiahnuť súlad medzi hodnotami a záujmami v stratégii zahraničnej a bezpečnostnej politiky Slovenska a čo môžeme urobiť, aby sme uvedené ciele dokázali dostať do popredia v tých najdôležitejších zahraničnopolitických dimenziách.

1. SUSEDSKÁ POLITIKA

Prvou a najbližšou úrovňou zahraničnej politiky Slovenska je stredná Európa a v rámci nej najmä Vyšehradská štvorka (V4). Podporujeme užšie zosúladenie zahraničných a bezpečnostných politík V4, najmä v otázkach strategického významu ako budúcnosť Ukrajiny, pozícia v rámci EÚ a NATO, energetická bezpečnosť. Súlad v rámci V4 považujeme za kľúčový prvok z hľadiska pozície krajiny v rámci EÚ a NATO, resp. z hľadiska bezpečnosti nášho regiónu. Slovensko, ale ani Maďarsko a Česko, ba čo viac ani Poľsko nie sú schopné vygenerovať dostatočný vplyv na úrovni EÚ a/či NATO, a práve preto spoluprácu V4 považujeme za znásobenie vlastných možností, pričom s uvedenými krajinami vytvárame spoločný priestor aj z historického, kultúrneho a hospodárskeho hľadiska.

1A. So zreteľom na strategický význam V4, na možnosti, ktoré sa otvárajú na základe spolupráce týchto štyroch štátov, akýkoľvek **krok, ktorý by narušil solidaritu a vzájomnú spoluprácu v oblasti zahraničnej politiky a bezpečnostnej politiky V4, považujeme za škodlivý** z hľadiska budúcnosti, bezpečnosti a stability našej krajiny a nášho regiónu. Považujeme za obzvlášť nebezpečný precedens, keď sa to stane v prípade otázok, ktoré majú kľúčový význam z hľadiska

strategickej a bezpečnostnej nezávislosti nášho regiónu. Príkladom toho je spochybnenie vstupu Ukrajiny do EÚ a NATO premiérom, čo je v príkrom rozpore so základnými strategickými záujmami našej krajiny aj regiónu. Prípadné dlhodobejšie presadzovanie uvedeného smeru politiky bude viesť k strategickému marginalizovaniu V4 a spôsobí, že najvplyvnejšia krajina V4, Poľsko, bude realizovať svoje najdôležitejšie strategické záujmy v rámci iného regionálneho kontextu (weimarský, pobaltský).

1B. V4 v jej dnešnej podobe **považujeme za udržateľnú a rozvojaschopnú**, preto nepodporujeme jej rozšírenie o ďalšie štáty, či by to bolo Rakúsko, Slovinsko alebo akýkoľvek iný štát. Podporujeme však prehĺbenie inštitucionalizácie a ďalší rozvoj už existujúcich štruktúr (napr. Vyšehradský fond). Inštitucionalizácia však nemá viesť ku vzniku naddimenzovaných administratívnych štruktúr. Rátame s vytvorením nevelkého sekretariátu, ktorý je poverený konkrétnymi úlohami, s cieľom zosúladiť zahraničnopolitické a bezpečnostnopolitické agendy členských štátov, resp. ponúknuť nové témy na prehĺbenie spolupráce.

1C. Výsadné postavenie pripisujeme **vzťahu s Poľskom**. Varšava je prirodzeným lídrom nášho regiónu, zahraničná a bezpečnostná politika

Poľska je v strategickej oblasti smerodajná aj pre Slovensko. Neznamená to, že vždy musíme súhlasiť s poľskou vládou, ale v otázkach strategického významu nemôžeme zastávať protichodné pozície, resp. minimálne formou konzultácií musíme informovať poľských partnerov o našich odlišných záujmoch.

1D. **S Maďarskom sa usilujeme o vyrovnané a mnohostranné vzťahy**, ktoré reagujú na postavenie a záujmy maďarskej menšiny, ako aj na požiadavky pohraničnej/cezhraničnej spolupráce a rozvoja regiónov. Možným formám pohraničnej spolupráce sa venuje kapitola „Udržateľný vidiek“.

1E. **Vzťahy s Českou republikou**, základom ktorých je aj dedičstvo spoločnej minulosti, majú byť zamerané na **výzvy budúcnosti**. Popri hospodárskej a politickej spolupráci a spolupráci v oblasti kultúry vidíme možnosti aj v spoločných investíciách v oblasti infraštruktúry a v prehĺbení spolupráce v rámci obrany.

1F. Zasadzujeme sa za **zachovanie jednotnej „značky“ V4** a zároveň aj o jej posilnenie. Podporujeme rôzne formy spolupráce v rámci formátu V4 +: V4 + Rakúsko, V4 + Slovinsko, V4 + Ukrajina, V4 + Pobaltie + štáty Severskej rady (tento formát sa stal dôležitou platformou najmä pre bezpečnostnú situáciu

v súvislosti s krokmi a správaním sa Ruska) ako vhodnejšej alternatívy rozšírenia pôvodnej Vyšehradskej skupiny. Našou víziou je vytvorenie dlhodobého, strategického partnerstva s uvedenými krajinami.

1G. Slovensko musí naďalej **podporovať integračné procesy krajín západného Balkánu** smerom k EÚ a NATO, samozrejme, pri splnení podmienok členstva. Aj naďalej považujeme za dôležité odovzdávanie skúseností vlastného integračného procesu v hospodárskej aj politickej oblasti.

1H. Podporujeme **zintenzívnenie dialógu medzi Srbskom a Kosovom** v nádeji na mierové a konštruktívne riešenie sporných otázok. Vzhľadom na politickú realitu a na postoje väčšiny našich spojencov vrátane našich susedov a väčších štátov **podporujeme uznanie nezávislosti Kosova**.

2. BUDÚCNOSŤ UKRAJINY

Koncom roka 2013 sa vojna nečakane vrátila do Európy, do bezprostredného susedstva Slovenska. Práve preto musíme teraz venovať sústredenejšiu pozornosť Ukrajine a namiesto zvyčajných susedsko-politických pohnútok musíme orientovať pozornosť na otázku, čo môžeme urobiť v záujme stability a európskej budúcnosti tejto krajiny. Vývoj udalostí v Kyjeve má pre

našu krajinu mimoriadny význam: slovensko-ukrajinská hranica je jedinou vonkajšou hranicou Slovenska (vzhľadom na priestor EÚ – zároveň je aj hranicou schengenského priestoru), nie je nám jedno, či sa táto hranica v budúcnosti ešte viac otvorí, alebo či sa viac uzavrie. V našom záujme je jednoznačne to prvé, ale naše vlastné hodnoty nám diktujú toto: každý národ si zaslúži, aby rozhodol o vlastnom osude.

2A. **Bezpečnosť Európy a Ukrajiny je nerozlučne prepojená.** Akákoľvek udalosť, ktorá sa týka Ukrajiny, bezprostredne ovplyvní aj budúcnosť nášho regiónu. Záujmom Slovenska je, aby bola Ukrajina stabilná, jednotná a v oblasti svojej zahraničnej a bezpečnostnej politiky predvídateľná. Je naším zásadným strategickým záujmom, aby náš východný sused získal členstvo v tých politických, vojenských a hospodárskych štruktúrach, ktorých členmi sú aj krajiny

V4. **Preto podporujeme členstvo Ukrajiny v EÚ a NATO**, samozrejme, po splnení podmienok členstva. V rámci svojich možností Slovensko urobí všetko, aby pomohlo Ukrajine dohnať zameškané a docieľiť splnenie podmienok členstva tak v rovine slovenskej pomoci (rozvojová pomoc, politická podpora, export plynu), ako aj na úrovni V4, EÚ a NATO. Usilujeme sa o to, aby sa na obdobie, kým Kyjev nie je členom EÚ a NATO, uzavreli dohody o strategickom partnerstve s krajinami strednej Európy.

2B. Na každom politickom a odbornom fóre musíme klásť dôraz na **nedotknuteľnosť územnej celistvosti Ukrajiny** vrátane štatútu Krymského polostrova, ktorý považujeme za nespochybniteľnú súčasť Ukrajiny. Odsudzujeme každý iný protichodný postoj a návrh.

2C. Považujeme za dôležité, aby Ukrajina získala späť schopnosť brániť svoje hranice a územnú celistvosť, preto si myslíme, že na **reforme ukrajinského bezpečnostného sektoru** sa máme spolupodieľať na štátnej aj mimovládnej úrovni. V kontexte EÚ a NATO sme za otvorenie diskusie o dodávkach zbraní.

2D. Podporujeme **integráciu krajín Východného partnerstva (Ukrajina, Gruzínsko, Moldavsko) do EÚ a NATO** a ponúkame našu politickú podporu týmto krajinám v rámci EÚ a NATO. Gruzínsko má kľúčový význam z hľadiska budúcnosti južného Kaukazu, preto je Tbilisi našou prioritou. Na každom fóre odsudzujeme ruskú inváziu a okupáciu gruzínskych území (Abcházsko a Južné Osetsko) a kladieme dôraz na bezpodmienečnú podporu gruzínskej samostatnosti a princíp nedotknuteľnosti územnej celistvosti. To isté platí aj v prípade Moldavska s Ruskom okupovaným regiónom Podnesterska.

2E. V rámci NATO iniciujeme **vy-**

tvorenie neformálnej skupiny „Priatelja Ukrajiny“, ktorá by sa stala motorom integrácie Kyjeva. V rámci NATO a EÚ sa Slovensko musí stať motorom v posledných rokoch sa zasekávajúcich procesov rozšírenia spojeneckých štruktúr.

3. SLOVENSKO V EURÓPE

Základným pilierom európskej politiky Slovenska je snaha posunúť sa z periferie do centra. Vstup do EÚ v roku 2004 nie je iba zavŕšením istého procesu, ale aj novým začiatkom. Určujúcim záujmom Slovenska, ale aj celého stredoeurópskeho regiónu je dostať sa z periferie integrácie do jej centra. Má to dve základné podmienky; tou prvou je, aby sa hospodárstvo postupne dostalo na úroveň najrozvinutejších členských štátov Únie, aby bola nastúpená cesta stabilná a udržateľná z politického a hospodárskeho hľadiska, aby bola naša politika voči partnerom predvídateľná. V uvedenom rámci je naše členstvo v eurozóne nielen hospodárskou otázkou, ale aj civilizačným a v širšom zmysle aj bezpečnostno-politickým rozhodnutím. Tou druhou podmienkou je, aby sme podporovali integráciu okolitých nečlenských krajín, najmä dlhodobý proces integrácie západného Balkánu a krajín Východného partnerstva. Splnenie týchto podmienok musí byť nezávislé od zloženia aktuálnej vlády, nakoľko ide o dlhodobé strategické smerovanie krajiny.

3A. Vznik a existencia silnej a akcieschopnej Európskej únie, ktorá akceptuje regionálnu a kultúrnu rozmanitosť, je prvoradým záujmom Slovenska. Práve preto je mimoriadne dôležité, aby každá slovenská vláda aktívne a partnerským spôsobom podporovala činnosť Európskej rady a Európskej komisie, aby vlastnými návrhmi a iniciatívami podporila posilnenie globálneho postavenia EÚ, zvýšenie konkurencieschopnosti jej hospodárstva a prispela k posilňovaniu bezpečnosti EÚ.

3B. Nemecko je prirodzeným partnerom Slovenska, je vedúcou hospodárskou a politickou silou strednej Európy. Zahraničná politika vo vzťahu k Berlínu spočíva na dvoch pilieroch: tvorí ju koordinácia zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ako aj koordinácia otázok súvisiacich s Európskou úniou a tiež zdôraznenie záujmov regiónu najmä smerom ku krajinám Východného partnerstva. So zreteľom na silu a špecifiká postavenia Nemecka akákoľvek otázka, ktorá sa týka V4 a krajín Východného partnerstva, si vyžaduje konzultáciu s Berlínom, resp. v prípade, že sa podozrenie rozchádzajú, považujeme za dôležité presvedčiť Nemecko o dôležitosti členstva Ukrajiny a ostatných spomenutých krajín v EÚ a NATO.

3C. Francúzsko je jedným z najväčších členských štátov Únie s dlho-

dobou tradíciou uplatnenia svojho vplyvu. **Vzťah s Parížom by sme chceli prehĺbiť nielen v hospodárskej, ale aj v politicko-bezpečnostnej oblasti (vrátane stabilizačných operácií EÚ v Afrike).** V tejto súvislosti v súlade so záujmami francúzskej zahraničnej politiky je potrebné pripraviť sa na aktivity EÚ v tradičných oblastiach francúzskeho vplyvu, najmä v sahelskej oblasti, obsahom ktorých by bola vojenská intervencia a stabilizačné vojenské operácie. Zo strany Paríža to môže viesť k otázkam, ktoré budú súvisieť s nasadením slovenských vojakov v Afrike. V uvedenom prípade podporujeme vyslanie menších kontingentov najmä na zdôraznenie solidarity so spojencami, Sahel však nebude patriť medzi priority Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

3D. Veľká Británia je tradične dôležitým partnerom najmä v oblasti bezpečnostnej politiky, túto spoluprácu plánujeme aj naďalej rozvíjať. V súlade s politikou prijatou na summite NATO vo Walese podporujeme **posilnenie britskej vojenskej prítomnosti v strednej Európe.** Naším záujmom je, aby Londýn našiel svoje miesto v rámci EÚ a zostal členom Európskej únie, čo prispeje k stabilite a k posilneniu postavenia celej EÚ.

3E. Turecko považujeme za dôležitý mocenský prvok až troch regiónov

nov súčasne (Blízky východ, Stredná Ázia a južný Kaukaz, Balkán). Turecko ale v súčasnosti **nesplňa viacero kľúčových podmienok** pre členstvo v EÚ. Preto sa posunulo jeho možné členstvo v EÚ skôr do teoretickej roviny. Je potrebné venovať stálu pozornosť vnútornej aj zahraničnej politike Turecka. Za ohrozené možno považovať slobodu prejavu aj nezávislosť súdov a médií. Sú to dôležité prvky posúdenia vhodnosti a prípadnej podpory členstva Turecka v EÚ. V prípade pokračovania negatívnych tendencií v uvedených oblastiach pristúpime k pozastaveniu akejkol'vek podpory členstva Turecka v EÚ.

3F. Pripisujeme kľúčový význam tomu, aby bolo Slovensko v čo možno najvyššej miere dobre **pripravené na predsedníctvo EÚ v roku 2016** vrátane personálnej pripravenosti. V záujme tohto cieľa podporujeme nominácie takých odborníkov na kľúčové pozície, ktorí sú schopní pracovať v medzinárodnom priestore a kontexte, ktorí majú dostatok skúseností a sú primerane pripravení, aby obstáli aj v tých záťažových situáciách, ktoré predsedníctvo EÚ zo sebou prináša.

3G. V súlade s uvedeným **podporujeme vyučovanie francúzskeho jazyka na Slovensku** aj vzhľadom na skutočnosť, že Slovensko bude v roku 2016 predsedať Rade EÚ, ale nielen preto. Francúzsky jazyk

je dôležitý aj pre slovenských odborníkov v Bruseli. V rámci celého spektra spoločných európskych politík je záujem o oveľa vyšší počet odborníkov, ktorí by ovládali daný jazyk.

4. GLOBÁLNA DIMENZIA A BEZPEČNOSTNÁ POLITIKA

Slovensko ako člen EÚ a NATO je aktívnym účastníkom globálneho bezpečnostného prostredia. Ako člen medzinárodných štruktúr má možnosť vplývať na ich zahraničnopolitické smerovanie. Budúcnosť Slovenska je úzko spätá s budúcnosťou Európy, preto je nevyhnutné, aby každá slovenská vláda mala presné predstavy o tom, čo slúži záujmom krajiny na globálnej úrovni. Slovensko, V4 a celá Európska únia musia nájsť odpoveď na silnejúci trend pacifickej politiky USA. Rusko-ukrajinský konflikt síce čiastočne opäť upriamil pozornosť USA na Európu, ale dlhodobé trendy jednoznačne hovoria o postupnom preskupení amerického záujmu do oblasti Východná Ázia – Pacifik. Spojené štáty tak budú menej prítomné v bezpečnostnej politike Európy, Európa preto musí zastaviť proces oslabenia vlastného strategického významu. Okrem toho stojí aj pred úlohou, aby v spolupráci s USA ponúkla možnosti riešenia, ktoré by aspoň čiastočne garantovali stabilitu a bezpečnosť okolitých

regiónov (Blízky východ, severná Afrika, južný Kaukaz, sahelská oblasť).

4A. Spojené štáty americké sú strategickým partnerom Európy, v rámci nej aj V4 a Slovenska, a sú najdôležitejším partnerom v oblasti bezpečnostnej politiky. Podporujeme **posilnenie politickej a vojenskej prítomnosti USA v Európe**. Európa nemôže byť bezpečná bez americkej prítomnosti. Zároveň to znamená, že v záujme vyváženia ruskej expanzie podporujeme zdôraznenie americkej politickej a vojenskej prítomnosti v našej bezprostrednej blízkosti, teda aj na Slovensku.

4B. Rusko sa zo strategického partnera stalo strategickým konkurentom, či priamo protivníkom. Koná v rozpore s medzinárodnými dohodami platnými od konca II. svetovej vojny, porušilo medzinárodné právo, suverenitu a územnú celistvosť Ukrajiny a Gruzínska. Vzťah s Moskvou sa môže normalizovať len v prípade, ak sa Rusko vráti ku status quo z januára roku 2004 a bude rešpektovať suverenitu a územnú celistvosť svojich susedov. Slovensko podporí každý krok, ktorý bude viesť k zjednoteniu stanoviska EÚ a NATO voči agresívnej zahraničnej politike Ruska a k vytvoreniu jednotnej strategickej vízie voči Rusku. **Vyslovene nesúhlasíme s tým, aby sa EÚ a/či NATO vrátili k politike realizovanej pred**

anexiou Krymu, kým Moskva neprestane podporovať prejavy východoukrajinského separatizmu (v akejkol'vek podobe vrátane vojenskej prítomnosti) a kým neukončí okupáciu Krymského polostrova.

4C. Čína, Japonsko, India, Brazília, ako aj ostatné nastupujúce regionálne mocnosti sú dôležitými aktérmi medzinárodného poriadku. Slovensko podporuje **mierový rozvoj a integráciu týchto krajín do súčasného medzinárodného systému**, ale nepodporí založenie žiadneho konkurenčného projektu. Otázka ľudských práv je dôležitým prvkom zahraničnej politiky, ktorá uznáva význam hospodárskych vzťahov, ale rešpektovanie ľudských práv považuje za podstatný prvok vytvorenia a praktizovania diplomacie založenej na hodnotách. Za obzvlášť dôležité považujeme vzťahy s Čínou, nakoľko ide o kľúčového hráča v globálnej politickej a ekonomickej sfére.

4D. NATO je základným pilierom bezpečnosti Slovenska, strednej Európy, Európy a celého transatlantického priestoru. Podporujeme plnenie záväzkov prijatých na summite Aliancie vo Walese **vrátane posilnenia prítomnosti NATO v strednej Európe**. V prípade potreby sme pripravení prispieť k zdôrazneniu prítomnosti Aliancie v regióne, čo považujeme za prirodzené, nakoľko nedeliteľnosť bezpečnosti je základným pilierom NATO. Preto

v prípade potreby podporujeme nielen prítomnosť spojencov v Poľsku, Rumunsku či v pobaltskej oblasti, ale aj ich prítomnosť na Slovensku (ktorá je už aj dnes realitou, napr. v prípade trenčianskeho EOD Centre of Excellence).

4E. Podporujeme, aby základná úloha NATO, **obrana členských štátov, bola zdôraznená v procese politického a vojenského plánovania**, resp. pri vytváraní budúcej strategickej koncepcie. Po viac ako jednej dekáde prítomnosti v Afganistane musí klásť Aliancia oveľa väčší dôraz na obranu území členských štátov. V záujme realizácie tohto cieľa podporujeme aktualizáciu spoločného vojenského plánovania, naštartovanie nových projektov, vybudovanie stredoeurópskej spojeneckej infraštruktúry a vojenskú prítomnosť v regióne. Okrem vojenskej sféry podporujeme užšiu spoluprácu členských krajín NATO v oblasti tajných služieb najmä čo sa týka protiteroristických opatrení, obrany proti kybernetickým útokom a výmeny informácií.

4F. Slovensko **podporuje rozšírenie NATO** vrátane členstva Čiernej Hory a ostatných štátov Balkánu, ako aj členstvo Ukrajiny a Gruzínska. Podmienkou členstva týchto krajín je stopercentné splnenie podmienok členstva, k čomu ponúkame naše skúsenosti, dostupné zdroje a pomoc našich expertov.

4G. **Partnerská politika NATO má byť položená na nových základoch** tak na globálnej, ako aj na regionálnej úrovni. Súčasná koncepcia Partnerstvo za mier vznikla v 90-tych rokoch a nevyhovuje realite dnešnej doby. Slovensko v spolupráci s krajinami V4 musí iniciovať revíziu politiky partnerstva, jej individualizáciu – individuálny prístup voči jednotlivým partnerským krajinám či tým, ktorí aspirujú na členstvo.

4H. **Podporujeme spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku EÚ**, ktorá však nemôže byť konkurentom Atlantickej aliancie, majú sa vzájomne dopĺňať tak z hľadiska zemepisného, ako aj z hľadiska vyhradených kompetencií. Podporujeme operácie krízového manažmentu/intervencie EÚ v oblasti Stredozemného mora a v Afrike vzhľadom na skutočnosť, že stabilita týchto oblastí je kľúčová z hľadiska európskej bezpečnosti.

5. OBRANNÁ POLITIKA

Základom obrannej politiky krajiny je rovnováha troch faktorov: záujmov, hospodárskych možností a vojenských schopností. Obranná politika Slovenska sa realizuje primárne v systéme jej spojeneckých vzťahov, ale kvalita účasti krajiny je podmienená radom vnútropolitických rozhodnutí. Očakáva sa, že v budúcnosti sa budú klásť vyššie nároky na vlády

jednotlivých krajín, ktoré sú členmi európskych a atlantických štruktúr: nízke výdavky minulých desaťročí na obranu sa vo svetle skúseností z ukrajinskej krízy musia zvyšovať. Práve preto navrhujeme uskutočnenie takej reformy obrany, ktorá by opäť nastolila rovnováhu spomínaných troch prvkov a obrane by poskytla reálnu, udržateľnú perspektívu.

5A. Strana Most-Híd podporuje **záväzok prijatý na summite NATO** v súvislosti s výdavkami na obranu, ktorý vychádza z rozhodnutia vlády a je podporený aj názormi odborníkov: **do roku 2020 sa výška rozpočtu na obranu zvýši na 1,6 percenta HDP** a v rámci tejto sumy sa 20 percent použije na modernizáciu vojska. Považujeme za dôležité konštatovať, že týchto 20 percent nemá byť výsledkom toho, že sa budú robiť rôzne kozmetické a štatistické kúzla, ale má znamenať reálne preskupenie zdrojov v rámci rozpočtu ministerstva obrany.

5B. Podporujeme rozvoj kľúčových spôsobilostí v kontexte nového priestoru bezpečnostnej politiky a stratégie a zrušenie zbytočných, resp. dlhodobu neudržateľných spôsobilostí a infraštruktúry (vrátane vojenských základní), **s cieľom pripraviť slovenské ozbrojené sily na reálne výzvy 21. storočia.**

5C. Podporujeme modernizáciu ozbrojených síl, ale nie bez kon-

cepcie, nie bez podmienok. **Moder- nízácia a plánovanie musí brať ohľad na možnosti dané rozpočtom obrany.** Podporíme spustenie len tých programov, ktoré sú jednoznačne kryté zdrojmi. V tomto kontexte sa záväzok 1,6 percenta prijatý na summite NATO javí ako mimoriadne dôležitý. Dôležitým prvkom je aj diverzifikácia zbraňových systémov našej armády a odstránenie našej závislosti na ruskom vojenskom priemysle.

5D. V súčasnosti sú obranné výdavky Slovenska nesystémové a chýba predvídateľnosť v plánovaní rozpočtových položiek. Strana Most-Híd bude presadzovať, **aby finančné pozadie modernizácie našich ozbrojených síl bolo absolútne transparentné a systematické,** aby tieto značné výdavky rozpočtu boli čo najefektívnejšie. Uprednostňujeme nákupy cez otvorené a transparentné medzinárodné tendre a v oblastiach, kde to má zmysel, aj prípadné spoločné verejné obstarávanie krajín V4.

5E. V súlade s uvedenými bodmi musí byť jasné, že modernizácia si vyžaduje **správne nastavené priority.** Podporujeme modernizáciu a nahradenie tej výzbroje a tých spôsobilostí, ktoré sa z hľadiska súčasných priorít bezpečnosti javia ako najdôležitejšie, resp. existujú viaceré spôsoby ich použitia (napr. multifunkčné helikoptéry).

5F. Podporujeme **regionálnu spoluprácu** v rámci procesu modernizácie, ktorá má smerovať k vytvoreniu regionálnych, spoločných stredoeurópskych vojenských spôsobilostí. Na rozdiel od súčasnej praxe však Slovensko nemôže presadzovať postoj, ktorý je už vo svojom základe chybný: „spoluprácou k šetreniu“, lebo skúsenosti nám ukazujú, že takýmto postojom sa krajina diskvalifikuje, stáva sa nedôveryhodnou v očiach partnerov, ktorí považujú Slovensko za „čierneho pasažiera“.

5G. Podporujeme **vypracovanie spoločného procesu plánovania obrany krajín V4 a vytvorenie spoločnej stratégie bezpečnostnej politiky V4**. Okrem spoločných vojenských spôsobilostí podporujeme aj spoločný vojenský výcvik, bližšiu spoluprácu vojenských akadémií, zosúladenie učebných osnov.

5H. Podporujeme vytvorenie **spoločnej bojovej skupiny V4 EU BG** (Battle Group) v roku 2016, ktorú však nepovažujeme za konečný cieľ. Má byť východiskom dlhodobu udržateľného **vojenského kontingentu krajín V4**.

5I. Považujeme za dôležité, aby sa v čo najkratšom čase zrealizovala **aktualizácia/upgrade** strategických dokumentov, **predovšetkým dokumentu Bezpečnostná stratégia, ktorý bol prijatý v roku 2005**. V súčasnej podobe je neaktuálny,

nerereflektuje zmeny, ktoré nastali v politickej, vojenskej a strategickej oblasti.

MLÁDEŽNÍČKA POLITIKA

V ostatných rokoch sme svedkami znižujúceho sa záujmu o témy mládežníckej politiky. Zastupovanie záujmov mladých a postavenie mládežníckych organizácií politických strán má dnes takmer nulovú váhu, sčasti aj v dôsledku celoštátneho trendu apatie a apolitickosti. Výrazne zaostávame aj v porovnaní s tendenciami západných štátov. V členských štátoch EÚ sú prítomné rôznorodé systémy mládežníckej politiky, ktoré sa formovali pod vplyvom spoločensko-hospodárskeho zriadenia štátu, na základe výziev, ktoré stoja pred mladými, resp. v kontakte so všeobecnou praxou verejnej správy. Inštitucionalizácia mládežníckej politiky na Slovensku je však neporovnateľná či už so švédskym, francúzskym, rakúskym, alebo aj nemeckým modelom. Menované krajiny majú rozsiahly sektor mládežníckej politiky, súčasťou ktorého je aj ministerstvo zodpovedné za mládež.

Ciele mládežníckej politiky dokumentu Občianska vízia boli definované v rámci odbornej skupiny ustanovenej mládežníckou organizáciou strany MOST-HÍD IUVEN prizvaním externých poradcov. Ponúka odpovede a riešenia v oblasti tých problémov, ktoré počas uplynulých dvadsiatich piatich rokov, žiaľ, nepatrili medzi priority štátu. Negatíva tohto nezáujmu sú už viditeľné. Podľa štatistických údajov uplynulých, pokrízových rokov sa

čoraz viac mladých pokúša ekonomicky zabezpečiť už vo veku 20 - 21 rokov, ale na dosiahnutie tohto cieľa sú nútení opustiť Slovensko, usadiť sa v zahraničí, a tým dochádza aj k oslabeniu domáceho trhu práce a k narušeniu štruktúry spoločnosti.

MOST-HÍD vo svojich postojoch spája liberálne a konzervatívne hodnoty. Mládežnícka politika Občianskej vízie vychádza z uvedených princípov, pričom sa opiera o prax európskych mládežníckych organizácií a o skúsenosti mladých politikov strany MOST-HÍD a jej mládežníckej organizácie IUVEN. Naším heslom je: kto, keď nie mladí?

1. KONKURENCIESCHOPNÉ ŠKOLY, KONKURENCIESCHOPNÁ MLÁDEŽ

Najväčšou výzvou pre mladého človeka je uchytiť sa na trhu práce. Musíme si však uvedomiť, že základom úspechu je škola. Potrebujeme školstvo, ktoré umožní mladým ľuďom, aby bez ohľadu na ich finančné zázemie dosiahli vzdelanostnú úroveň primeranú ich schopnostiam. Musíme dbať na to, aby školstvo reagovalo na výzvy trhu práce primeraným spôsobom a poskytovalo znalosti a zručnosti, ktoré absolventom umožnia získať zamestnanie. V súlade s tým navrhujeme opatrenia, ktoré by spolu s opatreniami kapitoly o vzdelávacej politike umožnili efektívnejšie

prepojenie vzdelávacieho systému mladých ľudí s cieľom uľahčiť ich vstup na trh práce.

1A. Navrhujeme zosilniť **účasť študentov stredných a vysokých škôl v procese hodnotenia** jednotlivých slovenských vysokých škôl. Názory študentov by mali byť určujúce v otázkach korigovania metód a učebných plánov jednotlivých vysokých škôl, v ich vhodnom nastavení, resp. v citlivom reflektovaní požiadaviek trhu práce jednotlivými školami. Pritom by sme mali klásť väčší dôraz na motiváciu študentov zúčastniť sa na procese.

1B. Iniciujeme podporenie odbornej praxe študentov stredných a vysokých škôl v rámci tzv. **duálneho vzdelávania**. V takomto systéme je teoretické vzdelávanie na školách úzko prepojené s praktickou výučbou vo firmách. Študent tak môže v rámci praxe vykonávať prácu priamo vo firme a firma poprípade môže následne zamestnať vybraných absolventov.

1C. V prípade vysokoškolského štúdia práva navrhujeme zníženie **povinnej praxe advokátskych koncipientov z piatich na tri roky**, aby sa redukovalo ich omeškanie v porovnaní s ostatnými rovesníkmi, ktorí sú zamestnaní v iných odvetviach.

1D. Podporujeme **popularizáciu odborných škôl** aj poradenských

centier v oblasti zamestnávania. Na Slovensku je v celoštátnom meradle nízky podiel kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá sa venuje remeselníckej činnosti, čím sa vytvára nielen dopyt, ale aj dostatočný priestor na trhu práce. Odborné vzdelanie by pomohlo predchádzať absolventskej nezamestnanosti a zároveň by pripravilo mladých na to, aby flexibilne reagovali na požiadavky trhu práce 21. storočia.

1E. Navrhujeme zvýšenie **podporu vzdelávania v oblasti starostlivosti o seniorov**. Ide o oblasť, v ktorej dnes Slovensko nedokáže mladým ľuďom ponúknuť podmienky porovnateľné s trhovými podmienkami, preto si vyžaduje aktívne zásahy štátu.

1F. Navrhujeme **zvýšenie počtu poobedňajších kurzov a krúžkov na základných a stredných školách** v oblasti športových, umeleckých aktivít a ekonomickej výchovy. Systém by bol nastavený tak, aby bol prístupný každému žiakovi a študentovi bez ohľadu na jeho finančné zázemie. Uvedené aktivity zvyšujú motiváciu žiaka, študenta a majú priaznivý vplyv aj na jeho študijné výsledky.

1G. Štát by mal napomôcť k prístupu k vysokoškolskému vzdelaniu tým mladým ľuďom, ktorí na to majú ambície aj schopnosti bez ohľadu na ich finančné pozadie. Na-

vrhujeme preto, aby v záujme naplnenia tejto požiadavky boli dostupné **výhodné študentské pôžičky** pre každého mladého človeka, ktorý chce študovať. Zároveň navrhujeme sprísnenie kritérií na hodnotenie vysokých škôl.

1H. Navrhujeme **rozšírenie systému poskytovania sociálnych štipendií** pre tie deti, ktoré pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia, teda namiesto hýbania so sociálnymi dávkami navrhujeme podporu školských štipendijných programov. Zvýši sa tým pravdepodobnosť, že rodičia sa priklonia k tomu, aby ich dieťa pokračovalo v štúdiu na strednej škole.

1I. Navrhujeme **zosilniť výučbu programovania a informatiky** na základných školách, ako aj základov ekonomického myslenia a finančnej gramotnosti. Ide o zručnosti, ktoré sú čím ďalej tým viac potrebné na uplatnenie sa na pracovnom trhu. Zosilnenou výučbou týchto kompetencií zvýšime šancu mladých ľudí na úspešný štart do života a tiež obmedzíme omyly z nevedomosti.

1J. Mládežnícka organizácia IUVEN odštartuje **program na podporu mladých talentov** a ako prvých plánuje podporiť mladých športovcov, u ktorých je absencia finančnej podpory jedinou prekážkou ďalšieho rozvoja ich talentu. Mladým ľuďom zo slabých sociálnych pome-

rov ponúkame možnosť zabezpečenia cesty na náборы, ktoré organizujú športové kluby na Slovensku, v Maďarsku alebo Rakúsku.

2. VSTUP NA TRH PRÁCE

Pre väčšinu mladých ľudí je najväčšou výzvou vstup na trh práce a zaradenie sa do skupiny ekonomicky aktívnych občanov. Práve preto si väčšina z nich svoje krátkodobé aj dlhodobé ciele stanovuje v kontexte ekonomických aspektov, čo má ďalekosiahly vplyv aj na ich ďalší život. Po hospodárskej kríze v roku 2008 sa v rámci celej Európy zvýšila sociálna vylúčenosť mladých, čo vidieť aj na kvalite ich politickej reprezentácie, ako aj na ukazovateľoch o nezamestnanosti, najmä tých najmladších. Mnohí z nich sa dokážu uplatniť iba v zahraničí, nie doma. Táto podkapitola sa zaoberá práve tým prvým krokom, ktorý ukrýva najviac nástrah: vstupom na trh práce.

2A. Navrhujeme zavedenie tzv. **„programu tieňového pracoviska“**, v rámci ktorého by bolo mladým ľuďom, ktorí stoja pred voľbou povolania, umožnené, aby strávili pracovný týždeň priradení k aktívnemu zamestnancovi, aby mali možnosť získať informácie o zvolenej práci, o nárokoch danej pracovnej pozície. Ide o krátkodobú prax, ktorá nie je náhradou povinnej praxe a je vyslovene zameraná iba

na pomoc pri rozhodovaní o voľbe povolania.

2B. Navrhujeme podporenie **vytvorenia systému tzv. inkubátorov** aspoň na väčších vysokých školách, zohľadňujúc počet a potreby žiakov a možnosti škôl. V rámci inkubátora by mali študenti danej vysokej školy možnosť výhodného prenájmu priestorov, bolo by im poskytnuté finančné poradenstvo a iné prostriedky potrebné k rozvoju ich podnikania, a to aj v netechnických odvetviach.

2C. V tejto súvislosti navrhujeme výraznejšiu **podporu a popularizáciu tzv. startupov**, teda malých a inovatívnych projektov. V mnohých prípadoch sú to práve tieto, na výzvy trhu pružne reagujúce firmy, ktoré sú schopné účinne začleniť mladých do sveta práce a sú odrazovým mostíkom pre mladých zamestnancov. Štátna podpora takých firiem nesmie ostať na úrovni slov; štát by mal hrať rolu najmä pri zabezpečení takého podnikateľského prostredia, kde podobné projekty budú viac udržateľné.

2D. Spomedzi alternatívnych foriem financovania podporujeme metódu „**crowdfundingu**“ (davová podpora alebo davové financovanie), základom ktorej je získanie menších individuálnych príspevkov od veľkého počtu osôb na rozbehnutie podnikania.

2E. So zreteľom na pomery na Slovensku je častým javom, že mladý človek musí zmeniť zamestnanie. Navrhujeme, aby na novom pracovisku bol dostupný **štátom dotovaný rekvalifikačný program** pre mladých zamestnancov, ktorý by umožnil ich rýchlejšiu adaptáciu na nové pracovné prostredie. Rozdelenie štátnych dotácií dnes funguje selektívne a netransparentne, preto iniciujeme stransparentnenie systému a zabezpečenie dostupnosti dotácií na rekvalifikáciu pre každú firmu, ktorá o to prejaví záujem.

2F. Podporujeme každú iniciatívu, ktorá je **zameraná na zatraktívnenie vykonávania lekárskeho povolania v jednotlivých regiónoch**. Dosiahnutie tohto cieľa si vyžaduje jednotný postoj mladých. Výrazné zvýšenie plátov mladých lekárov a zdravotných sestier v regiónoch sa zdá byť aspoň pri dlhodobom časovom horizonte nevyhnutné a prioritné.

2G. V záujme rozvoja kreativity, uplatnenia a budovania kariéry **podporujeme medzinárodnú mobilitu mladých ľudí**, ale len v tom prípade, že nejde o jednosmerovú migráciu mozgov zo Slovenska. Práve preto – pri znížení byrokratických prekážok pre tých, ktorí chcú študovať alebo dočasne pracovať v zahraničí – potrebujeme také programy, ktoré poskytnú pomoc pri návrate, a to najmä poradenstvom pri hľa-

daní práce (viď. napríklad iniciatívy organizácie LEAF).

3. ZALOŽENIE RODINY A SOCIÁLNA POLITIKA

Po absolvovaní štúdia a po umiestnení sa na trhu práce vstupujú mladí ľudia do ďalšej životnej etapy. Avšak aj táto etapa má svoje špecifické problémy. Podľa našich skúseností z terénu je jasné, že založenie si rodiny a zabezpečenie jej finančného zázemia je čoraz ťažšie. Súčasný systém mládežníckej politiky pritom ponúka iba čiastočné riešenia a situácia sa nezlepšuje. Práve preto v tejto časti navrhujeme také opatrenia v oblasti podpory mladých rodín a matiek, ktoré by mohli byť nápomocné v tejto kritickej fáze života mladých ľudí.

3A. Štátny príspevok pre mladých pri maximálnom limite úveru vo výške 50-tisíc eur dnes poskytne trojpercentné zníženie úrokovej sadzby na päť rokov pre každého mladého človeka či rodinu. V dôsledku inflácie a súčasnej ekonomickej situácie táto suma predstavuje výraznú záťaž pre mladé rodiny, mladé páry. Navrhujeme zvážiť možnosť poskytnutia **štátneho príspevku na dobu 10 rokov**, fixáciu úrokovej sadzby a zvýšenie limitu hypotekárneho úveru na 75-tisíc eur.

3B. Naďalej podporujeme **system**

štartovacích bytov, teda štátom postavených nájomných bytov určených najmä pre mladé rodiny s deťmi a prenajaté za znížené nájomné. Tieto byty by zabezpečili dôstojné bývanie pre mladé rodiny s deťmi a finančne odľahčili práve tú periódu života týchto rodín, keď najviac potrebujú pomoc postaviť sa na vlastné nohy.

3C. Nakoľko založenie rodiny zvýši náklady mladých párov, manželov, navrhujeme **odklad splátok istiny počas prvých troch rokov** splácania úveru, t. j. v uvedenom období by mladý pár platil iba úroky. Tým by sa splácanie úveru predĺžilo o tri roky, podmienky by sa však nemenili.

3D. Chceme motivovať zamestnávateľov **k vytvoreniu systému flexibilných pracovných úväzkov s dôrazom na potreby rodiny**, v rámci ktorého je rodič ten, kto určí svoju pracovnú dobu v súlade s tým, koľko hodín musí týždenne odpracovať. Zmenou Zákonníka práce by sme mohli doceliť podporu kratších pracovných úväzkov aj vyššiu flexibilitu pri rodičovských dovolenkách.

3E. Považujeme za potrebné, aby sa zriadil **inštitút ombudsmana zodpovedného za oblasť mládežníckej politiky**, v ideálnom prípade rozšírením právomocí pripravovaného inštitútu detského ombuds-

mana, ktorý by poskytoval bezplatné poradenstvo mladým ľuďom vo finančných otázkach a v otázkach založenia rodiny. Zároveň by vytvoril databázu tlačív, ktorá by pomáhala mladým ľuďom v ich uplatnení v spoločnosti.

3F. Navrhujeme **zabezpečenie sexuálnej výchovy** na druhom stupni základných škôl a v prvých dvoch ročníkoch stredných škôl odborníkmi. Nie je úlohou štátu učiť mladých ľudí morálke, musí však zabezpečiť prístup k informáciám, ktoré im pomôžu správať sa zodpovedne.

4. ZODPOVEDNÁ GENERÁCIA

Popri dôstojnom živote, finančnom zázemí a osobných úspechoch je dôležitý aj pocit kolektívnej zodpovednosti a úcta k nášmu prostrediu. Spoločné úsilie generácie mladých má významné miesto vo vízii o mládežníckej politike. Tretí sektor, neziskové organizácie a dobrovoľníctvo sú integrovanými prvkami dobre fungujúcej spoločnosti, ako aj dobre fungujúceho politického systému. Sme presvedčení, že čím viac generácií sa zapája do činnosti tretieho sektora v najrôznorodjších oblastiach verejného života, tým je systém transparentnejší a spravodlivejší. Zuzuje sa priestor pre korupciu a pre protiprávne konanie verejných činiteľov. Musíme vrátiť politike jej význam, veď apolitické postoje vo výraznej miere prispie-

vajú k zhoršeniu fungovania systému demokracie.

Ochrana životného prostredia na Slovensku nikdy nepatrila medzi prioritné témy, čo však priamo ohrozuje budúcnosť prírodného bohatstva, lesov, pôdy, zdrojov pitnej vody. Stačí sa bližšie pozrieť na naše mikroprostredie, životný štýl, zdravie. Musíme si uvedomiť, že krajinu s jej prírodným bohatstvom máme iba požičanú a sme zodpovední za to, v akom stave ju odovzdáme nasledujúcim generáciám. Zdravý životný štýl sa vytvára v mladosti, neskôr máme k dispozícii už iba to, čo sme si sami „vytvorili“.

Generácia mladých je zodpovedná aj za posilnenie solidarity v spoločnosti. Napriek tomu, že vývoj spoločnosti smeruje k zrovnoprávneniu občanov, máme pred sebou ešte veľa úloh. Musíme docieľiť, aby rôznorodosť bola hodnotou, za ktorú sa oplatí bojovať a negatívna diskriminácia také konanie, ktorého sa musíme zbaviť. Aktívnejšiu účasť žien vo verejnom živote považujeme za jednu z našich priorít. Iba takýto zodpovedný postoj je zárukou slobody jedinca a prežitia komunít, na ktorých nám záleží.

4A. Navrhujeme, aby stredoškólcí **získali vedomosti o dobrovoľníctve a aby mali možnosť vyskúšať si dobrovoľnícku prácu** v spolupráci s organizáciami tretieho sek-

tora a s politickými mládežníckymi organizáciami. Navrhujeme ďalej organizovanie tematických výletov a tiež to, aby sa školy venovali danej téme v rámci hodín nepovinného vyučovania.

4B. Aktívne podporujeme **útku spoluprácu medzi politickými mládežníckymi organizáciami a občianskymi iniciatívami**, organizovanie spoločných podujatí, seminárov a rôznych druhov kurzov s cieľom priblížiť politiku mladým ľuďom. Zárukou úspechu je vytvorenie synergie medzi uvedenými sférami v takých závažných otázkach, akými sú vzdelávanie, ochrana menších a nezamestnanosť mladých ľudí.

4C. Navrhujeme, aby sa **prehodnotil zákon, ktorý zakazuje politickú činnosť na školách**. Vo väčšine západných štátov sa študenti stredných škôl stretávajú s politickými stranami, resp. s prácou politických mládežníckych organizácií. Čím skôr získajú ucelenú predstavu o fungovaní štátu a o programe jednotlivých politických strán, tým skôr budú schopní kvalifikovanejšie rozhodovať o správe vecí verejných. Tým sa vyhneme javu „nariadenia“, teda keď je správanie mladého voliča ovplyvnené jeho rodičmi. Uvedené opatrenie by sa počas volebných kampaní neuplatňovalo.

4D. Podporujeme **selektívny zber**

odpadu z domácností. Chýbajú nielen zberové nádoby – ktorých bezplatné poskytnutie rodinám, ktoré separujú odpad je na zváženie –, ale aj zabezpečenie recyklácie, teda aby sa nemohlo stať že selektívne zbieraný odpad skončí spolu s komunálnym odpadom na smetisku. Vláda by sa preto mala venovať otázkam chýbajúcich zberných dvorov a častých nedostatkov selektovania odpadu. V západných krajinách systém selektívneho zberu funguje už roky, prečo by nemohol aj u nás?

4E. Podporíme každú iniciatívu, ktorá vedie **k zníženiu spotreby energie** a k úspornejšiemu fungovaniu domácností občanov. Prostriedky na dosiahnutie cieľa môžu byť rôzne počnúc informovaním a upozornením až po projekty, akými sú komunitné súťaže úspory energie medzi jednotlivými ulicami či obcami.

4F. Iniciujeme **zjednotenie postúpov** politických mládežníckych organizácií a politických strán **proti diskriminácii**. Musíme poskytnúť ochranu každému občanovi Slovenskej republiky bez ohľadu na jeho pohlavie, jazyk, etnickú príslušnosť, sexuálnu orientáciu, zdravotný stav a vierovyznanie. Musíme odmietnuť každú štvavú kampaň.

4G. Mládežnícka organizácia IUVEN iniciuje **celoštátnu občiansku kampaň**, ktorá by bola zameraná na odstránenie predsudkov a do

ktorej by sa mohli zapojiť aj naši partneri. Obsah kampane by tvorili prednášky, letáky, spoločné tlačové konferencie, občianske salóny a občianske fóra. Tvármi kampane by boli predstavitelia politických mládežníckych organizácií.

4H. Podporujeme **vytvorenie vnútrostraníckeho konkurenčného prostredia**, ktoré zabezpečí vhodné **podmienky rozvoja a rastu pre ženy a mladých ľudí**, ktorí sa chcú angažovať v politike. Vidíme v tom možnosť, ako preťať bludný kruh nízkej účasti žien a mladých ľudí v politike (nie sú nominovaní, lebo nie sú, a nie sú, lebo nie sú nominovaní). Tento systém by postupne dokázal zabezpečiť vyššiu participáciu žien a mladých ľudí, ktorí sú pripravení na vstup do politiky.

AUTORI

Dudás, Tomáš

Dusík, Anikó

Gál, Zsolt

Kresák, Peter

Leontiev, Andrej

Németh, Szilvia

Nižňanský, Viktor

Ondrejcsák, Róbert

Podstránsky, Vladimil

Ravasz, Ábel (redaktor)

Sárközy, Irén

Szabó, Rebeka

Odborný kabinet strany, odborní politici strany
a členovia mládežníckej organizácie IUVEN

www.obcianskavizia.sk
www.most-hid.sk